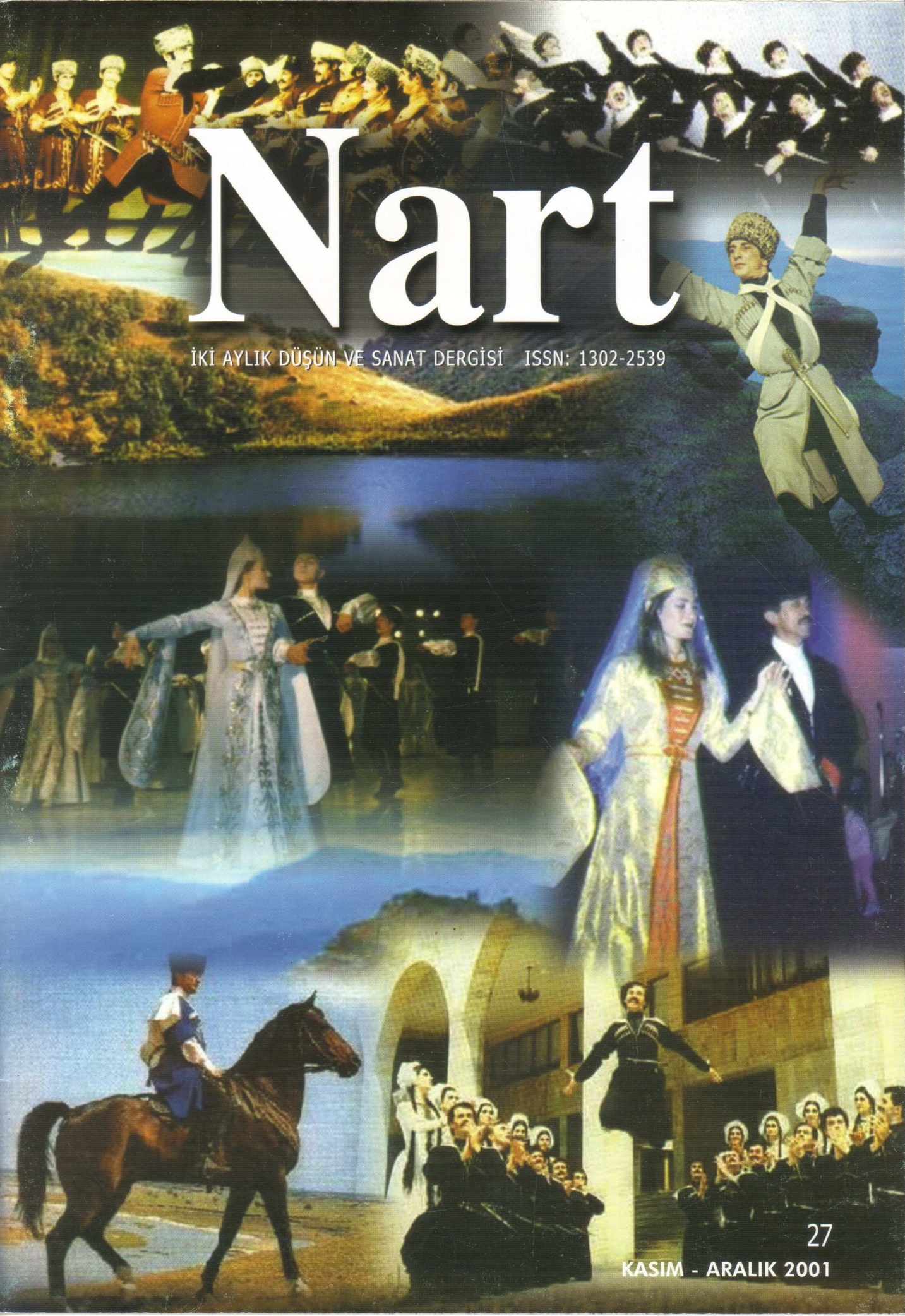

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ ISSN: 1302-2539

İyi Uçuşlar
Have a nice flights

NART TOUR

TOURISM & AVIATION

UÇAK BİLETLERİ

Air Ticketing

ПРОДАЖА АВИАБИЛЕТОВ

VİZE HİZMETLERİ

Visa Services

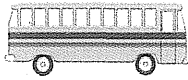
ОФОРМЛЕНИЕ ВИЗ

OTEL REZERVASYONU

Hotel Reservation

БРОНИРОВАНИЕ ГОСТИНИЦ

TRANSFER HİZMETLERİ

Transfer Services

ТРАНСФЕРЫ

GRUP TURLARI

Daily City Tours

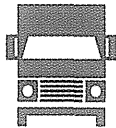
ОБСЛУЖИВАНИЕ ТУРГРУПП

HAVACILIK HİZMETLERİ

Aviation Services

АВИАОБСЛУЖИВАНИЕ

KARGO HİZMETLERİ

Cargo Services

КАРГООБСЛУЖИВАНИЕ

RENT A CAR

Rent a Car Services

АРЕНДА АВТОМОБИЛЕЙ

İSTANBUL / AKSARAY : M. Kemalpaşa Caddesi No: 27

Merkez İşhanı Kat: 4

34300 Aksaray - İSTANBUL

İSTANBUL / TAKSİM : Aydede Cad. No: 12 Kat: 1

Taksim / İSTANBUL

Tel : +90(212) 632 84 97 PBX

Fax : +90(212) 586 36 21

Tlx : 30102 NOGY-TR

Tel : +90(212) 237 26 01 PBX

Fax : +90(212) 254 51 79

e-mail: narttour@superonline.com

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ
ISSN 1302 2539

Sayı 27 • Kasım Aralık 2001

Sahibi

Kafkas Derneği adına Muhittin Ünal

Yazı İşleri Müdürü

Hikmet Kandemir

Kapak

Ahmet Tayyar

Emeği Geçenler

Hicran Bolat, Murat Canlı, Kansu Dinçer,
Filiz Durdu, Ömür Enes, Sine Göksoy,
Nefin Huvaj, Rahmi Lale, Ziya Mis,
Özdemir Özbay, Kanşav Pöç, Erol Taymaz

Yazışma adresi

Nart Dergisi
Şenyuva Meriç sokak No:44
Beştepe Ankara
Tel: (0 312) 222 85 89 – 223 51 59
Fax: (0 312) 221 09 18

elektronik posta

nartdergisi@kafder.org.tr

Web sitesi

<http://www.kafder.org.tr/>

Yurtiçi Abonelik için Hesap No

Kafkas Derneği adına 105 150 numaralı
posta çeki hesabı

Yurtdışı Abonelik için Hesap No

Kafkas Derneği
Halkbank Emek / Ankara Şb.
DM Hesabı: 19356
EURO Hesabı: 140008
USD Hesabı: 19265

Abone Koşulları

Yurtiçi yıllık abonelik (6 sayı) 15 milyon TL
Avrupa yıllık 75 DM (31.12.2001 son)
Avrupa yıllık 40 EURO
ABD yıllık 40 USD

Yayın İlkeleri

Gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez. Dergideki yazı ve resimler kaynak göstermek koşuluyla yayımlanabilir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizgi

Nart Dergisi

Baskı

THK Basımevi İşletmeciliği
(0 312) 341 90 60

Merhaba...

Kafkas dağı, yeryüzünün asık yüzlü şabı!

Karalanmış dizelerle yine karşıdayım işte.

Kutsa onları öz evladın gibi

Ve sar bembeyaz karlı doruklarıyla!...

Hayallerim çocukluk çağlarımdan beri

Kaçınılmaz bir yazgıyla zincirlenmişti sana.

Kuzeyde, yabancı olduğu ülkede şimdi

Seninim tüm benliğimle daima ve her yerde.

Daha çocukken tırmanmışım ürkek adımlarla

Beyaz dumanlar bürülü gururlu kayalarına.

Başındaki sarıya benzerdi bir Müslüman'ın.

Rüzgar özgür kanatlarını çırpardı orada,

Kartallar üşüşürlerdi gecelemeye.

Bense konukluğa uçardım onlara hayallerimle

Ve can yoldaşları olurdum uzaktan da olsa.

Nice zorlu yıllar geçti o zamandan beri.

Ben- sürgünü karşıladın yine kayalarının arasında

Bir zamanlar o küçük çocuktan esirgemediğin

O aydınlık ve sevinç dolu selamınla.

O selam ki yürek acılarımı yetmişti unutmama

Ve dost çağrısına dostça karşılık verdim

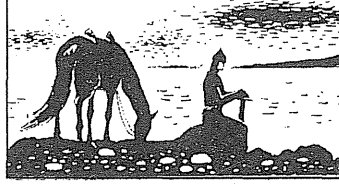
Ve şimdi burada, kuzey ülkesinde

Seni düşünüyorum unutulmaz varlığınla

Ve türküler düzüyorum senin için...

Mihail Lermantov

**Kullanıldıkça eskimeyen tek şey dildir.
Dilim benim ses bayrağım.**

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ • ISSN 1302 2539

KASIM ARALIK 2001 • SAYI 27

İÇİNDEKİLER

Avrupa Diller Yılı	4
Rahmi Lale	
Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı Üzerine Bir Değerlendirme	7
Kansu Dinçer	
Dil Üzerine	11
Nefin Huvaj	
Kim Bu "Çerkes"?	13
Setenay Nil Doğan	
İkinci Toplantının Ardından	20
Negoey Baturay Tok	
Gençlik Toplantısı Değerlendirmesi	23
Hıraca Alper Kahraman	
Yine ve Yeniden Birliktelik	25
Noğey Hicran Bolat	
Kebzekh Vakfı'ndan	26
Dönüş Üzerine	27
Kaşav Pöç	
Kafkas Derneği II. Gençlik Kongresi Sonuç Bildirgesi	28
Nart Card	31
Ansig'o Ömür Enes	
Çetin Öner ile "Dağlara Yazılıdır" Filmi Üzerine...	34
C'upe Murat Canlı, Ajuk Süleyman Sarıhan	
"Bülbülün de Aşkı İçindi Son Nefesi ve Kırmızıydı Kan..."	37
Huvaj Nefin, Ansig'o Ömür Enes	
Wubih	38
Bgiy Talus	
Atlantis Efsanesi ve Kafkasya ile İlişkisi	40
Aydın Osman Erkan	
Adigeler ve Onların Tarihleri ile Kültürleri	45
Şerces Ali, Hakun Muhamed	
Nasıl Bir Adıge, Nasıl Bir Adıgelik?	50
Narzan Jaji	
Açıyba'ya	51
Haberler	53

Avrupa Diller Yılı

Derleyen: Rahmi Lale

Dünyada, günümüzde yaklaşık 6,000 dil bulunmaktadır, her biri, Dil Bilimci Michael Krauss'un deyişi ile '...insanın kolektif dehasının eşine az rastlanan bir başarısıdır.' Yıl, bu kültürel mirasların biyolojik türler ve arkeolojik çalışmalarda olduğu gibi korunması ve gün yüzüne çıkarılmasını temel almıştır.

Dil, bütün iletişim araçlarının en üstünde yer alan, ve insanlar ile olması gereken iletişimi en iyi şekilde sağlayabilecek olan araçtır. Başka bir dilin öğrenilmesi insanlar arasındaki toleransın ve anlayışın geliştirilmesi ve anlaşmazlıkların önlenmesinde bir yoldur.

Dilsel farklılık, Avrupa ve Dünyanın kültürel mirasının bir elementi ve geleceğidir. Dünya üzerinde konuşulan tüm diller bunda hayati bir role sahiptir. Bu kapsamda dil yılı, çok kullanılan dillerin kullanılarak uluslararası iletişimin kolaylaştırılması değildir. Eğer birini gerçekten anlamak istiyor ve kültürünü öğrenmek istiyorsan, ona ait olan dili öğrenmen gerekir. Bu kültürel anlaşma dil öğreniminin getirebileceği fırsatlardan sadece biridir. Herkes yeni bir dili öğrenebilir ve konuşabilir. Dil öğrenimi ömür boyu süren bir süreçtir. Dilleri öğrenmek kapıları açar ve herkes bunu başarabilir!.

'Avrupa Diller Yılı' Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Konseyi'nin inisiyatifinde ve UNESCO'nun da desteği ile Avrupa Birliğine üye olan ve olma-yan toplam 47 ülkenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

"2001 Avrupa Diller Yılı"nın temel gayesi, Avrupa'nın dil ve kültür mirasına sahip çıkmak,

AB'ye üye ülke vatandaşlarında çok kültürlü ve çok dilli Avrupalılık şuurunu geliştirmek, kendi ana dilleri dışında en az iki Avrupa dili daha öğrenmeleri için ilgi ve istek uyandırmak. Birleşen Avrupa'da, çok dilliliğin fert ve toplum için ne denli önemli olduğunu anlatarak, dil öğrenimi konusunda halkı bilgilendirmek ve teşvik etmektir. Hedef, en çok konuşulan ve uluslararası ilişkileri kolaylaştıracak dillerin öğrenilmesi ve öğretilmesi değil; AB'de daha farklı dilleri konuşan insanları gerçekten anlayabilmek, kültürlerini tanıyabilmek ve özelliklerini kavrayabilmek için halkı, çok az ilgi gören dilleri de öğrenmeye yönlendirmektir. Özellikle çok dilliliğin, başka diller karşısında hassasiyetin ve kültürler arası iletişimin önemi konusunda yediden yetmişe herkesi aydınlatmak ve her yaşta yeni bir dil öğrenilebileceğini kafalara yerleştirmektir. "Herkes yeni bir dil öğrenebilir; bunun için ne çok geçtir, ne de çok erkendir." Bu çağrı ile, ayrıca halkın "ömür boyu öğrenmek" konusunda aydınlatılması plânlanıyor. Nihaî hedef ise, yeni nesil Avrupalıların en az üç dil öğrenerek yetişmelerini sağlamaktır.

Kısaca, Avrupa'nın dil çeşitliliği ve kültür mirası hakkında halk bilinçlendirilecek, yeni diller öğrenmeye isteklendirilecek, (yabancı) dil öğrenimi hakkında bilgilendirilecek, çok dillilik (azınlık ve göçmen dilleri, komşu dilleri ve çok az öğrenilen diller) teşvik edilecek. Bütün bu etkinlikler ile Avrupa'da farklı dil ve kültür tarihine sahip insanlar arasında iletişim daha da kolaylaştırılıp hoşgörü geliştirilerek, Avrupa'nın

hareket kabiliyetinin yükseltilmesi hedefleniyor.

"Diller öğrenelim, insanları anlayalım, toplumu şekillendirelim" sloganıyla AB ve AK tarafından desteklenen "2001 Avrupa Diller Yılı Etkinlikleri", Türkiye'nin de içinde bulunduğu 47 ülkenin katılımıyla gerçekleştiriliyor. Etkinliklere katılanlar arasında hemen her sahadan kurum ve kuruluşlar yer alıyor: Çocuk yuvaları, okullar, yüksek okul ve üniversiteler, pedagoji enstitüleri ve akademiler, yetişkinler için eğitim kuruluşları, belediyeler, gençlik merkezleri, yaşlı birlikleri, dernekler ve vakıflar, sivil toplum örgütleri, özel girişimciler, sendikalar, basın-yayın mensupları, dil uzmanları, kültürü oluşturanlar, siyâsi karar mercileri...

Etkinlikler, 18-20 Şubat 2001 tarihleri arasında İsveç'in Lund kentinde yapılan "Açılış Şölenu" ile başlatıldı. Şölene Avrupa Konseyi'ne üye 45 Ülkenin Milli Eğitim Bakanları ve temsilcileri katıldı. Bu kapsamda Türkiye'de de bir takım etkinlikler düzenlendi. Bu etkinliklerin koordinatörlüğünü, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Özcan Demirel üstlendi. Yıl içinde Türkiye'de uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeyde kutlama etkinliklerinden, 1-4 Mart 2001'de Ankara'da, 19-22 Nisan 2001'de İzmir'de ve 1-2 Aralık 2001 tarihleri arasında da Antalya'da dil kutlama etkinlikleri, uluslararası düzeyde "Avrupa'da Türkçe'nin İkinci Dil Olarak Öğretimi" konusunda bilimsel bir sempozyum 25-26 Ekim 2001 tarihleri arasında düzenlendi. Bu etkinliklerin yanı sıra, 5-11 Mayıs 2001 tarihleri 'Yetişkinler Dil Öğrenme Haftası' ve 26 Eylül 2001 tarihi 'Avrupa Diller Günü' olarak ilan edildiğinden bu hafta ve gün, tüm Avrupa'da ve Türkiye'de bir takım etkinliklerle kutlandı.

Bütün bu etkinliklerin özet gayesi; AB'nin sınırları içindeki dil çeşitleri ve kültür mirası hakkında insanları bilgilendirmek; her sahada

iletişimi kolaylaştırarak, dil ve kültür birliği konusunda halkı daha fazla şuurlandırmak gibi görünse de asıl amaç, üye ülkelerin kendi dillerinin topluluk içerisinde kullanımını artırabilmek. Almanya, Fransa, Avusturya ve Avrupa'nın daha birçok ülkesinde, İngilizce hakimiyetine karşı başlatılan girişim ağı, gün geçtikçe genişlemektedir. Özellikle AB'nin bünyesinde, resmi diller arasında tam bir hakimiyet çatışması bulunmaktadır. Dolayısıyla, "Avrupa Diller Yılı"nı destekleyen her Avrupa ülkesinin asıl gayesi, ülkesindeki azınlık veya göçmen dillerinin değil, özellikle kendi ülkesinin ana lisanını, Avrupa'da en çok konuşulan dil haline getirmektir. Bir başka ifadeyle, Avrupa'nın dil politikasını şekillendirmektir.

Çünkü; Avrupa'daki toplam dil sayısı 220 ve bu dillerden en sık konuşulanların sayısı ise 40 olarak ifade ediliyor. Bunun 11'i de AB'nin resmi dilidir. Esasında, son iki yıl içinde yapılan araştırmalardan yola çıkarak, AB'nin dil haritasını çizmek mümkün. Zaten Avrupa'nın hemen hemen yarısı çok dilli. AB'ye üye ülke vatandaşlarının % 44'ü ana dillerinin yanı sıra başka bir dil daha biliyorlar. Hollanda, Danimarka ve İsveç'te her 10 kişiden sekizi, birden fazla dil biliyor. Fakat, İngiltere, İrlanda ve Portekiz'de başka bir dili konuşma oranı, en az seviyede. Zira, AB'ye üye bütün ülkelerde, hatta neredeyse dünyada en çok öğretilen ve öğrenilen yabancı dil İngilizce. Fransızca ikinci sırada yer alıyor.

Eurobarometer'in araştırmasına göre, AB'nin sınırları içinde, AB'nin 11 resmi dilini, "ana dil" olarak konuşanların oranı şu şekilde: Almanca %24, Fransızca %16, İngilizce %16, İtalyanca %16, İspanyolca %11, Hollandaca %6, Yunanca %3, Portekizce %3, İsveççe %2, Danca %1 ve Fince %1. Fakat, bu dilleri konuşan AB vatandaşlarının oranı ise daha farklı: Almanca %32, Fransızca %28, İngilizce %47, İtalyanca %18, İspanyolca %15, Hollandaca %7, Yunanca %3,

Portekizce %3, İsveççe %3, Danca %2 ve Fince %1. Bu oranlardan da anlaşıldığı gibi, AB vatandaşlarının yaklaşık %50'si İngilizce konuşuyor. "Ana diliniz dışında, faydalı olduğuna inandığınız hangi yabancı dili öğrenmek isterdiniz?" sorusuna verilen cevap, AB'nin dil haritasının büyük bir bölümüne, gelecekte de İngilizce'nin hakim olacağını gösteriyor. Ana dilleri dışında bir başka yabancı dili öğrenmek isteyenlerin oranı şu şekilde: İngilizce %69, Fransızca %37, Almanca %26, İspanyolca %15, İtalyanca %7,8, Rusça %4,9 Portekizce %0,6 ve İsveççe %0,5. Zira, AB üyesi ülkelerin çoğunda, ilkökul öğrencilerinin %90'dan fazlası İngilizce, %32'si Fransızca, %18'i Almanca ve %8'i İspanyolca öğreniyor.

"Avrupa Diller Yılı" münasebetiyle 6-23 Aralık 2000 tarihleri arasında, AB'ye üye 15 ülkede, yeni bir Eurobarometer-Araştırması daha yapıldı. Avrupa Fikir Araştırma Grubu'nun INRA (Europe) ile ortaklaşa yaptığı bu alan araştırmasına, 15 yaşından büyük 15 bin 900 kişi katıldı. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, ankete katılanların %53'ü, ülkeden ülkeye büyük farklılıklar olmasına rağmen, iki dil biliyor. Lüksemburgluların hemen hemen tamamına yakını iki veya daha fazla dili konuşuyor. Bu oran İngilizlerde ise sadece üçte bir. Avrupalıların %56'sı İngilizce konuşuyor (%16'sı ana dil, %40'ı da yabancı dil olarak). Avrupa'da en çok konuşulan diğer diller ise; Fransızca (%35) ve Almanca (%34). Ankete katılanlar, başka dilleri öğrenmenin tatil, iş ve şahsî sebeplerden dolayı çok faydalı olduğuna inanıyorlar. Anketten çıkan diğer bir sonuç da, ücretsiz dil kurslarının (yabancı) dil öğrenmeyi daha çok teşvik ettiği yönünde. Yine ankete katılanların dörtte üçü, İngilizce bilmenin çok faydalı olduğuna inanıyor; ikinci sırada ise Fransızca (%40), üçüncü sırada Almanca (%23) ve dördüncü sırada İspanyolca (%18) geliyor. Ankete göre, dil öğrenmenin önündeki en önemli üç büyük

engelin kurs ücretleri, vakit sıkıntısı ve isteksizlik olduğu ortaya çıktı (3).

Kısaca, Avrupa Birliği'nin normlarına göre genç Avrupalıların en az üç dil bilerek yetişmeleri isteniyor. Avrupa Eğitim Komisyonu 1995 yılında yayımladığı 'Öğrenen Topluma Doğru' başlıklı bildiride Avrupa Birliği vatandaşlarının anadillerinin dışında en az iki Avrupa dilini yeter düzeyde bilmelerini ilke olarak benimsemiş ve bu konuda bireylere yardım edilmesini kararlaştırmıştır. Çok dilliliğin birleşen Avrupa için artık bir zorunluluk hâline geldiğini anlayanlar, bunu halka da yaymaya çabalyorlar.

Dil toplumsal gelişimde rol alan en önemli araçtır.

Görülüyor ki, sadece büyük Avrupa Devletleri değil ana dillerini koruma ve yaygın hale getirmek çabası güden. Gerçi ana dillerinin kullanım alanını genişletmek çabası bizim kendi öz dilimizi koruma uğraşlarımızdan bir takım temel farklılıklar içerse de, kullanılacak önlem yolları aynı direngi noktalarından geçmektedir. Önlem olarak kullanılabilecek yolların öğrenilmesi ve hayata nasıl geçirileceğine ilişkin detaylar bu ve benzeri organizasyonlar tarafından oluşturulabilmektedir. Belki, Avrupa Dil Yılı bizim için pratik değerleri tam olarak içermese de umarım gelecekte bu tür yapıları kendimiz oluşturur da, bizler kendi çocuklarımız ile kendi dilimizde anlamlı ilişkiler içerisinde bulunabiliriz.

Kaynaklar

<http://www.sprachen-2001.at>

<http://europa.eu.int/comm/education/languages/de/lang/europeanlanguages.html>

<http://europa.eu.int/comm/education/languages.html/>

<http://www.eurolang2001.org>

Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı Üzerine Bir Değerlendirme

Kansu Dincer

Giriş

XX. yüzyılın son çeyreğinde, azınlık haklarının gözlenmesi ve korunması büyük önem kazanmıştır. Yakın zamanda ortaya çıkan bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı gibi girişimlerin, azınlık-çoğunluk çatışmalarının düzenlenmesinde ulus devletlerin hem bir taraf hem de kurumsal çerçeve olarak elde ettikleri gücü azaltmak (veya ortadan kaldırmak) gibi bir etkisi bile olabilecektir. ABADB, Avrupa'nın azınlıkları koruma konusundaki yeterliğini sınamak açısından önemli bir metindir.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartının hazırlıkları -1984'ten 1992'ye kadar- uzun bir zaman almıştır. Bu uzun hazırlık süreci, azınlık haklarının gözlenmesi konusunda çok şey anlatmaktadır.

Aslında şart, resmen, sadece dillerle ilgili olmakla beraber linguistik politikalar kültürel kimlik kaygılarıyla ortaya çıkarılmaktadır. Bölgesel veya Azınlık Dillerinin Avrupa düzeyindeki taraftarları, dil kullanımını sağlamanın, azınlıkların durumunu iyileştirmenin bir yolu olduğunu çok iyi bilmektedirler. Ama daha bu noktada bir karmaşa ortaya çıkmaktadır, zira linguistik azınlıklar, azınlıkların sadece bir çeşididir.

Bir başka karışıklık, şartın başlığından kaynaklanabilir: "bölgesel veya azınlık dilleri" adı, iki çeşit deyim olduğu anlamına gelmemekte, yazarların, "bölgesel" veya "azınlık" sözcüklerinin her biri çeşitli taraflarca kabul edilemez olduğundan, tek bir sözcük üzerinde karar veremediklerini göstermektedir. Bu daha sonra da üzerinde duracağımız önemli bir noktadır.

Böylece bu şart, adına rağmen, Avrupa kurumlarının, azınlıkların korunması konusunda artan müdahalesini örnekleyen önemli bir girişimi temsil etmektedir. Ama burada sorulması gereken temel sorulardan biri; azınlık haklarının ve kaynaklarının koruyucusu olma rolünün devletlerden alınıp Avrupa organizasyonlarına verilmesinin mümkün olup olmadığıdır.

Bu şartın açık ve gizli amaçları nelerdir?

- ☐ Şart, bir politika sürecinin kendiliğinden ortaya çıkmış bir sonucu değildir. Üzerinde bir anlaşmaya varılması on yıldan uzun zaman almıştır.
- ☐ Avrupa linguistik azınlıklarının ortak özellikleri çok sayıda olmakla beraber, bu faktör tek başına, bu azınlıkların korunması için uluslararası bir yasal enstrüman ihtiyacını destekleyemez. Devletlerin, azınlık dillerini korumaktansa, varlıklarına yönelik bir tehdit oluşturmalarının farz edildiği anlaşılmaktadır.

Demek ki; BADAŞ öncelikle azınlık-çoğunluk ilişkilerini kontrol etmeyi, ikincil olarak da; linguistik azınlıkların haklarını korumayı ve iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

I. BADAŞ'ın Tarihçesi

BADAŞ tarihçesi dört döneme ayrılabilir.

1. 1984 Öncesi

Resmi projeye Strazburg'da 1984'te Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen bir toplantıda başlanmış olmasına rağmen, bu çeşit bir şart ortaya çıkarma fikri bir kaç yıldır

tartışılıyordu. 1981 yılı ekim ayında Avrupa Parlamentosu'ndan "Bölgesel Diller ve Kùltürler Şartı" ile "Etnik Azınlıkların Hakları Şartı" lehinde bir karar geçti. Buna paralel olarak Avrupa Konseyi Parlamenterler Birliği azınlıklar hakkında bir tavsiye kararı aldı. AET 'daha az kullanılan diller'i desteklemek için özel bir program geliştirdi ve bu çeşit sorunlarla ilgilenmesi için bir danışma kurulu oluşturdu. Yine de bu girişimlerin esas sonucu olarak BADAŞ gör÷lmektedir.

2. 1984-1988. BADAŞ'ın ilk taslağı. Seçenek Sisteminin ortaya çıkması.

Şartın hazırlık süreci ilk kez, resmen, 1984'te, Strazburg'da, 250 azınlık temsilcisinin katıldığı toplantıda başladı. Bu toplantının en önemli sonucu, hazırlanacak bir şartın ilk taslağını yazmak üzere uzmanlardan oluşan bir çalışma grubu oluşturulmasıydı. Bu grubun bir metin ortaya çıkarması ancak 1987'nin sonunda mümkün olabildi. Bunun temel sebebi; grubun, dillerin, hepsi aynı şekilde ele alınamayacak kadar birbirinden farklı olduğunu kavramış olmasıydı. Taraflara, çeşitli konular üzerinde karar verirken, çeşitli seçenekler sunma yoluna gidildi. Bu teknik, tek bir çerçeve içine değişik durumları sığdırmakta işe yaradı; ya da yazarlar böyle zannetti.

Daha sonra Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı taslak üzerinde görüşmeler yaptı. Beklenenden çok daha tartışmalı geçen görüşmeler sonrasında, 1988 mart ayında belge geçti. Sonraki basamak olan Bakanlar Komitesi metni yeni bir komiteye gönderme kararı aldı. Bu komite tüm üye devletlerin aday gösterecekleri uzmanlardan kurulu olacaktı. Böylece ikinci hazırlık dönemi başladı.

3. 1988-1992. BADAŞ İkinci Hazırlık Süreci. Seçenek Sisteminin Genişlemesi.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Uzmanlar Komitesi 1989 kışında toplanabildi. Müzakereler 1992'ye kadar sürdü. Bu iki sene boyunca özgün metin üzerinde büyük miktarda değişiklik yapıldı.

a. Halklara ya da azınlıklara doğrudan göndermeler çıkarıldı. Sadece dillerden söz edilecekti.

b. Şarta, ününü sağlayan seçenek sistemi genişletildi: İmza atan taraflar eğitim, adalet, kamu idaresi, medya vb... alanlarda nasıl davranacaklarını ifade eden paragraflar seçmek dışında, bir de; her biri azınlık ve bölge dilleri lehinde değişik seviyelerde sorumluluklar içeren alt. paragraflardan da hangilerini imzalayacaklarını belirteceklerdi.

Bu üç yıl boyunca Avrupa'da önemli değişiklikler oldu. Azınlıklar hakkındaki endişeler giderek artmıştı. Doğu Avrupa devletleri demokrasiye geçmişlerdi. Metnin 1980'lerde geçerli olan özellikleri artık kabul edilmez olmuşlardı. Bu değişimin ana sonucu BADAŞ'ın artık tek bağlayıcı metin olmamasıydı, zira 1993 Viyana Zirvesinden sonra, öncelik verilen Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Antlaşması ortaya çıkmıştı. Sonunda şart, devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edildi. Yirmi bir ülke metni benimsiyordu. Beş devlet, esasen itiraz etmek istemekle beraber, reddeden azınlığa dahil olmamak için muhalefet şerhiyle birlikte kabul etmişlerdi. Şart, resmen anlaşma şekline getirildi ve 5 Kasım 1992 tarihinde imzaya açıldı.

4. 1992'den sonra: Şartın uygulanışındaki yavaşlık.

Şart 1998'e kadar uygulamaya konmadı. Bu yavaşlığın, devletlerin dahili prosedürlerinin uzunluğundan mı, yoksa şarta ilk imza koyanların da aralarında bulunduğu bir çok devletin ilgisizliğinden mi kaynaklandığını belirlemek zor.

II. Zaaflar

BADAŞ'ın bir Avrupa Koruma Programı oluşu sadece resmîyette kalmıştır. Çok az ortak ilke içermektedir ve yaptırım mekanizmaları çok kısıtlıdır.

Şartın ilkeleri iki grupta olmalıdır: Antlaşma, önce amacını belirlemeli, sonra uygulanacak yöntemleri kararlaştırmalıdır.

Yöntemler büyük hassasiyetle tanımlanmıştır. Eğitim, adalet, medya, vb... her bir alan için

yöntemler, çeşitli kabul düzeylerine göre detaylandırılmıştır. Ama yöntemlerde gösterilen bu dikkat amaçlarda gösterilmemiştir. Bu şartın tam olarak hangi dillerle ilgilendiğini anlamak imkansızdır.

Madde 1 ve Madde 3-1, bölgesel ve azınlık dilleri hakkında soyut bir tanım ortaya koymaktadırlar. Şartın kendisinde ya da açıklayıcı raporda, nominal bir liste bulunmamaktadır. Madde 1, ilk bakışta keskin çizgilerle belirlenmiş, anlaşılır bir tanım görüntüsü verebilir. Ama bu çeşit bir tanım aslında net değildir. "Dil"i bir kenara ayırırsak "geleneksel", "grup", "bölge" gibi terimleri anlamak zor olabilir. Örneğin diyalekt ile dil arasındaki fark nedir? Bunun sonucunda, bölgesel ya da azınlık dilleri terimi üzerinde ortak bir standart oluşmamıştır. Ayrıca, Şart tarafından ortaya konan uygulama mekanizmaları da bu hatayı telafi edememektedir.

Şart, imzalayan taraflara çok az sorumluluk yüklemekle birlikte, bu sorumlulukları yerine getirmeyenlere uygulanacak yaptırımlar da zayıf kalmaktadır. BADAŞ'a göre Avrupa Konseyi üyesi, ulus devletlerin çok küçük sorumlulukları vardır. Avrupa Konseyi'nin sözleşmelerini bağlayıcılığı, devletlerin bağlanmak isteğiyle sınırlıdır. Hangi dillerin kapsanacağı da yine serbest bırakılmıştır. Bu açıdan bakınca, şartın, geçici bir süre için de olsa, BADAŞ'ın uygulanması konusunda tek görevli olan devletlerin gücüne güç katan bir doküman olduğu açıkça görülmektedir.

Avrupa Konseyi yaptırımları çok kısıtlı etki sahibi olabilmektedir. Şart, çok karmaşık bir raporlama süreci düzenlemiştir. Devletler her üç yılda bir, sözleşmenin uygulanışı konusunda aldıkları önlemlerle ilgili raporlar hazırlayacaklardır. Fakat bu raporlar hakkında yorumlarda bulunabilecek kurum ve kurulların kullanabilecekleri imkanlar tavsiyeyle sınırlı tutulmuştur. Açıktır ki; Avrupa kurumlarına, metnin uygulamasını sağlamak için yeterli güç verilmemiştir.

Bunun sonucu olarak, Uzmanlar Kurulu'nun, devletler arası karşılaştırmalar yaparak, bölgesel ya da azınlık dillerine uygulanacak bir mo-

del geliştirmesi olasılığı düşük kalmaktadır. BADAŞ'ın uygulanması devletlerin bir meselesi olarak kaldığında, Avrupa Konseyi'nin ya da Uzmanlar Kurulu'nun bu "iç meselelere" karışması pek de meşrulaşamamaktadır.

III. Şartın esnekliğinin gerçek sebebi

Resmi açıklamanın aksine Şartın esnekliği sadece azami sayıda devletin katılımını sağlamak kaygısına bağlı değildir. Temelde bu durum, bölgesel veya azınlık dillerinin savunucularının bu dillerin doğası üzerine anlaşmazlığa düşmelerinden kaynaklanmaktadır.

Avrupa Konseyi Sekreterya'sının üyelerinin ve yazarların çoğu, özgün taslağa eklenen bir çok ilavenin, azami sayıda devleti saflara çekmek ve dolayısıyla Bakanlar Kurulu'nun metne onay vermesini kolaylaştırmak için olduğunu iddia etmektedirler. Bu fikir birliği sağlamak ve olası çekişmeleri, çatışmaları engellemek yolundaki geleneksel diplomatik kaygıları tatmin etmiştir elbette ama tarafların ifadelerine bakarak altını çizmemiz gereken bir fark vardır. Bu görüşmelerde iki çeşit taraf vardır: Bölgesel veya azınlık dilleri hakkında bir şart çıkarılmasını benimsemeyen ve buna karşı çıkanlar ve böyle bir şartı çok destekleyen ama kendi isteklerine daha iyi uyması için çeşitli noktalarda değiştirilmesini isteyenler. Birinci kategori, Fransa, Yunanistan ve Türkiye temsilcileri ve Bakanlar Kurulu'ndaki İngiliz elçisinden oluşmaktadır. Bunlar, sonuna dek bu tutumlarını sürdürmüşlerdir. İkinci kategori ise; kalan temsilcilerin tamamını içermektedir.

Esnek ve bağlayıcılığı olmayan seçenekli sistemin geliştirilmesi, kullanılması gereken standartlar hakkındaki büyük belirsizlikten kaynaklanmıştır. Bu da şartın amacının, yani bölgesel veya azınlık dillerinin tanımı ile ilgili daha temel ilkelerde de şüpheler oluşması anlamına gelmektedir. Aslında, bölgesel veya azınlık dillerinin ne olduğunu açıklığa kavuşturacak tam bir tanım da yoktur. Resmi diller örneğini ele alalım: Daha az kullanılan resmi diller "bölgesel veya azınlık dilleri" midir? Madde 1 bu soruya

olumsuz cevap verir ama Madde 3.1 bununla gelişmektedir.

Bu, dilin statüsü ikilemiyle yakından ilintilidir. Çeşitli karşı görüşlere yer verme kaygısı değil, bölgesel ya da azınlık dillerinin savunucularının dile getirdikleri fikirlerindeki ayrılıklar keskin bir tanımın yokluğunu açıklamaktadır.

Bir çok bölgesel dil ya da azınlık dili kısmen, statüleri sebebiyle, "tehlikede" kabul edilmektedir. Resmi dil olmak, yok olmaya karşı bir garanti olarak görülmektedir. Yine de resmi dillerin bir kısmı, savunucuları tarafından tehli- kedeki dillerden sayılmaktadır.

En yaygın kullanılan resmi diller dışındaki tüm diller az çok tehlike altında kabul edildiğinden ve bu da bölgesel ya da azınlık dillerinin korunmasının bu dilleri tehlike altında olmayan dillerle aynı statüye getirmesi anlamına geldiğinden, şartın genel, havasıyla uyumlu gözük- cektir. Ama bu, Şartın hiç bir yerinde yazılma- mıştır. Tersine, Şart, bu resmi dillerin korun- masını amaçladığını belirtmektedir. Bunlar, rahatlıkla, şüphesi olan ülkeleri rahatlatmak için eklenmiş satırlar olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak, bu Şart, amacının kesin ve açık bir tanımını vermemekte ve bölgesel ve azınlık dilleri olarak ele aldığı dilleri belirleme sorum- luluğunu devletlere bırakmaktadır. Neyin "böl- gesel ve azınlık dili" olduğu konusunda Şart'ın yazarları arasında bir görüş birliği yoktur; bir nokta hariç: devlet, dillerin varlığına bir tehdit oluşturmaktadır ve dolayısıyla bu dillerin statü- sü etkili iyileştirilmesi yoluyla kontrol edilmeli- dir. Bölgesel ve azınlık dillerini ilgilendiren or- tak faydaları ve kimlikleri tanımlamaktaki zor- luklar, diğer Avrupa politikalarınıninkilerle aynı- dır.

Sonuç

BADAŞ'ın bize sağladığı bu örnek Ulus-Devlet iskeleti dışında azınlık çoğunluk ilişkileri düşü- nülemediğini göstermektedir. Avrupa Şartı durumunda azınlık dillerine sağlam bir ortak

koruma getirilmemiştir. Şart aynı zamanda resmen beklenmeyen sonuçlar da ortaya çık- arabilir. Şartı imzalayan devletlerin sayısındaki artış, imzalamamanın bir çeşit marjinalleşme ve dolayısıyla çoğunluğa katılım konusunda artan bir baskı anlamına gelmesine işaret ede- bilir. Bu gidişatin, ihmal edilemeyecek bazı sonuçları olacaktır. Her devletin en az bir çeşit azınlık dilini, yani bir azınlığı tanıması zorunlu- luğu anlamına gelecektir.

Kaynakça:

COUNCIL OF EUROPE,
1993
European Charter for Regional or Minority Languages and Explanatory Report, Treaty open for signature by the member States and for accession by non-member States on 5 November 1992.
European Treaties Series, n° : 148. Strasbourg : Council of Europe.

The European Charter for Regional or Minority Lan- guages, Initial Periodical Report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter.
15 March 1999. *The Netherlands.*

MIN-LANG/PR(99)2. Strasbourg : Council of Europe.
29 March 1999. *Croatia.*

MIN-LANG/PR(99)3. Strasbourg : Council of Europe.
12 April 1999. *Finland.*

MIN-LANG/PR(99)4. Strasbourg : Council of Europe.
31 May 1999. *Norway.*

MIN-LANG/PR(99)5. Strasbourg : Council of Europe.
7 September 1999. *Hungary.*

MIN-LANG/PR(99)6. Strasbourg : Council of Europe.
2 December 1999. *Switzerland.*

MIN-LANG/PR(99)7. Strasbourg : Council of Europe.

SCHEIDHAUER Christophe. 2001.

« *European Charter for Regional o Minority Lan- guages: A "European" Protection for Minority Lan- guages?* ».

Paper to be presented to the Colloquy: "Voice or Exit: Comparative Perspectives on Ethnic Minorities in Twentieth Century Europe", Humboldt University, Berlin, 2001

<http://www.conventions.coe.int>

<http://www.demographie.de/minorities>

DİL ÜZERİNE

Nefin Huvaj

Dil toplum yaşamının temelidir ve şüphesiz ki; insan faaliyetlerinin en eskilerinden biridir. İnsanla birlikte gelişmiş olduğu savunulmaktadır fakat nasıl meydana gelmiş olduğu bir sırdır, kesin olarak hiç bir şey söylenememektedir ve tahminlerde bulunmak güçtür.

İnsanların çoğu tek bir dil , onun da ancak bir kısmını konuşabilir. Fakat dünyada konuşulan üç binin üzerinde dil olduğu sanılmaktadır ve bunların bir kısmı da tükenmeye yüz tutmuştur. Bir dilin dünya sahnesinden tamamen çekildiğini görmek insanlık adına büyük kayıptır, fakat dil kuşaktan kuşağa aktarılmadıkça, yok olması kaçınılmazdır. Ancak anadilini bilen ve başka diller öğrenmek isteyen bir kimseye, bütün diller aynı derecede güç gelmeyecektir çünkü; bazı diller birbirleriyle akrabadırlar, bu nedenle birbirlerine benzeyen diller için "aynı linguistik aileye (ya da gruba) ait denir. Buna örnek vermek gerekirse; en geniş dil grubu Hint Avrupa dil grubudur. Asya kolunda; Hintçe, Farsça, Ermenice, Hititçe ve Toharca sayılabilir. Avrupa kolu ise daha geniş bir dağılıma sahiptir.

1. Germen dilleri;

Almanca, İngilizce, Flemenkçe ve İskandinav dilleridir.

2. Romen dilleri;

Latince, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca, Portekizce ve Romencedir.

3. Slav dilleri;

Rusça, Bulgarca, Sırpça, Lehçe ve Boşnakçadır.

Bunun yanında, bazı diller de tamamen bağımsızdır. Bunlar hiç akrabası olmayan yalnız insanlara da benzetilebilir. Orta ve Güney Afrika'da konuşulan Bantuğ dilleri ve Bask dili bu tür bağımsız dillere örnek olarak gösterilebilir. İspanya ve Fransa'da Pireneler'in batı yörelerinde konuşulan Bask dili, belki de tarih öncesinde

yaşamış ilk insanların, taş devrinde konuşmuş olduğu yaygın bir dilin son kalıntısıdır.

YAZILI VE SÖZLÜ DİL:

Dil hem yazılı hem sözlü olabilir. Konuşma dili yazının icadından binlerce yıl öncesinden beri gelişmiştir. Elbette, yazı dili ile konuşma dili arasında önemli farklar vardır, temel öğeleri farklıdır. Biri kelimelerden, diğeri seslerden oluşur. Yazı dilinin biçimi gelenekler ve gramerler tarafından konuşma diline oranla çok daha dikkatli bir şekilde düzenlenmiştir. Konuşurken ve yazarken kullanılan kelime dağarcığı genellikle daha geniştir. Bundan başka, konuşma ve yazı dillerinin gramerleri farklıdır.

Bu iki yolla farklı dilde bilgi aktarma eğilimi vardır. Ayrıca konuşma dilinde, yazı diline oranla daha fazla tekrar ve fazladanlık vardır. Buna ana dilimizden örnek vermek gerekirse; yazı dilinde genellikle "c" olarak yazılan ses, diaspora kabadeylerinin konuşma dilinde "g" olarak söylenmektedir. Yine aynı şekilde "Cegu" yazılıyor "Gegu" okunuyor. Başka bir örnek de; "ç" yazılanlar genellikle "k" okunuyor. "Çapse", "kapse" okunuyor. "-di'li geçmiş" fiil çekimlerinde fiilin sonu "-di'li geçmiş" takısı olarak yazıda kalın "ş" ile bitiyor, diaspora kabadey konuşma dilinde "s" olarak söyleniyor.

DİL VE KÜLTÜR:

Dilin kültür açısından da ne kadar önemli olduğunu biliyoruz. Şimdi biraz daha derinlemesine bakalım. Kültür, bilindiği üzere, çok geniş ve tanımlanması zor bir kavramdır. Kültürle ilgili bir çok tanım vardır. Marks: "Kültür, doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir. der. Bir başka kültür tanımı ise; "kültür bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır. şeklindedir. Başka görüşlerde de kültür; bir insan ve toplum teorisi, bir dizi sosyal sürecin bileşkesidir.

Kültür; içgüdüsel veya kalıtsal değil, her bireyin doğduktan hemen sonra başlayan yaşantısı içinde kazandığı alışkanlıklardır. Mademki kültür; öğrenilen, eğitimle kazanılan bir olgudur, öğrenmenin kurallarına, yasalarına ve ilkelerine uygun olmak zorundadır. Kazanılan bu alışkanlıkları ve öğrenilen bilgileri-tümüyle-bir sonraki nesline aktarabilen tek varlık insandır. Bu da doğrudan insanın konuşma yetisiyle ilintilidir. Yani kültürün kendini devam ettirebilmesi, diline sahip çıkabilmesine bağlıdır. Diller kendilerini konuşan toplumların kültürüyle şekillenir ve kültür değişmelerinden elbette kıldiller de etkilenir. Fakat dilin bu tip kültür değişmelerine adaptasyonu sağlanmalıdır; yoksa bu değişime yetişemez ve o toplumun yaşayışını karşılayamaz hale gelir.

Dinamik bir süreç olarak dil değişimi ve kültürleştirme başlıca üç şekilde meydana gelir:

1. İlişki içinde bulunduğu kültürlerden yeni kelimeler alır.

Bu süreç kaçınılmazdır fakat bu durumun ilerlemiş hali de ciddi bir dil asimilasyonuna- dolayısıyla da kültürel asimilasyona- neden olabilir. Bu nedenle dile, başka dillerden gelen sözcüklerin en kısa zamanda, o dil tarafından kendine uygun biçime getirilmesi şarttır. Bir çok dilde bu tip örneklerle rastlanılır fakat, yakın bir örnek olması itibarıyla Türkçe'den örnek verelim. Arapça'dan Türkçe'ye geçen "Muhammed" adı halen bu şekilde kullanımına rastlanıyor olsa da- zamanla kendiliğinden Türkçeleşerek "Mehmet" halini almıştır. Bir başka örnek; İngilizce 'deki "student" (öğrenci) sözcüğü "stüdent" biçiminde okunurken, Rusça'da aynı şekilde "student" yazıldığı hâlde, "e" harfine vurgu yapılarak, yazıldığı gibi telaffuz edilir. Yani dilin kendi ahengine göre biçimlenmiştir.

2. Yeni kelimeler yapılandırır.

Dil kendini yenilemek zorundadır. Ait olduğu kültürün ve ilişki halinde bulunduğu kültür -ve dolayısıyla dillerin- değişimine, bir şekilde ayak uydurmak zorundadır. Çünkü kültürler değişime uğradıkça, yeni kavramlar, yeni bazı durumları ifade etmek için türetilmesi veyahut da dil biçimlerine göre; yapılandırılması gerekir. Eğer o dil bu gibi yenilikleri karşılayacak sözcükleri kendi üretmezse, etkileşim halinde olduğu diğer dillerden sözcük almak durumunda kalacaktır ve bunun da -az önce söz ettiğimiz üzere- uzun vadede, bir dil asimilasyonuna sorununa neden olabilir.

3. Mevcut kelimelere yeni anlamlar yükler.

Sözünü ettiğimiz kültürel değişim dahilinde, yukarıda belirtilen iki durum dışında bir üçüncü yaklaşım da budur. Varolan sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek, ilişki halinde bulunduğu dillerden sözcükler alma ve belli bir süreç sonunda- getirebileceği olumsuzluklardan uzak kalınmış olur. Sözcüğe yeni anlamlar yüklemenin bir diğer olumlu yönü ise; ikinci durumda belirtilen "yeni sözcük yapılandırma" nın zorluktan kurtulmuş olmasıdır. Çünkü bilindiği gibi- yeni türetilen ya da yapılandırılan sözcüklerin günlük hayatta kullanılır hale gelmesi uzun süreç isteyebilir. Toplumlar için geçerli olan "yeni gelen sistemi kabul etmek ve ona alışmak zordur. " İlkesi dilde de bu anlamda geçerlidir. Halk sözcüğü hayata geçirmezse, bu çaba herhangi bir sonuç vermektan aciz kalacaktır. Dolayısıyla, halkın zaten kullanmakta olduğu sözcüklere anlam yüklemek daha uygun bir hareket olacaktır.

En ilkel bir toplumun dilinin bile yeni gereksinimlere cevap verecek sınırsız bir yeteneğe sahip olması son derece ilginç bir olgudur. Fakat ilkel bir toplumun dilinden kasıt; dilin ilkel olması demek değildir. Hiç bir ilkel dil, bir diğerine göre daha ilkel değildir, hepsinin kökleri zamanın derinliğinde, konuşmanın yeni başladığı dönemlere uzanır. İngilizce gibi bazı dillerin son hallerini günümüzdeki diğer bazı dillerden (Yunanca gibi) çok daha yakın geçmişte almış olmalarına rağmen, hepsinin geçmişi son derece uzundur. Dilin ilkeliği ile varoluş süresi arasında hiç bir ilişki yoktur. Aynı şekilde; bir dili konuşan insanların ilkel oluşu, dilin de ilkel olmasını belirtmez. Avustralya yerlileri, dünyanın en ilkel materyal kültürlerinden birine sahiptir, bununla birlikte, kültürlerinin diğer yönleri oldukça karmaşıktır ve dilleri çok gelişmiş bir dildir. Fakat dilde asıl önemli olan, kendini yenileme ve değişime ayak uydurabilme yetisidir.

Sonuç olarak; öğrendiğimiz dillerle; aynı zamanda o toplumlar hakkında da bilgi sahibi oluruz. Kültür ve dilin bu doğrudan ilişkisinin zorunlu kıldığı sonuç ise; dilin yeni kuşaklara aktarılması kültüre, kültürün ise dile bağlı olduğudur.

KAYNAKLAR:

- Anthony Giddens-Sosyoloji,
Bozkurt Güvenç -İnsan ve kültür,
Bozkurt Güvenç- İnsan ve Dünyası,
C. T Morgan - Psikolojiye Giriş,
Av. Fahri Huvaj.

KİM BU “ÇERKES”?

Setenay Nil Doğan
Bilkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,
Yüksek Lisans öğrencisi

Toplumların içinden geçmek durumunda oldukları süreçleri daha büyük bir devinim içindeki kavramlar, büyükçe bir resmin parçaları olarak incelemek diasporik kültürlerin bugünü ve geleceği hakkında fikir sahibi olmak açısından bilgilendirici ve düşündürücü olacaktır. Biz de Çerkes kültürünün ve kimliğinin değişimini bugün her kültürde görülen ve toplumlar, etnik azınlıklar, diasporik kültürler açısından oldukça zorlayıcı ve dramatik bir geçiş süreci olan modernizasyon, kentleşme ve globalleşme kavramlarıyla anlamaya ve bir yere oturtmaya çalışacağız.

Diasporaların en önemli özellikleri belki de içinde bulundukları ev sahibi toplumdan kendilerini farklılaştırıyor olsalar da tarihsel olarak o ülkenin içinden geçtiği politik, sosyolojik, ekonomik süreçlerden yoğun bir şekilde etkilenmeleridir. Kısaca Türkiye’deki etnik kimlik problematiğini ve dünyadaki gelişmeleri incelemekten diaspora Çerkeslerinin yaşadığı sorunlar üzerine konuşmak ve çözümleri üzerine reçete verebilmek mümkün değildir. Bu sebepten dolayı evrensel süreçleri tartışmak, incelemek ve sonra bu konjonktürde Çerkes kültürünü ve kimliğini incelemek bizi konudan uzaklaştırmayacaktır; tam tersine Kafkas diasporasının sorunlarını, engellerini, sınırlarını ve kimliğini daha bilimsel, daha kapsamlı anlamımızı sağlayacaktır.

Diaspora

Diaspora Yunanca bir kelimedir ve genişleme, yayılma, dağılma anlamına gelir. Yunanca’da pozitif bir anlam taşısa da, ilk diasporik tecrübelerle birlikte anlam değişmiş ve “kurban diaspora” söylemi kendini –ilk ve temel olarak Yahudi diasporasının oluşumuyla- göstermiştir.(Cohen, 1999) Akademik yazında en çok adı geçen diaspora toplulukları Yahudiler, Ermeniler, Afrika kökenliler ve Filistin halkıdır. Diaspora her ne kadar değişmekte olan bir kavram olsa da, genel özelliklerini çıkarmak mümkündür:

1. Anavatan -genellikle travmatik bir şekilde- iki ya da daha fazla bölgeye dağılma
2. Ya da buna alternatif olarak anavatan iş, ticaret ve sömürgeci amaçlarla dışarıya doğru yayılma
3. Anavatana, tarihine, başarılarına ve konumuna dair kolektif bir hafıza ve mit
4. Varsayılan atavatanın idealleştirilmesi ve onun korunmasına, yeniden yapılanmasına, güvenliğine, refahına ve hatta yaratılmasına dair kolektif bir bağlılık ve sorumluluk
5. Genel onay kazanan bir dönüş hareketinin gelişimi

6. Farklılık duygusu, ortak tarih ve ortak kadere dayanan, uzun zamandır varolan kolektif etnik grup bilinci
7. Ev sahibi toplumlarla sorunlu bir ilişki (bu gruplar ya kabul edilmiyor ya da başka bir felaketin başlarına gelebileceğini düşünüyorlar)
8. Diğer ülkelerde yaşayan diğer aynı etnik kökene sahip insanlarla bağlılık ve empati duygusu
9. Ev sahibi toplumlarda çoğulculuğa tolere eden bir anlayış oluştuğu takdirde farklı, ama zenginleştirici ve yaratıcı bir hayat sürme ihtimali. (Cohen, 1996)

Hiçbir diaspora topluluğu bu özelliklerin hepsini birden göstermemektedir ve bir toplumun diaspora olup olmadığını anlamak için aradan zaman geçmesi gerektiği belirtilmektedir.

Diaspora toplumları -konumları gereği- diğer kültürlerden ve toplumlardan çok daha fazla asimilasyon, yok olma, dünya üzerinden silinme endişesindedirler. Bu endişe, elbette ki yersiz değildir; değişen bir dünyada, değişen yaşam alanlarında farklılıkları korumak, ifade etmek ve her şeyden önemlisi hatırlamak giderek zorlaşmaktadır. Yeni dünya düzeni diye tanımladığımız ve kökeninde kentleşme, modernleşme, globalleşme/küreselleşme süreçlerinin bulunduğu bu kaotik dünya aslında bütün kültürleri, top-

lumları tedirgin etmektedir. Ancak bahsetmiş olduğumuz "kurban diaspora" söyleminin dışında diasporaların bu söylemin dışına çıkmakta olduğu ve ulus-devlete, onun vatan-daşlık anlayışına değişik alanlarda meydan okuduğu görülmektedir. 1980lerden itibaren ulusal kimlikler "toprağı ve devleti olmayan" sosyal kimlikler tarafından sıkıştırılmıştır. Globalleşme çağında, dünya dikey olarak bölgeler ve ulus devletler şeklinde organize olurken; yatay olarak birbirine geçen, geçirgen birbirini etkileyen çoğulcu bir sistemin varlığına tanık olmuştur. Bu sistem yere dayalı topluluklar değil, çıkara, ortak fikir ve inançlara, beğenilere, etnisitelere, dinlere dayalı topluluklar yaratmıştır (Tambiah). Bu sistemin kurulmasında iletişim teknolojisindeki gelişmeler, iki kutuplu dünyanın son bulması ve bunlarla gelen insan ve bilgi akışları etkili olmuştur. Globalleşme kültürleri hem homojenleştirmekte (McDonalds, Coca Cola ve Amerikan sineması örneklerinde görüldüğü gibi), hem de kimliklerin parçalanmasına ve çoğalmasına sebep olmaktadır.

Diasporalar da bu süreçlerle kendilerini yeniden keşfetmekte, ve kolektif hafızalarını bu yeni sistem içinde yeniden yapılandırmaktadırlar.

Çerkesler

Yukarıda verilen tanım dahilinde yaptığımız varsayım, -genelde sosyal bilimlerde örnek diaspora toplumları arasında adı geçmese de- Çerkeslerin diasporik bir halk olduğudur.

Geniş anlamda Çerkes adı verilen Türkiye'de yaşayan Kafkas halklarının her kesiminde son yıllarda bir kültürel yokoluş sorgusu ve çaresizliği yaşanmaktadır. Uzun yıllar bir tarım toplumu olarak köylerde, göreceli olarak kapalı bir yaşam sürdüren Çerkesler köyden kente göç olgusunu hızlı bir şekilde yaşamışlardır. Tarım toplumuna göre şekillenen, tarihin derinliklerinden gelen, kuşaktan kuşağa aktarılan gelenek ve görenekler, toplumu meydana getiren kültürel öğeler

kentleşme ve kitle-iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte değişmektedir. Kentleşme, üretim biçimlerinin, gündelik ilişkilerin, geleneklerin, iletişim şekillerinin değişmesine ve farklı kültürel, ekonomik, sosyal özellikleri olan grupların karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. Daha önce kırsal kesimlerde bir şekilde beraber hatta yanyana yaşayan, birbirlerinden haberleri olan bu gruplar kent ortamında tam anlamıyla yüz yüze, aynı kamu alanlarında *dirsek dirseğe* gelmiştir; bu da kentlerin aslında "*potansiyel gerilim bölgeleri*" olarak görülebileceğine işarettir. Değişik kültürlerin, grupların, hayat tarzlarının karşılaşması kimi zaman hoşgör, çokseslilik, demokrasi gibi kavramların önkoşulu sayılsa da, kentli tecrübeler her zaman bu yönde olmamaktadır. Kaynakların sınırlılığı karşısında gruplar rekabet etmekte; toprak, kurumlar, hakim kültür ve söylemsel bölgeler için rekabet, kentli grupları önyargıya, tek tipleştirmeye, "biz ve onlar" karşıtlığına, günah keçileri aramaya, ayrımcı politikalara itebilmektedir. Bu sebeplerden dolayı kentleşme kendi içinde toplum içindeki her grup için sancılı bir süreçtir. Grup içinde değişim, kopmalar; gruplar arası rekabet ve tansiyon kaçınılmazdır. Modernizasyon teorileri ise kentleşmeye "geleneksel" olanın otomatik olarak modernleşmesini sağlayacak süreç olarak bakmıştır. Varsayım, kırsal bölgelerden gelen insanların modern yapı içinde asimile olup, "doğru yolu bulacağı", medeni, eğitilmiş, kültürlü, aydın, batılı "vatandaş" haline geleceğidir. Bu teoriler insanı değişik sosyal ortamlarda yeniden şekillenebilecek, baştan yaratılabilecek boş levhalar (*tabula rasa*) olarak görmektedir. Ancak kentleşme deneyimleri, hem modernizasyon teorilerinin bu iyimser beklentilerine cevap vermemiş, hem de etnik veya diğer grupları değiştirmiştir. Yani bu süreçten ne modernizasyona inananlar memnun kalmıştır, ne de değişik yaşam tarzları sahipleri. Bahsedilen değişim modernizasyona yetmemiş, nefes almaya çalışan kültürlerse fazla gelmiştir. Türkiye'de de kentli hayat, kentin içindekileri de-

ğiştirmiş ama bahsedilen teorilerin iddia ettiğinin aksine bu grupların yaşadığı asimilasyon değil, kentli hayatı kendi varlıkları ve tecrübeleriyle yeniden biçimlendirmek olmuştur. 90ların çok seslilik, çok kültürlülük söylemi bu yeniden biçimlendirmeyi anlatır ve hedefler.

Çerkesler de elbette bu süreçten gözle görülür bir biçimde etkilenmiştir. Kültürel asimilasyon ve entegrasyon gerçeklikleriyle beraber anadil hızla yok olmaktadır. Kente göçlerin artması ve nüfusun bir kısmının köydeki kapalı yapıların dışına çıkılması ile orantılı olarak hızlı bir kültür ve kimlik değişimi yaşanmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki insan ürünü olan kültürün değişmesi, evrim geçirmesi kaçınılmazdır. Bu noktada kültürün tanımını yapıp özelliklerini açıklamak gereklidir. Kültür insanın toplumsal olarak öğrendiği, edindiği bilgi, sanat, gelenek, görenek, yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür. Kültür içinde yaşadığı ortamdan, toplumdan, toplumsal hafızadan, yaşam tarzlarından, iklimlerden, bireylerin inançlarından beslenen, büyüyen, değişen, gelişen ve bazen güçsüzleşen yaşayan bir organizmadır. Bu bağlamda belki bir çoğumuzun mitleştirdiği, efsane haline getirdiği Çerkes kültürünün de değişmemesini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Değişmeyi bir kültür için problem haline getiren değişimin ardından bir çözülmenin gelip gelmediğidir. Ve her karşılaşma, her yatay hareketlilik toplumsal hafızaya yerleşen; ve halkın kendisi hakkındaki görüşünü, kendini tanımlamasını değiştiren olaylardır. Göç tecrübesi, kolektif hafızayı (toplumsal belleği), sosyal ve politik gündemi yeniden oluşturur, şekillendirir ve topluma yepyeni bir "yer" ve kimlik bilinci kazandırır.

Bugün Türkiye'de yaşayan Çerkes diasporasının kendilerini nasıl tanımladıkları, kimliklerini ve farklılıklarını nasıl ortaya koydukları değişmiştir ve kültürel değişim kendi içinde kaçınılmazdır. Ama bu değişim her ne kadar 90larda -değişmekte olan dünya dü-

zeninin etkisiyle- sesini ev sahibi ülkenin kamu alanlarında duyurmaya başlasa da değişimin aslında çok aşamalı ve Türkiye tarihine oldukça paralel giden bir süreç olduğu bu yazıda savunulmaktadır. Buraya kadar yaptığımız saptamalar "kurban diasporanın" dramatik ve trajik kaderini, endişelerini göz önüne sermektedir. Fakat günümüzde diasporalar kurban söylemini artık bir kenara bırakıp asimilasyon tehlikesine karşı kültürel kimliklerini çok daha yoğun bir şekilde açıklamaktadırlar kamu alanlarında (Cohen, 1996) Bu değişimde bilgi, insan ve para akışları diye tanımlanan globalleşme sürecinin; Türkiye'nin sancılı modernleşme sürecinin ve bununla beraber gelen değişik etnik grupları, kültürleri, hayat tarzlarını ilk defa bu kadar yanyana getiren kentleşme sürecinin etkileri vardır. Çerkesler diğer bütün topluluklar gibi Türkiye'deki siyasi gelişmelerden, uluslararası konjonktürden fazlasıyla etkilenmiştir. Siyasi ideolojiler; dönemin hakim söylemleri; rejim değişiklikleri; modernizasyon projesi ve bu projenin 80lerde değişik toplumsal gruplar tarafından sorgulanmaya başlanması; Sovyetler Birliği'nin ve iki kutuplu dünyanın çöküşü; bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve bireysel bazda yayılması; anavatanla ve anavatandaki akrabalarla karşılaşmalar (Shami, 1998); 1990larda sesini yükselten farklılık politikaları; grup haklarına dair talepler; büyük teorilerin ve aydınlanmacı emellerin çöktüğünü iddia eden, farklılıkları, alternatif hayatları, deneyimleri seslendiren post modern zamanlar, Çerkeslerin yaşam stratejilerini, fay hatlarını, deneyimlerini belirlemiş, değiştirmiş ve yeniden yapılandırmıştır.

Modernleşme, Kentleşme ve Çerkesler

Modernizasyon herşeyden önce insanın kendi içinde bulunduğu çevreyi değiştirmesiyle başlar ve kendi içinde zorlu; eskiden beri varolan kültürel değerlere, etnik gruplara, alışkanlıklara, inançlara meydan okuyan bir süreçtir. Modernleşme gelenekselin alaşağı edilmesi, sorgulanmasıdır. 1970lerde Türki-

ye'de başlayan iç göçle beraber şehirlerin, kırsal kesimlerin, yaşam tarzlarının ve popüler kültürün ne kadar değiştiği bilinen bir gerçektir. 1980lerdeyse modernleşme ve kentleşme süreçlerinin de etkisiyle Cumhuriyetin yaratmaya çalıştığı medeni, laik, muasır medeniyet düzeyine ulaşmış Türk insanının yaratılması projesinin homojen bir Türk milleti yaratmakta çok başarılı olmadığı ortaya çıkmıştır. Bütün Türkiye'de bireyler kendi kimliklerini, etnik kökenlerini, dini duygularını sorgulamaya başlamışlar ve kimlik arayışları, akademisyenlerin değişimiyle "kimlik patlaması" yaşanmıştır. Her biri değişik kültürlerle sahip, Anadolu coğrafyası içerisinde merkezi iktidarla ilişkilerini tarihsel süreç içerisinde farklı biçimlerde tesis etmiş, değişen derecelerde eşitsizliklere, ayrımcılıklara, asimilasyona uğramış Kürtlerin, Çerkeslerin, Alevilerin, Lazların, Süryanilerin ve diğerlerinin kamusal/siyasal yaşamda kimliklerini yüksek sesle ilan ederek kültürlerinin/farklılıklarının işaretleri olan dilleri, giysileri, sembolleri, ritüellerine aleniyet ve meşruluk kazandırmaya çalışarak, örgütlenerek, iktidar sahipleri karşısında kültürel ve politik taleplerini sıralayarak, sorunlarını dile getirmeye başlamalarıyla ortaya çıkan çok-kültürlü, çok-etnikli, çok-dinli / mezhepli /cemaatli durum Alankuş'un "kültürel patlama" kavramıyla anlattığı durumdur (Alankuş, xxx).

Çerkeslerin kimlik arayışı ise şehirlerde, metropollerde başlamıştır. Daha önce de denildiği gibi köylerde yaşayan ve nispeten kapalı bir hayat süren Çerkesler, bu yapılar da kendi kültürlerini, dillerini, adetlerini korumuş; ev sahibi kültürle aralarına belli bir mesafe koymakta zorlanmamış ve asimilasyon, entegrasyon tehlikesini göreceli olarak az kayıpla atlatmışlardır. Türkiye'de 1960'larda başlayan göç süreci bu yapıyı değiştirmiş, ve kendi içinde kapalı olan bu kültürü ve insanları, şehrin yani değişik ideolojilerin, değişik yaşam tarzlarının, değişik grupların bulunduğu ve bununla beraber hakim bir "modern" kavramının olduğu böl-

genin ortasına çıkarmıştır. Köylerde hakim olan gelenekler, hareket tarzları ve yaşam, iletişim şekilleri şehrin kurallarında yoktur ve aşamalı bir değişim uyum sağlamak için şarttır. Nitekim daha çok şehirlerde doğan ve büyüyen 3. Kuşak Çerkes diasporası diğer kültürlerle daha fazla temas içinde (ve hatta içiçe) ve çok daha az kültürel mirasla kendilerini çok daha kozmopolit bir ortamda bulmuşlardır. Bir çok Çerkes genci bugün 1-2 yabancı dil bilirken anadilini bilmemekte, kimlik sorunsalı üzerinde çok fazla düşünmemektedirler. En iyi ihtimalse kişinin kendi kimliğini, kim olduğunu, nereye ait olduğunu, anadilinin ne olduğunu, çatışmalarını keşfetmesi; diasporik bir grubun üyesi olarak inançlarını, isteklerini, özelliklerini incelemesidir. Kentli Çerkes gencinin önünde 2 seçenek vardır: birincisi okulda, işyerinde, her türlü kamu alanında içinde bulunduğu topluma entegre olmak, Çerkesliği en iyi ihtimalle bir alt kültür ya da soyağacında bir ayrıntı olarak yaşamaktır (ki bu kültüre ve etnik kökene yabancılaşmadır); ikincisiyse, gencin kendini içinde yaşadığı toplumdan farklılaştırması, "farklılığını" ortaya koyuşu ve bu şekilde okuldaki, işteki, sokaktaki akranlarına oranla marjinalleşmeyi göze almasıdır. Bu noktada globalleşme dediğimiz süreç kendi farklılığını seçen ve bunu kamu alanında açıklamak isteyen etnik kültürlerle yardımcı olabilmektedir. Globalleşme/küreselleşme -her ne kadar genelde ekonomik anlamda kullanılsa da- bugün -daha önce de değinildiği gibi- bilginin, insanların, malların sınırlardan bağımsız olarak akışıdır ve globalleşme kendi içinde ulus devletlerin çizmiş olduğu vatandaşlık tanımlamalarına, ulus devletin sınırlarına meydan okumaktadır. (Held, 1999) Ailelerimizin 30 sene önce gidip görmeyi bile hayal edemediği Kafkasya'da bugün yaz tatilimizi geçirmeyi planlıyorsak, Ürdün'de yaşamakta olan bir Çerkes'in internet sitesine girip Ürdün diasporası hakkında bir şeyler öğreniyorsak, 700-1000 kişilik bir elektronik posta grubu kurup 20 sene önce konuşulması belki de imkansız olan

konuları tartışıyorsak bunlar kendi farklılığını ortaya koymaya çalışan Türkiye'deki Çerkes diasporasının kendisiyle, "diğer Çerkeslerle" karşılaşması ve Çerkeslik kavramını yeniden yaratması, sorgulamasıdır, keşfidir. Bütün bu tarihsel konjonktür içinde bugün Türkiye'de yaşayan Çerkesler, kültürü ve kimliği için mücadele etmektedir. Mücadele alanlarıysa Kafkas Kültür Dernekleridir, elektronik posta gruplarıdır, medyadır, yani metropollerdir. Daha önce de dediğimiz gibi diasporanın yüz yüze geldiği asimilasyon ve yokolma endişeleriyle beraber bir kültürel uyanış da söz konusudur. Bugün baktığımızda kültürel açıdan bir direniş gözlemlenmektedir: dernekler anadillerini, mahalli oyunlarını öğrenmek isteyen, Çerkesleri çoğulculuğun bir parçası olarak tanıtmak, kamu alanına çıkmak ve kıyafetiyle, müziğiyle kimliğini açıklamak isteyen gençlerle doludur. Kısaca, 3.kuşak diaspora bugün çabalamaktadır, değişimi kaçınılmaz olan kültürü kendi tecrübeleriyle yeniden yaratmaktadır; bu da kendi içinde doğal ve kaçınılmazdır. Çünkü yaşam koşulları, inançlar, akımlar, söylemler değişmiştir ve hala değişmektedir. Bir otuz sene öncesiyle bugünü kıyasladığımızda Kafkasya'yla, anavatanla karşılaşmış, kendisiyle anavatan Çerkeslerini karşılaştırmış (karşılaşmalar hakkında ayrıntılı bilgi için, Seteney Shami, 1998), Çerkesliği her türlü ideolojiden, siyasi hareketten üstün tutmayı -göreceli olarak ve umut ediyoruz ki- öğrenmiş ve kimliğini sorgulamış bir diaspora karşımızdadır.

Bu arayış sırasında keşfettiğimiz ve değişen dünyanın kurallarına uymak zorunda kalan kültür, ailelerimizin 30 sene önce köyden kente getirdikleri değildir, atalarımızın 1860'larda Kafkasya'dan getirdikleri kültürel hazine hiç değildir. Kaybettiklerimiz, unuttuklarımız, yitirmek üzere olduklarımız, eklediklerimiz, mitleştirdiklerimiz, anı haline getirdiklerimiz, yeniden yorumladıklarımız, keşfettiklerimiz, değiştirdiklerimiz ve hatta

bize aktarılmış olsa bile uygulayamadıkları-
mız vardır.

Sonuca ulaşmak gerekirse kentleşme, modernleşme ve globalleşme/küreselleşme Türkiye'deki Çerkes diaspora kültürünü derinden etkilemiştir. Burada ironik diye nitelendirilebileceğimiz gelişmeyse Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin bugün kendilerini kamu alanlarında -diğer kuşaklara oranla- daha çok ve daha rahat ifade etmesine rağmen; 3.kuşak Çerkeslerin aslında ana dilini konuşamayan, kültürel hazinesinin bir kısmını yolda bir yerlerde kaybetmiş bir grup olarak yaşamasıdır. (Kendimizi daha çok ifade ediyoruz ama kendimizi ifade etmemizin nedeni olan kültürel farklılığı kaybetmek üzereyiz) Söylem olarak daha diasporik bir grup haline gelirken, kültürel farklılık olarak -ne yazık ki- daha az zengin bir etnik grup haline gelmişizdir ki bunun sebebi de her göçün, her karşılaşmanın, her yerleşmenin bir kültürel şok getirmesi ve kültürümüzden bir şeyler götürmüş olmasıdır. Çünkü göç, kültürleri yeni bir sosyal hayat alanıyla, bir sosyal yapıyla yüz yüze getirmektedir ve bütün bu gelişmelerle beraber yaşam stratejileri, söylemler, "Çerkes" tanımı değişmiş ve diaspora içinde yeni fay hatları ortaya çıkmıştır.

Geleceğe Dair

Bütün bu süreçler diasporayı güçsüz mü bırakmaktadır? Toplum açısından düşünüldüğünde yapılacak bir şey yok mudur? Yavaş yavaş sesini duyurmaya başlayan "Çerkes" in kendisi de yavaş yavaş görünmeye başlayabilir mi yoksa vücutsuz bir ses olarak mı kalacaktır? Hem kimdir ki bu "Çerkes"? Neler yaşamıştır, neden farklıdır, nereye aittir, nereye ait olmak ister, ne düşünür, nasıl yaşar? Bütün bu soruların sorulması diaspora Çerkesleri diye genellediğimiz grubu tanımamız yönünde önemli adımlar olacaktır, ancak cevaplar şu an için bilinmezdir ve araştırılmayı beklemektedir.

Bütün bu söylenenlerin ışığında bu kimlik arayışına ve ifadesine katkıda bulunabilecek olan birkaç yaşam stratejisi vardır. Bugün Çerkes diasporasının yapması gereken her göçün, her yatay hareketliliğin bizlere neler kaybettirdiğini bulmak, deyim yerindeyse iz sürmektir. Bir benzetmeyle anlatacak olursak yolculuğa çıktığımızda yanımızda olan bavuldan yolda nelerin düştüğünü bulmaktır. İz sürme sırasında ilk rastlayacağımız Xabze ve anadil olacaktır.

Türkiye'deki Çerkes diasporası kaçınılmaz değişimi biraz olsun kontrol altına alabilmek için şunları yapabilir:

- * Gençlerin derneklere gelmesini sağlamak (ki burada belki en büyük görev ailelere düşmekte),
- * dilimizden, tarihimizden, yaşam tarzlarımızdan gelen kültürel farklılığımızı içinde bulunduğumuz ülkenin -olası- kültürel çoğulculuğunun, çok kültürlülüğünün bir parçası haline getirmek; çok kültürlülüğü, grup haklarını, dolayısıyla da insan haklarını, demokrasiyi savunmak,
- * anadil konusuna hassasiyetle eğilmek ve Avrupa Birliği'ne girişi beklemeden kendi sınırlı imkanlarıyla dil eğitimini derneklerde vermek (gerekirse ailelere çocuklarını bu kurslara olabildiğince erken yaşlarda göndermeleri için -duygusal- baskı yapmak),
- * Çerkesler ve Çerkeslik üzerine çok laf yapılmasını değil, bilimsel/akademik, uluslararası çalışmaların yapılmasını sağlamak; -tercihen- kendi insanlarımızı bu alanlarda profesyonel ve olabildiğince objektif çalışmalar yapmaları için desteklemek,
- * Ortak yaşama alanlarımızı -özellikle gençler ve çocuklar için- genişletmek (ortak yaşama alanlarımız şu anda derneklerdir ve derneklerin düzenleyeceği tiyatro çalışmaları, Çerkes el sanatları kursları, geziler ve kültüre dair her çalış-

ma diasporanın şehirlerde daralan yaşama alanlarını genişletecektir),

- * Alternatif / kişisel tarih çalışmalarına –çok geç olmadan- başlamak; göçe, Cumhuriyete, Türkiye’deki politik değişimlere verilen tepkileri, yaklaşımları içeren, kişisel tarih çalışmaları Çerkeslere resmi tarih alanının dışında bir platform, alternatif bir tarihsellik sağlamakta ve demin bahsettiğimiz “Çerkes”in kim olduğunu anlamakta, anlatmakta; farklılığın kaynaklandığı noktaları bulmakta faydalı olabilir. (İpuçları: yaşam stratejileri, farklılık, alternatif yaşamlar ve tecrübeler, ev sahibi ülkenin politik ve sosyal hayatıyla paralellikler ve diasporik topluluğun bunlara yaklaşımları, toplumsal hafıza, grup içindeki fay hatları ve bunlardaki değişiklikler)
- * Sosyal bilimler alanında acilen ihtiyaç duyulansa anket ve saha çalışmalarının profesyonelce ve temsil kurallarına dikkat edilerek yapılmasıdır. Çerkes diyerek genellediğimiz insan grubunun siyasi, ekonomik özellikleri; tercihleri; yaşam tarzları; fikirleri bilinmeden, “Kim bu Çerkesler?” sorusuna verilecek her cevap spekülasyon olarak kalacak, ve bilimsel gerçekliği olmayacaktır.
- * 21.yüzyılda uluslararası arenada etkisini, gücünü ve önemini daha da hissettirecek olan sivil toplum kuruluşlarının (STK/NGO) arasında kültürel çoğulculuk, kültürel haklar alanında yerini almak.

KAYNAKLAR

- Alankuş-Kural, S. (1996) “Kültürel/Etnik Kimlikler ve Çerkesler”, *Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-kültürel Değişme*. Ankara: Kafder, s.33-53.
- Cohen, R. (1996) “Diasporas and the Nation-state: from Victims to Challengers”, *International Affairs* (72), s.507-520.
- Geschiere, P. & B. Meyer. (1998) “Globalization and Identity: Dialectics of Flow and Closure”, *Development and Change* (29), s.601-615.
- Griswold, W. (1994) *Cultures and Societies in a Changing World*. California: Pine Forge.
- Held, D. (1999) *Global Transformations*. Cambridge: Polity.
- Robertson, R. “Globality, Global Culture, and Images of World Order”, Hans Haferkamp & Neil Smelser (der.), *Social Change and Modernity*.
- Robins, K. “Interrupting Identities: Turkey/Europe”, Stuart Hall & Paul du Gay (der.), *Questions of Cultural Identity*.
- Shami, Seteney. (1998) “Circassian Encounters: The Self as Other and the Production of the Homeland in the North Caucasus”, *Development and Change* (29), s.617-646.
- Tambiah, S.J. “Transnational Movements, Diaspora, and Multiple Modernities”, *Daedalus Journal of the American Academy of Arts and Sciences* (129), s.163-194.
- Yançatarol, S. (1996) “Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-kültürel Değişme Sempozyumu Sunuş Bildirisi”, *Türkiye Çerkeslerinde Sosyo-kültürel Değişme*. Ankara: Kafder, s.33-53.

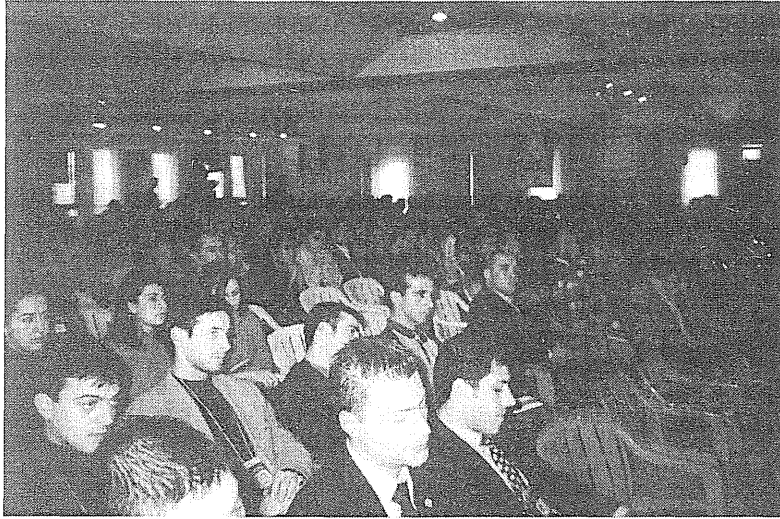
* Kasım 2001, Ankara. 10-11 Kasım II. Gençlik Toplantısı’nda sunulmuştur.

** Mayıs 2000’de İstanbul Kafkas Kültür Deneği’nde sunulmuş olan makalenin genişletilmiş versiyonudur.

İKİNCİ TOPLANTININ ARDINDAN

Negoey Baturay Tok

Öncelikle özelde toplantının düşünsel ve fiziksel yükünü çeken Hicran, Ayşe, Filiz, Nefin, Ömür ve İstanbul'da olsa da organizasyon konusunda Ankara'daki arkadaşlara desteğini esirgemeyen Yüksel'e, genelde ise toplantıya ev sahipliği yapan Ankaralı dostlara ve gençlere bu olanakları sağlayan Kafkas Derneği yönetimine teşekkür ediyorum.

Toplantının ardından genel kanı, geçen seneki toplantının daha heyecanlı geçtiği yönündeydi. Bence bu toplantının geçen seneden daha yavan geçtiğine ait bir kanının oluşmasının en önemli nedeni; gün boyunca aynı konunun işlenmesiydi. Öğleden sonraki oturumlarda sabah konuşulan konular üzerine benzer söylemlerin yapılmasının kopmalara

ve ilginin azalmasına sebep olduğunu düşünüyorum. Bir diğer neden ise bu sene bildirilerin sonundaki tartışmalar bölümünün, geçen seneki kadar ateşli geçmemesi olabilir.

Organizasyon komitesindeki arkadaşların gelecek sene formatın değiştirilmesi konusunda hemfikir olduklarını görünce bu konuya biraz kafa yordum ve önerilerimi geliştirilmek üzere paylaşmak istiyorum.

Sabah oturumlarının benzer bir formatta, yani belirlenmiş bir konuda seçilmiş iki veya üç bildirinin sunulması şeklinde, devam etmesi gerektiğine inanıyorum. Böylece organizasyon komitesinin bildirilerde seçici

olma şansı doğar ve temenni bildirmekten öteye gitmeyecek konuşmalar elenirken, olaya farklı açılardan bakabilen; bilgi ağırlıklı bildiriler sunulmak üzere seçilir. Bildiri sonrasında yapılan tartışmaların da, konuşulan konularda fazla bilgisi olmayan bir grup genç tarafından yapıldığı için, iyi niyetli de olsa insanları sonuca götürmekten çok u-

zak olduğunu düşünüyorum. Zaten konuşanların bir kısmı, kendinden önceki arkadaşın hatalarını düzeltmek için söz alıyor. Bence konu hakkında birikimi olan bir büyüğün de ortamda olup, konuyu toparlayıcı benzer bir sunuş yapması, gelebilecek sorulara muhatap olması ve yanlış bilgilendirmelere engel olması gerekli. Zira konuyla ilgili ince bir soruya, bildirisini sunan arkadaşın doğru cevap verememesi kuvvetle muhtemel bir durum. Böylece sabah oturumu üç bildiri ve bir büyüğün sunumu ardından soru cevap bölümüyle sonlanır. Diğer şehirlerden gelen büyüklerimizin oturum başkanlığı için görevlendirilmesi katılımcı bir etki yaratsa da, oturum başkanlığı işi her iki gün de bu misyonu hakkıyla yerine getirebilecek tek bir kişi tarafından yerine getirilmeli diye düşünüyorum.

Öğleden sonraki oturumda, altyapısı düşünülmüş somut proje önerileri veya çalışmaları sunulmalıdır. Mesela bu oturumda "Sözlü Tarih" gibi halihazırda yürüyen bir proje tanıtılıp tabana yayılması sağlanabilirken, toplumumuzun ekonomik olarak güçlenmesini sağlayacak bir ticari kooperatifin veya insan kaynakları konusunda koordinasyonu sağlayabilecek bir oluşumun fizibilitesi ile ilgili bir tanıtım da yapılabilir. Yani sunulacak projeleri, sadece top-

lumsal ve kültürel konularda gençlere yönelik olmalı şeklinde sınırlandırmamalıyız. Nart Card gibi bir projenin faydasının hepimiz farkındayız ama gençlerin tek başlarına bunları hayata geçirebileceklerini sanmıyorum. Fakat benzer bir projenin fikri; büyük düşünen ama bunu gerçekleştirmeye gücü yetmeyecek gençler tarafından geliştirilip, onlara inanan büyüklerin desteğiyle hayata geçirilebilir. Projenin sunumlarında, iş dünyasından veya akademik alandan konuya eğilebilecek büyükler ve projeyi finanse veya koordine edebilecek dernek yöneticileri bulunmalısı gerektiğini düşünüyorum.

Toplantının ilk günü olan ve heyecanın dorukta olduğu cumartesi gününün en efektif şekilde kullanılması gerektiğine ve prime-time denebilecek bir zaman diliminin, kendi yöremizde her hafta benzerlerini yaptığımız, bir düğünle harcanması gerektiğine inanıyorum. Bunun yerine yemekten sonra -mümkünse camiamızın dışından- popülaritesi yüksek bir konuşmacının konferansının olmasını öneriyorum. Mesela Ankara'daki toplantıdan sonraki hafta İstanbul'da Kalder Kongresi'nde "Sivil Toplum Kuruluşlarının Yönetimi" konusunda sunumlar yapılacaktı. Keşke ilk günkü oturumların sonunda, STK'lerin misyonu ve vizyonu konusunda, Kalder Kongre-

si'nde sunum yapacak bir profesyonel de aramızda olup deneyimlerini ve sunumunu bizimle paylaşıydu. Cumartesi gecesi için en güzel finalin ise, gençleri hem düşündüren hem eğlendiren, Nibjeug Topluluğu'nun bir performansı ile olacağını düşünüyorum.

Pazar sabah oturumu da Cumartesi günü gibi bildiri sunumu şeklinde olmalı fakat öğleden sonra oturumu daha hafif olmalıdır. Gençler serbest kürsü formatında konuşurlar, kendi derneklerini ve faaliyetlerini anlatırlar, yorum yaparlar böylece bir buçuk gün daha ziyade dinlemenin acısını çıkarabilirler.

Toplantının formatıyla ilgili önerilerim bunlardan ibaret. Bir de "Gençlik Toplantısı"ndaki "Gençlik" lafına fazla vurgu yapılmaması gerektiğini, zira gönlü gençlerin ve projelere profesyonel destek verebilecek büküklerin de katılımına ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.

Bunların yanısıra Marje'den gelen eleştirilerden yapıcı olanların dikkate alınmasının, yıkıcı olanların ise kulak arkası edilmesinin gerektiğine inanıyorum. İş olunca laf da oluyor maalesef. Böylesine büyük bir organizasyonda aksayan yönlerin de olabileceği, ama bu organizasyonun her sene yapılıyor olmasının bile umut

verici olduğu, eminim akli selim kimselerin gözünden kaçmıyordur.

Benzer bir organizasyonun yılda bir değil de, iki defa yapılması gerektiğine inanan arkadaşlarıma katılmıyor, henüz böyle bir potansiyelimiz olmadığını düşünüyorum. Zira içerik olarak zayıf kalacak tek bir toplantının bile bu organizasyonun prestijine zarar vereceği kanaatindeyim. Fakat son toplantıda gündeme gelen, icra komitesi şeklinde daha küçük bir oluşumun, projelerin takibiyle ve bir sonraki organizasyonla ilgilenmesi faydalı olacaktır.

Son olarak, Anadolu derneklerinden benzer bir organizasyon düzenlemek isteyen arkadaşlarımıza önerim, öncelikle kendi yörelerindeki dernekleri kapsayacak lokal organizasyonlar yapmaları yönünde olacak. Yakın zamanda böyle bir organizasyonu layıkıyla düzenleyebilecek tek şehir olarak İstanbul'u görüyorum. İstanbul Kafkas Kültür (Bağlarbaşı) Derneği'nin 50. yılı olması sebebiyle bu sene değil ama gelecek sene, İstanbul'daki potansiyeli devreye sokarak, Ankara'daki arkadaşların tecrübeleriyle formatı daha efektif hale getirilmiş bir toplantının organize edilmesi konusunda, İstanbul gençleri olarak elimizden geleni yapacağımızı taahhüt ediyoruz.

Gençlik Toplantısı Değerlendirmesi

Hıraca Alper Kahraman

Okumakta olduğunuz yazı, bu toplantıyı, sadece haber olarak sizlere duyurmak maksadıyla değil; toplantıyı "Görünür" ve "Görünmez" yönleri ile değerlendirmek ve gelenekselleşmesi arzulanan bu organizasyona farklı bir perspektif önerebilmek amacıyla kaleme alınmaktadır.

Değerlendirmemize, gözle görünenin kolay takip edilir olmasından dolayı "Görünür" yönleri değerlendirerek başlayalım:

Bir sene önceki toplantıya göre daha az katılımcının bulunduğu toplantı ilk toplantıya göre tansiyonu ve heyecanı daha düşük olan bir toplantı mahiyetindeydi. Katılımcıların önemli bir kısmının ilgisinin kesintili olması sonucu bazı konuşmacıların yarısı boş bir salona konuşma yapmak zorunda kalması can sıkıcı bir tablo oluşturdu. Gençlerimizin toplantıya, ilk akşam düzenlenen "Düğün" e gösterdikleri ilginin çok çok altında bir ilgi ile yaklaşmaları, hatta toplantı devam ederken küçük düğünler kurmaları, artık bizler için alışlagelmiş bir davranış biçiminin tekrarıydı. Toplantının gerek internet platformlarındaki gerekse dernek gündemlerindeki yankılarının bir önceki seneye nazaran daha kısa süreli olduğunu gözlemledik ve yer yer toplantının gereksizliğinden bahseden umutsuz söylemlere de rastladık. Peki ama, gerek bu tarz söylemlere, gerekse şimdiye kadar saydığımız diğer gözlemlere dayanarak pek çok genç arkadaşımızın yaptığı gibi bu toplantının toplumsal bir ihtiyaca denk düşüp düşmediğini sorgulamak mümkün ya da objektif bir yaklaşım olabilir mi?

Çoğu zaman, görüngü ile gerçeklik arasında koşutluk yakalamak, görebildiklerimizin öznelliğinden kaynaklanan bir kısıtlı olma durumu sebebi ile boş bir çaba haline gelir. Toplantının "görünür" dediğimiz yönlerini biraz daha genişleterek gerçeğe biraz daha yaklaştırmaya çalışalım. Zira, yukarıda saydığımız sıkıntıları yanlış bir davranış modeli ve irade olarak ortaya koyan ve bunları olumsuzlayarak bizler için anlamlı bir değişimi müjdeleyen farklı bir irade daha vardı "görünür"de:

Evet, toplantı esnasında salonda boşluklar vardı ve de heyecanı düşük seyreden bir toplantıydı, ancak bu boşluklara ve ilgisizliğe tepkisini dillendiren, heyecanını salona yansıtan, düşünce, soru, eleştiri ve önerilerini yüksek sesle dile getirmeye çalışan gençler de vardı bu toplantıda. Toplantı ile ilgili adaptasyon sorunu yaşayan ve bir "zorunluluk" bilincinin soğukluğu ile ortamın enerjisini sömüren, hayal kırıklıklarını gerek toplantı esnasında, gerekse toplantı sonrasında dile getiren gençlerin dışında; şikayet, sorun ve ihtiyaçlarını ortak bir çözüm arayışı için paylaşan ve iletişime geçen pek çok gencimiz de vardı. Yine geçtiğimiz sene ortaya konan "projeler üzerinde örgütlenme" önerisine uygun olarak çalışma yürüten Sözlü Tarih Çalışma Grubu ve Nart Kart Projeleri için pek çok gencimiz irtibata ve dayanışmaya geçtiler ve yakın bir zamanda da bu projelerin son Gençlik Toplantısının kattığı ivmeyle daha verimli olacaklarını umabiliriz. Açık olan şu ki; gönüllülük ilkesi üzerinde yürütülen bu faaliyetlerin gelişim şekli pek gürültü koparmaya müsait olmadığı için, meselelere "Paparazzi" zihniyeti ile yaklaşanları do-

yurmadılar, ancak kuşkusuz ki bu "görünür" sayabileceğimiz oluşumlar kısa bir zamana kadar meyvelerini yine gürültü koparmaksızın belki sessiz sedasız ama emin adımlarla vermeye başlayacaklardır. Toplantı esnasında, heyecan ve samimiyet eksikliği üstüne yapılan heyecanlı ve samimi sorgulamalar, sorunlarımızı gerçekten sahiplenmeye başlayan ve toplumsal bir çözümleme arayışını benimseyen bir gençlik potansiyelinin ortaya çıkmaya başladığının habercisidir. Umulan şu ki; tamamen öznel ve baltalayıcı yaklaşımlar, olumlu saydığımız bu yeni sayılabilecek kavrayış biçimini ve hareketlenmeyi sekteye uğratmasın ve şu an sadece potansiyel olarak görebildiğimiz bu kıpırdanmalar kendilerini doğru kurumsal yapılar içersinde ifade edebilsin.

Toplantının, ilk bakışta görünmediği ve yorum gerektirmesi sebebi ile "görünmez" diye sıfatlandırabileceğimiz yönleri de vardı ki; bunlar da en az "görünenler" kadar sevindirici idi.

Bir önceki sene karşımıza çıkan konu, yorum ve tartışma bolluğunun aksine bu sene gerek panelistlerin, gerekse söz alan diğer konuşmacıların, sunum ve konuşmaları temel olarak iki ihtiyacı esas alıyordu: "Kurumsallaşma" ve "Pratik Faaliyet". Hemen her konuşmacı, bir önceki sene olduğu gibi konularını son derece öznel ve soyut bir biçimde ele alarak, ortaya somut öneriler ve çözümler koymakta zorlandı; bununla beraber, "Kurumsallaşma" ve "Pratik faaliyetler" üzerine yapılan ortak vurgu, sorunlarımızın tespiti noktasında başarılı bir dönemden geçtiğimizin de işaretçisi sayılabilir. Doğru soruları bulabilmek, cevaba giden yolda birlikte hareket edebilmemiz ön koşuldur ve bu, bizler için artık gerçekleşmiş bir süreçtir. Buna ek olarak, kentleşme ve modernleşme süreci ile ilgili yapılan yorumların, bir önceki sene

mevcut olan çok çeşitli tutumların aksine, bu sene anti-modernist bir çizgide olması ise hayret verici bir gelişmeydi. Aradan geçen bir sene içersinde nasıl olup da gençliğin modernizmle bir sorgulama içersine girdiğini incelemek başka bir yazının konusu olabilir. Yine de belirtmek gerekiyor; gençliğin modernizm ile arasında bir özne-seçenek ilişkisi oturtabilmiş olması, yaşadığımız çaresizlik hissiyatına karşı, bir çıkışın habercisidir.

Yine, genel değerlendirme bölümünde bir sene sonrası için alınan kararlar ve bu kararların alınması sürecinde gençlerin gösterdiği etkili yaklaşım, takdire şayandı. Gençler, toplantı sırasında sürekli vurguladıkları Türkiye çapında etkin bir temsil ve somut projeler üzerinde çalışma ihtiyacına uygun olarak bir sonraki toplantıda ağırlığı projelere ayırmaya ve yıl boyu projeleri takip edecek, Türkiye çapında iletişimi sağlayacak bir icra kurulu oluşturmaya karar verdiler. İcra kurulu ile ilgili örgütlenme faaliyeti halen yedi ayrı proje üzerinde devam etmekte. Kurulun kısa bir zaman içersinde faaliyete geçmesi bekleniyor. Konuşmaların, karara dönüştüğünü ve bu kararların uygulamaya geçirildiğine tanık oluyoruz- Çerkesler için umut verici gelişmeler.

Toplantının bundan sonraki hedeflerini ve alınan kararları göz önüne alarak önümüzde ki yıl yapılacak toplantının şimdiye kadar yapılanlardan çok daha farklı gelişeceğini görmek gerekiyor. Toplantının salt, iki günden ibaret olmadığını, bizler için yıl boyunca yapılacak faaliyetler için bir iki yılın ortasında iki gün olduğunu kavrayan gençlerimiz bu toplantıyı bir icraat değerlendirmesi ve bir öz-denetim mekanizması olarak da algılıyorlar ve faaliyetlerini bu çerçevede yürütmeye başladılar bile. "Söz"ün eyleme dönüştüğü günleri hep birlikte görebilmeyi diliyorum.

YİNE ve YENİDEN "BİRLİKTELİK"

Noğey Hicran Bolat

Ana teması geçen yıl olduğu gibi bu yıl da "birliktelik" olan Kaf-Der II. Gençlik Toplantısı Türkiye'nin değişik illerinden gelen genç arkadaşlarımızın katılımı ile gerçekleştirildi. Düşünmeye, üretmeye ve fikirsel birlikteliklere ihtiyacımız olduğu kadar birbirimizi tanımaya, ortak paydalarda buluşarak ortak projelere imza atmaya da ihtiyacımız olduğu, toplantıya katılan herkes tarafından yoğun biçimde hissedildi. Birbirini tanımayan gençlerin tanışma gayreti son derece mutluluk verici bir tablo oluşturuyordu. Ancak , bu organizasyonun fikirsel çalışma platformu olarak düşünülmesi ve ona uygun olarak organize edilmesi nedeniyle gençlere yeterince tanışma ve kaynaşma zemini sağlayamadı. Bu da daha kısa zaman dilimlerinde daha çok ve daha farklı organizasyonların yapılması gerekliliğini gösterdi. Elbette farklı alanlarda farklı organizasyonlarla birbirimizle iletişim kurmaya çalışmalıyız, bunun için de gençlik komisyonlarımızı faaliyete geçirmeli ve diğer arkadaşlarımıza ulaşarak onlarla birlikte olabileceğimiz ortamlar yaratmalıyız. Böylelikle 'birliktelik' önündeki engelleri ortadan kaldırabilir; sağlam ve güçlü temeller atabiliriz.

İki yıldır yapılan 'Gençlik Toplantı'ları' biz gençlerin fikirsel bazda ne kadar üretimde bulunduğumuzu ve eğer üretimlerimiz var ise bunları ne derecede hayata geçirdiğimizi belirlemek amacıyla organize edilmiş platform-

lardır. Amaç toplantıya katılan her katılımcı gencin söyleyecek bir sözünün, hayata geçirmeye niyetli olduğu bir projesinin olmasıdır. Ancak ne yazık ki, iki yıldır gözlemlenen tablo fikirsel üretimlerimizin katılımcı sayısı ile paralel olmadığıdır. Tabii bu da akla şu soruyu getirmektedir: Acaba bu tablo biz Çerkes Gençlerinin şu anda içinde bulunduğumuz durumu mu yansıtmaktadır? Büyük kentlerden gelen katılımcıların daha fazla söz alarak, daha fazla fikir beyan ettiği ve neticede ortaya kentsel düzeyde bir platformun çıkması toplantının amacıyla çok da örtüşen bir durum değildir. Büyük kentlerden gelenler kadar küçük il ve ilçelerden gelen arkadaşların da toplantıda tartışılan konular üzerinde fikir beyan etmesi, fikir alışverişinde bulunması son derece önemlidir. Ancak böyle bir neticede birliktelik platformu oluşturulabilir. Bunu sağlamak için her katılımcının bireysel bazda tartışılacak konular üzerinde araştırma yapması, fikir sahibi olması ve bu fikirleri toplantıda diğer arkadaşları ile paylaşması toplantıyı hedeflenen noktaya taşıyacaktır.

Umuyorum ki kendi vizyonunda ilk ve tek olan gençlik toplantıları bundan sonraki yıllarda daha fazla katılımcı genç ve daha fazla üretim ile devam eder. Ve yine umut ediyorum ki, farklı platformlarda oluşturacağımız birlikteliklerimiz çoğalarak güçlenir.

Kebzekh Vakfı'ndan

9 Kasım 2001

Sevgili Çerkes Kardeşlerimiz,

Bu mektubu sizlere hem Kanada hem de ABD'de faaliyet gösteren Kebzekh Vakfı'nın üyeleri olarak gönderiyoruz. Bizler bin yıldır Kafkas dağlarının uyguladığı Ahmsta Kebzekh'in eski sözlü geleneğinin öğrencileriyiz. 25 yıldır bu sözlü geleneği sohbetler ve çalışma grupları ile genç öğrencilere aktarmaya çalışan Murat Yagan'ın rehberliği altında çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Kendileri üç kitabın yazarıdır: Kaf Dağının Ardından Geldim, A Spiritual Otobiyografi; Kebzekh'in Öğretileri, Kafkas Dağlarından Sufiliğin Esasları(şu anda revizyonda); The Abkhazian Book of Longevity and Well-Being. Kitapları şu anda Abhazca'ya, Türkçe'ye ve Rusça'ya çevrilmektedir. Kendisi ayrıca tasavvuf şairi Yunus Emre'nin eserlerini "Kendimi Et ve Kemikle Sardım ve Yunus Şeklinde Görendüm" adlı kitapta, yine tasavvuf şairi Gaibi'nin eserlerini de "Gaibi : Tüm Eserleri" adlı kitapta tercüme etmiştir. Kendisi şu anda en önemli çalışması olan, bu geleneği detaylı ve derinlemesine bir bakışla sergilediği eseri Ahmsta Kebzekh'in Kitabı üzerinde çalışmaktadır.

Sayın Yagan ve eşi Maisie Vernon'da(İngiliz Kolombiyası) yaşamakta ve hem Kanada hem de ABD'de Kebzekh Vakfı'na bu geleneğin büyükleri olarak hizmet vermektedirler. Sayın Yagan kitaplarının basım ve yayım işlemleri ve Kebzekh öğretilerinin isteyen herkese ulaşması için çalışırken her iki vakfın çalışmalarına da rehberlik etmeyi sürdürmektedir. Bunu yapıyoruz çünkü inanıyoruz ki bu eski gelenek hem bireylerin hem de toplumlarımızın bu modern dünyada sorunlarını çözmesini sağlayacak cevapları içermektedir. Ayrıca mutlu bir hayata ulaşmak bu geleneklerin uygulanması ile mümkündür. Kebzekh'in öğretileri eğitim sistemimizin sınıflarında, hükümetlerin ve şirketlerin yönetim merkezlerinde ve ailelerimizin oturma odalarında öğretilmeli, öğrenilmeli ve uygulanmalıdır. Şu anda kritik bir noktadayız, gezegenimizdeki bildiğimiz anlamdaki hayat için bir dönüm noktası. Gelecek için umudumuz dünya gençliğinde. Umudumuz odur ki bu dünyanın gelecekteki liderleri olan ve Çerkes soyundan geldiğiniz için bu gelenekleri taşıyan sizler, Kebzekh öğretilerinin dünyaya yayılmasında öncüler olacaksınız.

Vakfımızın yanı sıra, Abhazya'nın Dostları Derneği'ni de kurmuş bulunuyoruz. Derneğin amacı diasporadaki Çerkes arkadaşlarımızla beraber Kuzey Amerika insanlarını genelde Çerkesler ve özelde Abhazlarla ilgili meselelerde eğitmek ve bilgilendirmektir. Genel merkezimiz şu anda Washington DC'de bulunmaktadır. Ayrıca Kanada'da da bir kolumuz kurulmuş durumdadır.

Düzenlediğiniz II. Gençlik Toplantısı sebebiyle sizlere atalarımızın geleneğinin her kalpte hissedilmesi ve kutlanması dileklerinizi tüm kalbimizle gönderiyoruz. Kuzey Amerika'daki kardeşleriniz böyle bir kutlamada sizinle buluşacaktır.

En içten dileklerimizle,

Sharon Allen
Murat Yagan'ın Asistanı
Email: s-allen@shaw.ca

Marz Attar
Kebzekh Büyüğü ve Kebzekh Vakfı Başkanı
Email: mattar@cellularoneweb.com
Web Sitesi – www.kebzekh.org

Diane Wilson
Yönetici Koordinatör
Abhazyanın Dostları Derneği
Email: webmaster@friends-of-abkhazia.org
Web Sitesi – www.friends-of-abkhazia.org

DÖNÜŞ ÜZERİNE

Kaşav Pöç (abzeh- puch)

KAFDER Genel Merkezi'nin düzenlemiş olduğu 10-11 Kasım 2001 tarihli II. Gençlik Toplantısı'nda Türkiye'nin pek çok yerinden gelen gençlerin katılımıyla çok güzel bir toplantı gerçekleşmiştir. Bu toplantının demokratik ortamında, gençler belirtilen başlıklar çerçevesinde istediklerini açıkça söyleyebilmişlerdir.

Toplantı çok iyi organize edilmiş ve çok canlı bir katılım sağlanmıştır. İki ana başlık altında birçok görüş açıklanmıştır, ama benim dikkatimi en çok çeken "Anavatan'a Dönüş" konusuydu. Tüm gençlerin anavatanına dönüş konusunda aynı düşüncede olmaları ve herkesin -bu görüşlerinin yanında- dönüş için çözüm yolları önermeleri çok güzel bir şey. Ama herkesin, her zamanki gibi güzel hayaller peşinde koşması beni biraz üzdü. Çünkü dönüş konusunda herkesin samimi olmadığını gördüm.

Bu gençler; büyüklerimizin bundan 50-60 yıl önce yapmak isteyip de yapamadıkları düşüncelerin aynısını tekrar tekrar söyleyerek laf kalabalığı yapmışlardır. Herkes "Gidelim, Yerleşelim" diyor ama bu gençlere gerçekten bütün imkanlar sağlansa bile anavatanlarına yerleşecek ve bundan sonraki hayatlarını orda geçirecekler, aynı zaman da diasporadaki insanlara faydalı olacaklar, kendi vatandaşlarına yardımcı olacaklar mıdır acaba? Çünkü anavatanına dönmek, diasporadaki kurulu düzeni bırakarak orada yeni bir hayat kurmak ve oradaki zorluklara katlanmak şu zamanki Adigeler'in yaşam koşullarının vermiş olduğu zorluk, asimilasyonun etkisi, kendi rahatlıkları ve özellikle kültürel değerlerini, örf ve adetlerini kaybetmeleri gibi nedenlerden dolayı anavatanına dönüşte karşılaşacağı zorlukları göze alamama gibi bir durumla karşı karşıyayız.

En basitinden örnekler vermek istiyorum. Bunlardan biri dil sorunudur. Çoğumuz, köy hayatından çok şehir hayatı yaşıyoruz. Kimilerinininki geçim, kimilerinininki yaşam tarzı olarak köylerden kopup şehirlere yerleştik. Burada da gerek çevre gerekse yaşam koşullarından dolayı dilimizi konuş(a)maz olduk. Bu durum da yıllar geçtikçe perçinlenerek yeni neslin ana dilini bilmemesine neden oldu. Şimdi gençler geri dönmekten söz ediyorlar. Döndüğümüzde hayallerini kurduğumuz ama bilmediğimiz bir ülkede ve bilmediğimiz bir dilde konuşan insanların arasında birtakım güçlükler çekeceğimiz bilinmelidir. Fakat

bunun yanında; DAR adaptasyon merkezleri gibi Adigeler tarafından kurulmuş merkezler sayesinde bu zorluğu belirli bir süre sonunda atlatacağımızı bilmemiz de gerekir.

Bir diğer örnek de; geçim sıkıntısıdır. Ne yazık ki; anavatanımız, yapmış olduğu savaşlardan dolayı dünya devletlerine oranla daha geridedir. Orada geçimimizi tarım ve çiftçilikten sağlamak zorundayız -en azından şimdilik. Yani anavatanımız belirli bir ekonomik düzeye gelene kadar. Burada da yine aynı olayla karşılaşacağız. Köylerden kente göç etmiş ve bu alandaki bilgilerden yoksun kalmış insanların anavatanına giderek ne ekmelerini ne biçmelerini bekleyebiliriz.

Fakat yakın zamanlı bazı çalışmalar sayesinde şimdi ve ilerdeki zamanlar için iş olanaklarının çoğaltılması, yaşam koşullarının yükseltilmesi, anavatanın gelişmesi gibi kısa vadede olmayacağı kesin ama uzun vadede sonuç verebilecek bu gibi çalışmalar sayesinde dönüş için olumlu koşullar sağlanacağı umut verici görünmektedir.

Ancak bir gün yaşadıkları ülkelerdeki rahatlığın özlemine çekecek olan insanlar olacaktır ve bu özlem yaşadıkları ülkelere dönmelerine neden olacaktır. Buda toplu göçlerin bir hayalden öteye gidemeyeceğini gösterir. Zaten; yapılan toplantıdan sonra bu düşüncede olan gençler düşüncelerini benim yapmakta olduğum gibi dile getirmişlerdir.

Bu düşünceler bana özgü olduğu için yanlış anlaşılmayı istemem. Ben geriye dönüşe karşı birisi değilim. Benim de tüm gençlerimiz gibi tek isteğim; kendi vatanımda yaşamak, kendi vatanıma hizmet etmek, bunun mutluluğu içerisinde orada ölmek ve atalarımızın, bu toprakların istikbâli için kanlarını döktüğü topraklara gömülmek isterim.

Benim anlatmak istediğim; bu düşüncüyü sadece hayallerde bırakmak değil, bu hayallerin gerçekleşmesi için çaba harcamak ama harcanan çabadan çok kendimize güvenimizin ve birlikteliğimizin daimi olmasını sağlamamız gerekmektedir. Düşüncelerimi sizlerle paylaşmak ve bu konuya daha göreceli bakmanızı istedim.

Herkese Saygılarımla.

KAFKAS DERNEĞİ II. GENÇLİK TOPLANTISI YAPILDI

Kafkas Derneği Genel Merkezi'nin olurları ve katkılarıyla , organizasyonunu Ankara'lı gençlerin yaptığı II. Gençlik Toplantısı 10-11 Kasım 2001 tarihlerinde kayıtlı 264 katılımcı ile Ankara'da yapıldı. Kaf-Der Şubeleri ve diğer derneklerin bulunduğu 27 değişik ilden gelerek toplantıya katılan gençler hem sunulan bildirileri dinlemişler hem de serbest kürsü bölümünde kendi duygu ve düşüncelerini diğer katılımcı arkadaşlarıyla paylaşmışlardır. Gelenekselleşen Gençlik Toplantısı organizasyonunun gelişerek devam etmesini dileriz.

KAFKAS DERNEĞİ II. GENÇLİK TOPLANTISI SONUÇ BİLDİRGESİ

Tarih	10 - 11 Kasım 2001
Yer	Kafkas Derneği Ankara Şubesi Toplantı Salonu
Katılımcı Sayısı	264
Katılımcı Dernek Sayısı	27
Ana Tema	Birliktelik
Sunulan Bildiri Sayısı	15

Oturum Başlıkları

- 21.Yüzyılda Derneklerimizin vizyonu, misyonu ne olmalıdır?
- Anavatan'a dönüş olanakları/ Dönüş için altyapı çalışmaları nedir, ne olmalıdır?

DEĞERLENDİRME

Yaklaşık 150 yıllık bir diasporik süreci yaşayan Çerkes halkının gerek diasporada gerekse Anavatan'da çözüm bekleyen sorunları gün geçtikçe artmakta, şekil ve kimlik değiştirmekte, dünyadaki gelişmelerin de katkısıyla iyiden iyiye zorlaşmaktadır. Pek çok sorun ve öncelik, yeterli çözüme kavuşturulamadan bir yenisi ile beslenmekte ve bir yandan kültürel ve toplumsal yok oluş, diğer yandan toplumsal çözümsüzlük/örgütsüzlük bu sürece katkıda bulunmaktadır. Gerek diasporada ve gerekse Anavatan'daki örgütlerimiz bütün iyi niyetli çalışmalarına rağmen bu tablonun görüntüsünü değiştirmekte maalesef yetersiz kalmaktadırlar. Dünyanın pek çok ülkesine dağıtılan Çerkes halkı bu genellemenin tam da merkezinde kendine bir yön tayin etmeye çabalamaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen sorunlara çözüm önerilerinin üretilmesi ve uygulanması kuşkusuz toplumsal örgütlerimizin sağlam dinamiklerinden

geçmektedir. Ancak bu denli ağır sorumluluklarla nitelendirdiğimiz örgütlerimizin (derneklerimizin), bu duruma ne kadar hazırlıklı olduğu konusu pek çok kişinin olduğu gibi biz gençlerin de kuşkusunu karşı karşıyadır. Türkiye genelinde sayısal olarak yeterli olan derneklerimizin bu konjonktürde kendilerine yükledikleri **misyon** ve bu misyonu gerçekleştirmekte önlerini aydınlatacak **vizyonu** nedir sorusunun tartışılması gereklidir. Hiç kuşku yok ki gerek Türkiye diasporasında gerekse Türkiye dışındaki diasporada iki önemli misyonu toplumsal örgütlenme anlayışından ötürü dernekler üstlenmek durumundadır. Bunlardan ilki **'diasporada kültürel ve toplumsal kimliğimizi korumak ve geliştirmektir.'** Diğer önemli ve vazgeçilmez misyonu ise **'anavatanla ilişkileri geliştirmek, göç olgusunun sağlam, bilimsel ve rasyonel altyapısını oluşturmaktır.'** Örgütlerimizin bu iki konunun hem diasporada hem de anavatan'da var olma/yok olma noktasında temel belirleyici olduğunun bi-

lincine ulaşması, toplumumuzu da ulaştırması gereklidir.

Dünyadaki pek çok toplumsal ve bireysel çabaların evrimleşmesi ile ortaya çıkan ve ulaşılması gün geçtikçe kolaylaşan bilgi ve rasyonel akıl, bilinçlenme sürecinin en önemli kolaylaştırıcılarıdır. Henüz kendi dinamiklerimiz açısından değerlendirmelerimizi ortaya koyarken kullandığımız terminoloji dahi tam olarak yoğunlaşmamış, üzerinde yeterince tartışılmamış ve dolayısıyla kavramsal olarak ortaya çıkmamıştır. İşte bu noktada derneklerimizin yüklenmesi gerektiğine inandığımız en önemli misyonlardan birisi bu kavramsal yetersizlik ve karmaşaya son vermeleridir. Biz inanıyoruz ki kendi kamuoyumuz tarafından genel uzlaşa ile hazırlanan sağlam kavramlar hem toplumumuza hem de Kafkasya'ya çok önemli hizmetlerin kapısını aralayacaktır. Bu aşamada bilgi ve rasyonel akli izlemek önemli bir vizyon meselesidir.

Kentleşme sürecinin acımasızlığı ile kültürel değer ve/veya üretim araçlarını yitiren Çerkes toplumu kırsaldan getirdiği toplumsal ve bireysel normlarından hızla uzaklaşmaktadır. Dernek ve derneğiliğin dar çerçevesine sıkıştırılmış olan kitleler doğal yaşam süreci ve ilişkilerinden (sosyal, ekonomik, kültürel, sanatsal vs) ve kültürel dönüşümlerden yoksun toplumsal bir problem olarak ortaya çıkmaktadırlar. Aile ve iş yaşamında kimlik bunalımı ile yalnızlaşan 2. Kuşak Çerkesler aidiyetlerini tercih noktasında Çerkesliğe göreceli olarak mesafeli durmaktadır. Kırsaldan getirdiğimiz ancak kentin dinamikleri ile başa çıkamayan feodal yapımızın toplumsal örgütlenmemize yansması nedeniyle örgütlerimiz, kendilerinden bekleneni ne yazık ki verememektedirler. Toplumsal yaşamın lokomotifleri olan 'Thamade' kavramı ve 'Xabze' doğal yok oluş sürecine terk edilmiş, güncel ve toplumsal ihtiyaçlardan uzakta nostaljik kavramlar olmaya bırakılmıştır. Derneklerimiz, Çerkes olmanın genetik özelliklerinden daha önemli olan kültürel sahiplenme ve aidiyet duygusu ile bu iki temel kurumu toplumun gereksinimlerine cevap verebilecek şekilde yeniden ayağa kaldırmalıdır. Bu başlangıç, büyük oranda kentleşen Çerkes toplumu için hayat suyu kadar kıymetlidir. Çerkes halkının tarihinde bir toplumsal erdem olarak kabul edilen danışma mekanizması kurulmalı ve/veya işletilmelidir. 'Xase' kavramının anlamına atfen bu iradeyi örgütlerimizin

bir uzlaşa kültürü ile üstlenmeleri kaçınılmaz gereksinimdir.

Derneklerimiz toplumsal yaşam ve kültürel varoluşa dayanak olacak bilgiye ulaşmak için bilimsel çalışmaları desteklemeli, bu tür çalışmaların sonuçlarını toplumumuz ile ivedilikle paylaşmalıdır. Öte yandan Türkiye'deki nitelik ve niceliklerimize ilişkin spekülasyon yorum ve iddialardan kurtulmamıza zemin hazırlayacak, toplumumuzun profilini çıkaracak bilimsel çalışma ve projelere destek olmalı, mali kaynaklarını temin etmelidir.

Derneklerimiz her yönü ile profesyonelleşmeyi hızla gerçekleştirmek zorundadır. İdari ve toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanan geniş zaman ve mali kaynak yaratılması ve yönetimi, profesyonelleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Kuşkusuz profesyonelleşmeden anladığımız derneklerimizde bir veya birkaç kişi çalıştırmak değil, her türlü çalışma ve projeyi yürütecek ve bunun maddi karşılığını alacak birikimli kadroların istihdam edilmesi- dir. Bu durum örgütlerimizin verimliliğinin temeli- dir.

Yapılan çalışma ve değerlendirmeler gençlik potansiyellerini harekete geçirme noktasında rasyonel projelerin üretilmesini gerekli kılmaktadır.

Günümüzün iletişim ve bilgi kaynaklarına ulaşma konusunda gerekli bütün enstrümanları kullanabilen Çerkes gençliği gerek kendi üreteceği gerekse dernekler tarafında refere edilecek projeler konusunda bilgi ve potansiyellerini kullanma konusunda bir irade ortaya koymuştur. Bu noktada toplumsal çıkarlarımıza hizmet edecek, rasyonel ve pratik her türlü çalışmaya destek olma kararı alınmıştır. Etrafında örgütlenme kararı alınan projeler önümüzdeki yılda çalışılacak ve ortaya çıkan sonuçlar bir yıl sonraki toplantıda değerlendirilecektir. Bu konuda ortaya çıkan somut projeler şu şekildedir.

Diasporik toplumlarda Anavatana dönüş deneyimleri ve sonuçları:

Dünyada Çerkes diasporası haricinde bizimle aynı kaderi paylaşan grup ve toplulukların varlığı bilinmektedir. Bizden (Türkiye Diasporası) daha güçlü bir irade beyanı ve rasyonel çalışmalar ile hayata geçen projelerin incelenerek Anavatana Dönüş'ün sosyal, psikolojik, ekonomik ve kanuni yönlerinin detaylı irdelenmesi Kafkas Diasporası için daha sağlıklı bir 'Dönüş' kavramının oluşma-

sına katkıda bulunabilir. Kosova'dan Anavatana dönüş örneği de dahil olmak üzere 'İsrail' ve 'Kırım Tatarları' modelleri incelenerek bunlara ilişkin sonuçlar bizim koşullarımızla mukayese edilecektir. Her ne kadar bütün yönleri ile bizim koşullarımızla örtüşmeyen modeller var ise de bu deneyimler Anavatana dönüş konusunda yapılacak çalışmalara zemin hazırlayabilecektir. Öte yandan bilginin derlenmesi ve paylaşılması kurumsal çalışma geleneğine sevk etmesi açısından önemlidir. Bu deneyimler, etraflı ve bilimsel metotlarla incelenerek bir sonraki toplantıda bildiri veya kitapçık halinde sunulacaktır.

Demografik araştırmalar:

Türkiye genelinde yaşayan hemşehrilerimizin gerek sayısal gerekse nitelikler açısından sağlıklı bir değerlendirmesi şimdiye kadar yapılamamıştır. Bu konuda Kaf-Der tarafından projelendirilecek bir çalışmaya destek verilecek ve çalışmanın detayları ve sonuçları kamuoyu ile paylaşılacaktır.

Nart Card Projesi:

KAFDAV ve Şekerbank işbirliği ile hazırlanan bir kredi kartı olan Nart Card, kredi kartı kullanma alışkanlığı olan hemşehrilerimize ulaştırılarak, elde edilecek maddi imkanların yine toplumumuzun yararına sunulmasına çalışılacaktır. Diğer kredi kartlarının sağladığı her türlü imkanı sağlayan bu kredi kartının kullanımı yaygınlaştıkça toplumumuzun ve özellikle gençlerimizin ihtiyaçlarına (burs, eğitim imkan ve araçları, yurt vs) çok ciddi bir katkı sağlanabileceği gibi bu kart profesyonel kadrolaşmanın ve derneklerimizi fiziki imkanlara kavuşturmanın anahtarı olabilecektir. Keza, Kafkasya için ayda 1 dolar projesinde pratik çözüm ancak Nart Card ile elde edilebilecektir. Bu amaçla yaygın bir örgütlenme ile mümkün olan en kısa zamanda, en yüksek rakama ulaşmaya çalışılacak ve sonuçlar çeşitli vasıtalarla duyurulacaktır.

Sözlü Tarih Çalışması:

Son zamanlarda kültürel değerlerimizin özellikle yazılı olarak aktarılmayan değerlerin kişilerle birlikte yok olduğu gerçeği pek çoğumuzu kaygılandırmaktadır. Yıllardır bu değerlerle donanmış büyüklerimizin bizleri terk etmeden evvel bu bilgileri bir kayıt altına alma hayali vardı ancak bir türlü projelendirilememekte idi. İstanbul'da yaşayan bir grup genç arkadaşımızın projelendirip eğitimini aldıkları Sözlü Tarih Çalışmalarına gerek kaynak temin etme yönüyle gerekse bu projede

yer almak isteyenlerin bizzat kendi bölgelerimizde bu çalışmaları yapmak suretiyle projeye destek olma kararı alınmıştır. Proje ile ilgilenenler İstanbul Gençliği ile temas halinde olacak ve yine çalışmaların sonuçları bir sonraki toplantıda ilan edilecektir.

Nart Dergisi:

Gerek Türkiye ve gerekse Anavatanla ilgili haber, yorumlarla uzun süredir ve düzenli olarak yayın hayatını sürdüren Nart Dergisi abone ve okuyucu sayısı bakımından daha geniş kitlelere ulaşmayı, tartışmalara açık, katılımcı bir yayın organı olmayı hedeflemektedir. Bu amaçla abone ve okuyucu kitlesini artırmaya dönük bir proje başlatılmış olup toplantıya katılan bir grup bu projede çalışma kararı almıştır.

Gençlik toplantısı yürütme kurulu

Bir yıl sonra düzenlenecek olan Gençlik toplantısının organizasyonu ve mevcut projelerin takibi için bir İcra Kurulunun teşkil edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kurul 2002 yılının toplantısının organizasyonu için çalışacak ve katılmak isteyen derneklerin Gençlik Komisyonları tarafından tespit edilecektir. Her üye görev ve yetkileri konusunda kendi Gençlik Komisyonu ve Gençlik Toplantısı katılımcılarına karşı sorumlu olacaktır. Bu İcra Kurulu aynı zamanda kendi dernekleri ve illerinin ihtiyaç ve projelerini tespit ederek toplantıdan önce yapılacak olan çalışmalarda gündeme getirecektir.

Bu projelere ilaveten bir yıl sonraki toplantının, coğrafi konumu, mekan özellikleri ve deneyimleri dikkate alınarak Ankara'da yapılmasına, toplantının düzenlenmesi ve katılımın artarak devamını temin amacıyla daha yaygın ve programlı çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Öte yandan yeterli iletişim ve özellikle karşılıklı iletişim noksanlığı ve bilgilenme eksikliği nedeniyle meydana gelen yanlış anlamalar olduğu anlaşılmış olup bunların giderilmesi için daha sık ve farklı platformlarda bir araya gelmek gerekliliği açıktır. Toplantılara önceden ilan edilen gündeme uygun çalışmanın yapılarak gelinmesi verimliliği artıracaktır.

Toplantı boyunca yapılan konuşma ve sunulan bildiriler ileri bir tarihte bir kitapçık halinde sunulacaktır.

NART CARD

Uzun yıllar bankacılık sektöründe üst düzey yöneticilik görevi yapan ve şu anda KAF-DAV yönetim kurulunda görev yapan Ragıp DOĞU'ya NART CARD'ı sorduk.

Nart Card projesi nasıl ortaya çıktı ?

Bu tarz promosyonlu kart uygulamasına yaklaşık 10 yıl önce başlandı. O zamanlar Pamukbank'ta çalışıyordum. Çalıştığım dönemde Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş spor kulüplerinin "Gönül Üyesi" adıyla kartlarını pazarladık bu yolla kulüplere gelir sağlayacak, hem de taraftarların bu kartı kullanmasını sağlayarak kredi kartı kullananların sayısını artıracak bir mekanizma kurmayı başardık.

Bir gün vakıf toplantısında bu konudan bahsederken Erol bey: "Biz neden vakıf için böyle bir kart çıkarmıyoruz bizim de en az 100.000 taraftarımız var böyle bir proje yapamaz mıyız?" dedi. "Pekala olabilir" dedik. Sonuçta bankacı olmam sebebiyle bu işi ben üstlendim. Banka tespit çalışmalarından sonra teklifi YAPI KREDİ Bankası'na götürdük. Banka cevabında ise hedef kitlemizin büyük bir bölümünün kendi bankalarının kredi kartlarını kullandığını bu projenin bankalarına ek bir fayda sağlamayacağını belirterek teklifi reddetti. *Bunun üzerine biz de öyle bir banka seçelim ki; hem şube ağı geniş olsun, hem de sunulacak hizmet sınırsız olsun istedik. Bu kriterlere uygun bankanın ŞEKERBANK olabileceğini düşündük. ŞEKERBANK'ın yaygın şube olmasının yanında, bankanın şubesinin olmadığı yerlerde ZİRAAT BANKASI aracılığı ile hizmetlerimizi sürdürebile-*

cektik. Teklifi ŞEKERBANK'a götürdüğümüzde olabilecek en uygun kriterler ile ve kart bedeli ödemeksizin anlaşma sağladık.

Yani hiç bir yatırım yapmadan, hiç bir bedel ödemeden size gelir sağlayacak bir kaynak yaratmış, bu yolla hemşehrilerimizin de bu kartı kullanmak suretiyle ek avantajlardan yararlanmasını amaçladık.

ŞEKERBANK'ın bize ek olarak sağladığı avantajlar nelerdir ?

Öncelikle ŞEKERBANK bize bir jest olarak kart ücreti almayacağını taahhüt etti. Bu da demek oluyor ki; ek kartı olan bir kredi kartı kullanıcısı senelik olarak kendi kartı için 8.000.000 ek kartla birlikte 12.000.000 gibi bir bedel ödemekten kurtulmuş oluyor.

Bunun yanında, bildiğiniz gibi kredi kartından nakit para çekim işlemleri sırasında banka tarafından %2' lik bir komisyon tahakkuk edilir. ŞEKERBANK bu komisyonu da bizden almayacağını belirtti. Bu da demek oluyor ki; kısa süreli nakit ihtiyaçlar da hemşehrilerimizin ödeyecekleri maliyet de düşüyor.

Peki KAFDAV'ın ve derneklerimizin NART CARD kullanımından kazançları nelerdir?

Biz ŞEKERBANK'ın kart başvurularında 1.000.000 TL. bedel tahakkuk ettirmesini istedik. Bu bedeli de kart pazarlayan

insanlarımıza veya derneklerimize aktarmayı hedefledik. Bu ücret vakfımız tarafından belirlendi ve kart bedeli yerine tahakkuk ettirilerek derneklerimizin ve bu kartı pazarlayanların kazanması istenildi.

Bu yolla derneklerimiz NART CARD'I hemşehrilerimize kazandırarak yıllardır acısını çektiği finansal sıkıntılara çözüm bulmuş olacaklar.

Vakfımız ise hemşehrilerimizin bu kartla yapacağı harcamalardan % 0,3 oranında banka tarafından bize verilecek parayla ek finansal kaynak yaratmış oldu. Bu da küçük bir hesapla; ayda iki depo benzin alan bir hemşehrimizin ödeyeceği 100.000.000 TL.'lık bedel üstünden 300.000 TL.'lık gelir kaynağıdır. 10.000 kişiden bu bedel 3.000.000.000 TL. olacaktır. Kart sahibi kişi sayısını artıracak olursak, vakfımıza sürekli büyüyen bir finansal destek sağlamış oluruz.

Yani hiç haberiniz olmadan, sadece yapacağınız alışverişler sayesinde, vakfımıza gelir sağlamış oluyorsunuz.

İnsanlarımız zaten kredi kartı kullanıyor. Zaten insanların cebinde kredi kartları var. Bunun yerine alacakları NART CARD ile hem derneğimize sürekli bir gelir sağlamış oluyor, hem de aynı zamanda avantajlarından yararlanmış oluyorlar.

Geçen ay itibari ile NART CARD'ın çıktığı Mayıs ayından Eylül ayına kadar insanlarımızın yaptığı alışverişlerden -800 kart kullanıcısından- vakfımız her ay düzenli olarak ortalama 230.000.000 TL. gelir elde etmiştir. Eğer bu sayıyı 10.000'lere 100.000'lere ulaştırırsak sağlanan gelirle neler yapabileceğimizi düşünmek yeterli olur sanırım.

Biz hemşehrilerimize diyoruz ki; sadece 10 dakikalarını ayırarak ŞEKERBANK şubelerine gitmeleri ve NART CARD başvurusunda bulunmaları ya da derneklerimiz kanalıyla yapacakları başvurular

milletimize yapacakları en büyük katkılardan biri olacaktır.

Peki sadece finansal yararları mı var bu kartın, bunun yanında başka avantajları da yok mu ?

Finansal yararlarının yanısıra NART CARD başvurusunda bulunan hemşehrilerimizin vermiş olduğu bilgiler sistemimize girecek ve biz bu bilgiler sayesinde hemşehrilerimize daha kolay ulaşabileceğiz.

Herhangi bir duyuruyu, etkinlikleri, çıkan yeni yayınları, güzel gelişmeleri hesap ekstrelerinin konulduğu zarflarla veya direk ulaştırarak hemşehrilerimize bildirebileceğiz.

Aynı zamanda bu zarflara konulacak reklam broşürlerini ŞEKERBANK ücretsiz olarak dağıtacağını bize taahhüt etti. Bu da demek oluyor ki; reklam gelirleri sayesinde vakfımıza ek gelir sağlamış olacağız.

Elde edilen gelirlerle vakfımızın her sene öğrencilerimize verdiği burslara ek kaynak yaratmış olacağız ve bursları daha çok kişiye daha büyük miktarlarda verebileceğiz.

Ortaya çıkan projelerimizi finanse edilecek, akademisyenlerimize kaynak yaratarak bilimsel araştırmalarımızı destekleyebileceğiz.

Etkinlik sayımızı artıracak daha güzel organizasyonlar yaparak insanlarımıza ulaşabileceğiz.

Bunun yanı sıra Çerkes toplumunun sayısı hakkında daha doğru tahminler yapabilecek, nüfus profilimizi ortaya çıkarabileceğiz.

Bu arada hazırlığı yapılan ve gelecekte nüfusumuz üzerinde yapılacak çalışmalarına da kaynak olacak veri tabanını elde etmiş olacağız.

Vakıf ve dernek yayınlarımızın daha geniş kitlelere ulaşmasında da vesile olacaktır.

"Ayda bir dolar" projesi için de önemli bir altyapı olacak bu kart sayesinde, talimat veren herkesten ayda bir dolar hesap ekstrelerine yansıtarak tahsil edilebilecek.

Şu ana kadar hep finansal yapı üzerinde durdum. Bunun nedeni hiç bir yatırım yapmadan, kart sahiplerinin hiçbir özverisine başvurmadan, hiçbir ek ödeme olmaksızın, vakfımıza sürekliliği olan gelir kaynağı sağlamış olacağız. Hatta bu yolla kart sahiplerinin ek kazançları olacak kart bedeli ve komisyon ödemeyecekler. Ve piyasadaki çoğu karttan daha az faiz ödeyecekler ve bunun için insanlarımızın sadece bu karta başvurmaları yeterli.

Bu kartı almak için nasıl ve nereye başvuracağız?

Hemşehrilerimiz herhangi bir ŞEKERBANK şubesine gidip: "Ben NART CARD formu istiyorum." dedikleri takdirde formu edinebilirler. Formu doldurup belgelerini de tamamlayıp ŞEKERBANK şubelerine teslim etmeleri bir yöntemdir ve yeterlidir.

Aynı zamanda derneklerimiz kanalıyla formu temin edip, yine derneklerimiz aracılığı ile başvurabilirler. Bunun için de derneklerimiz ile temas kurmaları yeterlidir.

NART CARD başvurusu yapmak için gerekli olan belgeler nelerdir?

Kredi kartı başvurusunda gerekli olan belgeler NART CARD için de geçerli. Kimlik fotokopisi, maaş bordrosu (ücretliler), gelir belgesi, adres için gerekli belgeler vs.

Ama bunun yanında ŞEKERBANK kredi kart sahiplerinden kefil istemediğini bize bildirdi. Yani eğer kredi kartınız varsa hesap ekstrenizle ve gerekli belgelerle başvurduğunuz takdirde kredi kartına sahip olabilirsiniz.

Dernek kanalıyla yapılan başvurularda eğer dernek olur verdiği takdirde yine kefilsiz olarak bu kredi kartına sahip olunabilir. Bu neden gerekli?: Dernek kanalıyla başvuran hemşehrilerimizin bazıları (Avukat, Müteahhit, serbest çalışanlar vs.) gelir beyanında bulunamıyor ama dernek kanalı ile ve derneğin onayı ile başvuran hemşehrilerimiz kefilsiz olarak bu karta sahip olabiliyor.

Bunun dışında başvurular için ŞEKERBANK şubelerinden NART CARD formu veya kart hakkında bilgi istenildiğinde tüm şubeler hemşehrilerimize yol gösterebilirler ve bilgi verebilirler.

Gençlere düşen rol nedir ?

Daha önce de belirttiğim gibi bu kartla hemşehrilerimizi buluşturmak çok önemli, sayı arttıkça gelirimiz de artacak. *Bu kartın dağıtımında ve tanıtımında gençlerimize çok büyük görev düşüyor. Bu kartı tanıtarak, kart sahibi yaptıkları kişi başına 1.000.000 TL. kazanabilirler, bu para sayesinde kendilerine de ek kaynak sağlayacaklardır. Üye yapan her kişi dernek kanalıyla bize formu ilettiği takdirde, o kişiye her kart başına bu ücret ödenecektir.*

Son olarak söylemek istediğim; her birimiz 10 kişiyi NART CARD kullanıcısı yaptığımız takdirde üzerimize düşen görevi yapmış olacağız. Gelecekte yapacağımız faaliyetler için hepimizin de bildiği gibi finansmana ve altyapıya ihtiyacımız var ve bu tüm ihtiyaçlarımızı karşılayabilecek büyük bir projedir.

Biz de NART dergisi çalışanları olarak sayın Ragıp DOĞU'ya NART CARD hakkında bize verdiği bilgiler için teşekkür ediyoruz.

Sevgili okuyucularımızın da en kısa zamanda NART CARD kullanıcısı olmasını diliyoruz.

[Röportaj: Ansig'o Ömür Enes]

ÇETİN ÖNER İLE "DAĞLARA YAZILIDIR" FİLMİ ÜZERİNE ...

"Ben o zamanlar kendimi rahvan bir tay sanırdım. Yürümek nedir bilmezdim. Dere tepe, dağ bayır, tarla tapan demez, koşar ha koşardım."

1943'de doğan, 1963'de Ankara Sanat Tiyatrosu'na giren Çetin Öner 40'ı aşkın oyunda görev aldı, televizyonda birçok prodüksiyona yönetmenlik yaptı. 1975'de ilk kitabı "Gülibik" yayınlandı. 1978'de Almanca'ya çevrilen kitap, ZDF-TRT ilk ortak yapımı olarak filme çekildi. Ulusal ve uluslar arası bir çok ödül kazanan Çetin Öner'in dört çocuk kitabı ve bir romanı vardır. Çocuk kitapları: Gülibik, Mavi Kuşu Gören Var Mı, Portakal, Kargalar Kara Değildi. Dağlara Yazılıdır adlı romanından sinemaya uyarladığı filmin hazırlıklarına devam eden Çetin Öner ile filmi hakkında konuştuk.

Öncelikle "Dağlara Yazılıdır" diyelim isterseniz

Ben o zamanlar kendimi rahvan bir tay sanırdım. Yürümek nedir bilmezdim. Dere tepe, dağ bayır, tarla tapan demez, koşar ha koşardım. Hakikaten de çok koşardım ve iyi koşardım. Yarıştırlardı bizi büyüklerimiz. Nazım Ağabey vardı, mesela, amcamın oğlu, koşuyu birinci bitirene ödül olarak kendi yaptığı ok ve yayı verirdi. O yüzden koşuyu baya ilerlettik, koşucu bile olabilirdik aslında. Koşma üzerine, at kültürü üzerine, Çerkes kültürü üzerine gidecek yoğunlaştık. Doğrusu '74'de roman düşünmeye başlamıştım zaten. ve sanırım 6-7 sene kadar bu konu üzerine düşündüm, notlar aldım. Nihayet '82'de ortaya çıkan bu romanı

'84 yılına kadar tam sekiz kez yazdım. İlk baskısı çıktığında fazla da ilgi görmemişti.

Neden fazla ilgi görmedi?

'84 yılında Türkiye'de ilk kitaplarıyla dört genç yazar gündeme gelmişti. Ben TRT'den atılmıştım o zamanlar. Latife Tekin, Orhan Pamuk, Mehmet Eroğlu ve ben. O üç arkadaşla da üç ayrı grup sahip çıktı. Mesela Bilgi Yayın Evi'nden Atilla İlhan, Mehmet Eroğlu'na sahip çıktı, Orhan Pamuk zaten aristokrat ve köklü bir aileden geliyordu. Küçümsemek için söylemiyorum aristokrati, dönemim ileri gelenlerindendi babası Şevket Pamuk. Onunki de ertelendi biraz, o da kim vurduya gitti. İlk romanı "Cevdet Bey ve Oğulları" Milliyet'ten ödül aldığı halde basılamadı. Latife Tekin ilk

kitabını yazdı ve sol takım ona çok sahip çıktı. Aslında bana sahip çıkmaları gerekirdi, ama küçük bir hata yaptılar. ☺ ☺ ☺ Yok yapmadılar tabii, sonuçta Latife iyi bir yazar ve benimki ortada kaldı. Şimdi, ortada kalış nedeni şudur bunu da hiç çekinmeden söyleyebilirim. Türkiye’de, Çerkesler dışındaki bütün etnik guruplar yazarlarına sahip çıkarlar. “Bizden kalabalık” diyemeyeceğimiz Ermeniler sahip çıkarlar, Rumlar sahip çıkarlar, ama biz sahip çıkmayız. Çünkü onlar daha tutkundur, daha örgütlüdür, daha fazla etnisite duygusuna sahiptirler. Biz epey asimile olduğumuz için bu tür bir okuyucu kitlemiz yok. Zaten Çerkesler’in fazla okuduğunu da söyleyemem. Bu nedenle ilk basımında kitaba hiç çıkmamış gibi davranıldı. Gerçi, edebiyat çevrelerin de özellikle İstanbul ve Ankara da değişik bir ses, değişik bir tema, değişik bir tarz, değişik bir Türkçe olarak değerlendirildi.

Film projesi nasıl ortaya çıktı?

Ben daha romanı yazmaya ilk başladığım sıralarda bile bunun bir film olabileceğini düşünmüştüm. Hatta ilk çıktığında Kurtuluş’un çekimini de yapan yakın dostum Ziya Öztan kitabı okuyunca hemen film hakkını istedi benden. Ben de verdim. Yakın çevremdeki insanlar da çok ilginç buldular. Ama, maalesef, Kafkasya’da Çeçen-Rus, Abhaz-Gürcü savaşlarının olduğu sonraki dönemde pek de ciddiye alınmadı. Daha sonra şu oldu; Kafkasya’da kitap üzerine bir konuşma yaptım. Mevlüt Atalay zaten kitabın bir özetini çevirmişti, hatta şu sıralar tamamının da çevrildiğini duydum. Kafkasya’ya gidip gelince, biraz Kafkasya’dan da etkilendim ve kitabın filmini çekme isteği içimde yeniden doğdu. İyi bir film olabileceğini biliyordum. Görsel bir roman zaten, fazla sözsel değil. Sonra TRT’ye önerdim. TRT bu yıl 20 roman seçiyordu. Önerim ile repertuar kurulunca kabul edildi ve benden senaryosunu yazmam istendi. Ancak bana geç bildirildiği için senaryo da biraz gecikmiş oldu. Şimdi senaryoyu bitirdim. Tam istediğim mükemmeli-

yetten değil. İşte bir insanın kendi romanını sonradan senaryolaştırması, “nasıl olsa ben bunu biliyorum, çekerim” gibi bir atıf getiriyor. Yazmadığım bazı şeyleri de çekebileceğini düşünüyorsun. Artı, Kanada’dan Murat Yağan bu projeden haberdar olunca bir mektup yazarak, maddi manevi her yönden yardımcı olmak istediğini belirtti. O da beni biraz heveslendiren faktörlerden biriydi. İstanbul’da sinematografik dosyası çok güzel, “Adı Vasfiye”den “Değirmen”e, “Hamam”a kadar bir çok ortak yapımda yer almış, Yeşilçam’da pek rastlanmayan türden çok ciddi bir yapımcı olan, bir dostum vardı, Promete Film’in sahibi Cengiz Ergun. Daha TRT kabul etmeden önce onunla bu filmi çekmeyi düşünmüştük. Şimdi onlar da finansmana katılabileceklerini söylediler ama şu an için muallakta.

Filmin bütçesinin ne kadar olması planlanıyor?

Senaryo şu an için, dört bölüm dört saat. Yani dört bölüm olmaz da altı olur mu bilmiyorum. TRT bölüm başına 50-60 milyar para verir. (O da prestij projesi olarak düşündüğü için.) Sayın genel müdürümüz de sağ olsun olağanüstü destekliyor. Belki bunu 400 milyara çıkarabilirsek bir 100-200 milyar da yayın evi koyar, bir 100-200 de, hazır olsunlar, Türkiye’deki tamadelerden toplarız, derken... Yani, sinema öyle bir şey ki, bol zaman ve para gerektirir. Bütçede yaptığınız kısıtlama peliküle yansır. Vay derler, parası bitmiş diye kokusunu alırlar anlayanlar. Onun için parayı fazla kısmamak taraftarıyım. “Ya olacak ya olacak”

diye bakıyorum. Yani, koşullar mükemmel olmadığı sürece filmi çekmeyi düşünmüyorum.

Oyuncu ve mekan seçimini nasıl tasarladınız?

Şimdi, benim kafamda canlandırdığım oyuncuların bir kaçı öldü. Bu kötü bir şey. Mesela,

Ayberk Çölöku, mutlaka oynatmak istiyordum ben. Ayberk'i kaybettik, yerine de kimseyi ikame edemedim. Rana Cabbar'ı düşünüyorum, mesela Tuncel Kurtiz'i düşünüyorum. Aslında parayı ne kadar çok bulursam hedefimi o kadar büyüteceğim. Mesela Leh Lapinski'yi Polonya'nın en ünlü oyuncusuna oynatmak istiyorum, Andrzej Wajda'nın en büyük oyuncusu Daniel Olbrychski'ye. Kafkasya'da oyunculuk yeteneği olan, oyuncu olan, at binen gençlerden bir kısmını da düşünüyorum, hatta Nalmes ve İslamey ile bizim derneğin gurubu "Elbruz", Kayseri gurubu, İstanbul gurubunu düşünüyorum. Savaş sahnelerinde top, tank, kılıç, hançer ve benzeri aksesuarlar var ama ben bütün savaş sahnelerini dansla göstereceğim. Nalmes ve İslamey oynayacak. Çünkü filmin savaş sahnelerini, savaşları, çocuğa; neler, dedeler anlatıyorlar. Savaş görmemiş çocuk onu bir oyun gibi hayal ediyor. Ayrıca bunun estetik bir gerekçesi de var. Bir de böyle Braveheart gibi, fışkıran kanlar, kesilen gırtlaklar, kopan kelleler falan, ben o tarzı sevmiyorum. Yani, savaşı göstermeden savaşın acımasızlığını vurgulamak istiyorum. Mekana gelince, Kafkasya'daki bütün sahneleri Kafkasya'da çekeceğim. Bir bölümünü de işte senin memleketin de Samsun, Alaçam, Çarşamba, Trabzon, Bursa'da, daha doğrusu Kafkas kültürünün yerleşik olduğu, bize görsel malzeme olarak da Kafkasya'yı anımsatan peyzajlarda çalışmak istiyorum.

Filmin, hem Kafkasya hem de Türkiye'de, uluslar arası oyuncuların da katılımıyla çekileceğini söylediniz, o zaman çok dilli bir film olacak diyebilir miyiz?

İkinci bir sorun da bu tabii ki. Türkiye'deki tüm sahnelerde Türkçe konuşuyorlar. Arada bir Çerkesçe sözcükler var. Onlar da rahatlıkla anlaşılıyor zaten filmde. Mesela zı, t'u, şı diyorlar ve fırlıyorlar. Bunun 1,2,3 olduğu anlaşılıyor. Kafkasya'daki bütün sahneleri de Çerkesce yapıp alt yazıyla vereceğim. Leh Lapinski Lehçe, Lord Palmes İngilizce konuşacak. Gerçi şu da var; Kafkasya'da Türkçe ko-

nuşan Osmanlı Paşası'nın yanında Çerkesçe'ye çeviren tercümanı da var. Yani iki dilden birini bilen herkes, ne söylendiğini anlayabilecek.

İslamey'den bahsettiniz, o zaman film müziğine de değinelim. Örneğin Kafkas rap-sodisine olan tutkunuzu biliyoruz, onu da kullanacak mısınız?

Yani film müziği olarak onu önemli yerlerde kullanacağım, ama onun dışında da bir film müziği yaptıracağım. Bizim folklorumuzdaki ağıtlar, mesela; bir kadın evinde Sarıkamış Ağıt'ını söylemeye başlıyor, ikinci bir kadın başka bir evden, üçüncü kadın bir başkasından, derken bütün kadınlar söylemeye başlıyorlar. İstanbula'ya da İstanbul'a giderken gemide bir genç kız pşinesini çıkartıp söylemeye başlıyor, alt kamaralardan eşlik etmeye başlıyorlar. Bu tür sahneler var. Senfonik bir hal alıyor.

Bir de şu var; çok satan romanlar sinemaya uyarlandığında, "Ölü Ozanlar Derneği" örneğinde olduğu gibi, okuyucular filmde pek fazla tatmin olmazlar, siz bu açıdan senaryonuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Senaryoyu yazarken romanın ikinci cildinde yer alacak olan bazı motifleri de kullandım. Farklı diyaloglar ürettim. Mesela "Tiley"i koydum, savaş sahneleri yazdım. Kafamdaki oyuncuları, onların yeteneklerini de düşünerek, tiplerimde bazı değişiklikler de yaptım. Böylece içi de doldu o tiplerin, yani; canlı, yaşayan kişiler oldukları için. Romanı okuyanlar, filmi seyrettiklerinde romanda bulunmayan bir iki sahneye şaşıracaklar. Sürpriz olacak onlar için.

Teşekkürler ediyor, çalışmalarınızda başarılar diliyoruz.

[Röportaj : C'upe Murat Canlı, Ajuk Süleyman Sarıhan]

“Bülbülün de aşkı içindi son nefesi Ve kırmızıydı kan...”

Huyaj Nefin - Ansızın Ömür Enes

5 Kasım 1977 günü birleşme çalışmaları sırasında, Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği'nden çıktığı sırada kimliği belirsiz kişiler tarafından açılan ateş sonucu hayatını kaybeden sevgili Mahmut Özden'i saygıyla anıyoruz.

...Ve kırmızıya boyadılar sokağımızı...

Yiğit bir çerkes delikanlıydı Mahmut, hayatını söndüren kara ellerin nefreti ile baş başa bıraktı bizleri...

Tek suçun önde yürümek, önder olmaktı belki...belki Çerkes doğmaktı...

Yerin şehitlerimizin yanıdır. Tıpkı esarete boyun eğmektense ölmeyi tercih eden Tıleylerimiz; Berkuklar, Berslanlar, Yenallar... Tıpkı vatanı için ölen Bahadırlar, Zelimhanlar gibi...

Yerin onların yanıdır, yerin kalbimizdir.

Unutmadık...

Unutmayacağız...

Unutturamazlar!...

Ertesi gün, cepheye doğru rüzgar gibi ilerleyen siyah kitlenin elli metre önünde, bembeyaz atının üstünde alabildiğine mutlu, olağanüstü göz alıcı Küçük Prens, dolu dizgin ebediyet yoluna düştü.

Düşman saflarının ta içlerine dalmış, savaş dumanları arasında şimşek örneği zigzaglar çizerek ilerleyen kırmızı noktayı, yaşlı amcası, toz duman bulutlarının ötesinde yukarılardan aşağı bakar durumda gördü. Zavallı körpe vücut, bir grup Kazağın süngüleri ucunda göğe kaldırılmıştı. Artık ölümle buluşmuş yüzünü solgun bir tebessüm aydınlatıyordu. Bembeyaz kesilmiş dudaklarından son olarak şu bir kaç söz döküldü:

“Ey amcam! Sen ki benden onca yaş fazla yaşadın, hiç bu kadar yükseğe çıktığın olmuş muydu?”

[Adıge şairi Melek Hunç'a ait İstanbul'da bir hurdalıkta, küflü bir enkazın altında bulunan Tıley adlı kitaptan alınmıştır.]

WUBIH

BGIY TALUS

Wubih dili denince akla ilk gelen kişi "Son Wubih" olarak isimlendirilen Tefik Esenç'tir. Manyas'ın Hacıosman Köyünün bu efsane adamı Prof. Georges Dumezil ile yıllarca çalışarak bu dile emek vermiş ve dilin kayda geçirilmesine olanak sağlamıştır ancak "Bir dile, bir ömür yetmiyor" diyerek dile ait yapılacak bir çok şey olduğunu dile getirmiştir.

Dünyada var olan diller arasında öğrenilmesi en zor dillerden biri olan Wubih dili üzerinde kaynak kişi olması bakımından Tefik Esenç dilbilimci akademisyenlerin ilgisini çekti.

Wubih dili "Sessiz Harfler Senfonisi" olarak tanımlanabilir. Diğer Kafkas kültürlerinde olduğu gibi kadına verilen önem dildeki karşılığından da anlaşılabilir. "Kadın", "Sabah Yıldızı" anlamına gelirken, kadınlara "siz" diye hitap edilir, buna karşın erkeğe ise "sen" diye hitap edilirdi.

Ünlü Kanadalı dilbilimci J. Catford, kitabında "Dillerin Dağı" diye adlandırdığı Kafkasya için, kendisi dahil olmak üzere bir çok dilbilimci özelden zorluğu nedeniyle Wubih diline ve diğer Kafkas dillerine ilgi göstermişlerdir.

Macar J. Von Mészáros, yaptığı araştırmalarda Wubih dilinde Wubihların kendilerine, "Paekh" ve lisanlarına da "Paekhy" dediklerini yazmıştır. (J.Von Mészáros: Die Paekh-Sprache. Chicago 1934.)

Fransız Akademisi (College de France) üyesi 30 civarında dil bilen Prof. Georges Dumezil, 1925 yılında İstanbul'da dinler tarihi dersi vermeye geldiğinde, yok olmaya yüz tutan Wubih dili hakkında da çalışmalar ortaya koyar. Wubih dili metinlerin ile diğer Kafkas dilleri ile karşılaştırmalı örneklerinin verildiği çalışmalarda bulunur, "La langue des Oubykhs" ve "Le Verbe Oubykh" adlı çalışmalarda bulunur. Prof. Georges Dumezil ölmeden önce Wubih dilinin sözlüğünü çıkarmak istiyordu, fakat ömrü maalesef buna yetmedi. Aynı çalışmalar günümüzde Wubih dili üzerinde en büyük otorite sayılan adaşı Prof. Georges Cherahidze tarafından Paris'te yürütülmektedir.

Wubih dili ile ilgilenen bir başka dilbilimci de Alman dilbilimci Prof. Adolf Dirr'dir. 1898 yılında İzmit-Kırkpınar'da çalışmalarda bulunan Danimarkalı Age Benediksen'in el yazısı ile tuttuğu notları, 1913 yılında Kafkasya öğretim bölgesi müfettişi ve Adige dili üzerinde çalışan L. Lopatinsky'den alan A. Dirr, aynı yıl St. Petersburg'daki imparatorluk bilimler akademisi tarafından da Küçük Asya'ya gitmek ve Wubih dilinde kurtarılabilecek ne varsa kurtarmakla ve korumakla görevlendirilmiştir.

Lopatinsky ve Uslar'ın Wubih dili ile ilgili çalışmalarını da yakından takip eden Dirr'e göre, her Wubih üç lisan biliyordu; Adigece, Türkçe ve göreceli olarak (daha az) Wubih dilini biliyorlardı. A. Dirr'e göre bu dilde güvenilir materyaller elde etmek oldukça güç bir işti. A. Dirr, 1924 yılında Gerhard Deeters ile beraber çıkarmaya başladığı "Caucasica" adlı bilimsel dergisiyle Kafkas biliminin yaygınlaşıp tanınmasına büyük katkılarda bulundu. 1934 yılına kadar yayımlanan Caucasica'nın yönetimini Adolf Dirr'in ölümünden sonra ise Gerhard Deeters üstlendi.

Wubih dili ile ilgilenmiş bir başka değerli dil bilgini ise Norveç'li Hans Kampstrup Vogt'dur. İlk makalesini 1930 yılında Ermeni dili üzerinde "Les deu themes verbaux de l'armenien classique" ismiyle yayınlamıştır ve bu yıllarda Gürcü dili çalışmalarına da başlayan H. Vogt, 1932-1933 yıllarında Gürcistan'da bulundu. "Esquisse d'une grammaire du georgienne moderne" adlı araştırması, modern Gürcü dilinin ilk bilimsel çalışmasıdır. Asıl ilgi alanı Gürcü dili olmasına rağmen, Hans Vogt'un, Tefik Esenç ile birlikte hazırladığı Wubih dili sözlüğü, dile yapılmış en önemli katkıdır. (HansVogt: Dictionnaire de la langue oubykh, Oslo 1963). Tefik Esenç'in, Wubih dili üzerine konuşmalarını, şarkılarını ses bantlarına da kaydeden H. Vogt, bize bu anlamda çok değerli yapıtlar bıraktı.

Bu dili en son konuşan tek kişi olan Tefik Esenç'le sadece dilbilimciler değil -film dünyası da ilgilenmiştir. Çekimi Eylül 1987'de tamamlanan "Son Sesler" adlı, belgesel-film 1-14 Mart

tarihlerinde Paris'te gerçekleştirilen "Cinema du Reel Festivali"ne davet edildi. Yapımcılığını İstanbul Film Ajansının üstlendiği, Hasan Gergin'in görüntülediği bu film, anayurtları olan Kafkasya'dan kopan Wubih halkı ve diline bir ağıttı.

Wubih dili ile ilgili Türkiye'de yapılan en önemli bilimsel çalışma Sumru Özsoy'un (Boğaziçi Üniversitesi) evsahipliğinde UNESCO tarafından desteklenen Kuzey Batı Kafkas Dilleri toplantısında gerçekleşti. Günümüzde Wubih dili ile ilgili olan bir çok dilbilimci bu toplantıya katılmıştır.

G. Cherachidze, M. Kumakhov, J. Catford, C. Paris, J. Colarusso, R. Smeets, W. Lucassen, G. Hewitt ve S. Chırıkba gibi dilbilimciler bu çalışmaya katılarak Wubih diline katkıda bulunmuşlardır. Tefvik Esenç'in vefatı ile dili bilen kalmamıştır, kendi deyimiyle; köyündeki asırlık Meşe ağacı onunla birlikte dili bilen tek canlıydı, ancak Tefvik Esenç'in vefatı ile meşe ağacı da kurumuştur.

Prof. Dr. Georges Dumezil'in, Tefvik Esenç'in Wubih dilinde anlattığı hikayeyi dinleyerek "Etudes Oubykhs" (1959) adlı yapıtına aktardığı hikayenin Fransızca'dan çevirisi aşağıda yer almaktadır.

Kafkasya'da bir zamanlar (Hataqoap) diye biri yaşardı. Bir gün Wubihlar Ruslara karşı büyük bir savaşa girdiler. Rus ordusunu yendiler ve bir çok askeride yaraladılar. Wubih olan Hataqoap, yaralı bir Rus'u öldürmek üzere yaralıya eğilmişken, Rus "Beni öldürmel!" diye bağırır. Böyle savaşı bir kahramanı öldürmenin utanç verici olacağını düşünen Hataqoap, Rus'u yerden kaldırır ve kendi evine götürür. Yaralarını özenle sarıp iyileşmesini bekler. Bir gün Hataqoap Rus'a "Artık istersen ülkeneye dönebilirsin" der. "Eğer aramızda yine savaş çıkarsa, kahramanca dövüşürüz" demeyi de unutmaz. Buna çok sevinen Rus, "Ben de senin yaptığın bu insanlığı geri ödemek isterim, sana hediye olarak da tabancamı vermek istiyorum" der. Bunu duyan Hataqoap, bu hediyeyi almak istemez "Bir kahramanın silahı alınmaz" der. Fakat Rus ısrar eder ve "Eğer bir gün olur da benim ülkeme gelersen, beni "Tamaqan" diye ara, ben bir Prens'in oğluyum" dedikten sonra ülkesine geri döner. Bir kaç yıl sonra büyük bir düğünle evlenen Hataqoap'ın bir süre sonra bir oğlu dünyaya gelir. Fakat işleri yolunda gitmez. Ve bir gün karısına Rus Prensini görmeye gideceğini söylediğinde, karısının: "Al-

lah bugün rızkımızı vermezse; yarın mutlaka verir" demesine bile aldırmadan yola koyulur. Rus ülkesine varır ve sora sora Tamaqan'ı bulur. Tamaqan'ın huzuruna çıktığında, Tamaqan onu tanımamasına rağmen adamlarına "Bu adamı baştan aşağı soyun ve Sibiry'a yollayın, kendisine de 100 domuz vermeyi unutmayın" der. Sibiry'a'ya ilk gittiği sene Hataqoap'a verilen domuzların hepsi ölür. Bunu duyan Tamaqan ona bir yüz domuz daha yollattırır. 6 yıl boyunca Hataqoap'ın baktığı domuzlar hep ölür ve Tamaqan her sene ona bir o kadar domuz yollamayı ihmal etmez. 7. sene domuzların ölmediğini hatta yavrulayıp çoğaldığını duyan Prens, "Hataqoap'ı bana getirin, yıkayıp giydirin ve huzuruma çıkarın" der. Tamaqan, Hataqoap Sibiry'a'dan getirilip de huzuruna çıkarıldığında "Böyle yapmak bana düşmezdi, fakat sen buraya geldiğinde yüzünde insana benzer bir ifade yoktu ve iyilik de yapsam bundan istifade edemeyecektin, bir anlam çıkaramayacaktın" der. "Şimdi dile benden ne dilersen, ben bu ülkenin Prensiyim" diyen Tamaqan'a, Hataqoap "Aman, bir şey istemem. Bana sadece özgürlüğümü ver ve ülkeme geri gönder beni, başka bir şey istemiyorum" der. Bu isteğini kabul eden Tamaqan, Hataqoap'a silahını geri verir ve "A-teşlemeden önce iyi düşün ve beni hatırla" der. Prens'in verdiği at ve bir kese altınla ülkesine geri dönen Hataqoap, evine yaklaşıp da pencereden baktığında, yatağında karısının bir başka adamla yattığını görür. "Eyyvah, karım ben gittikten sonra yatağıma bir başka adamı aldı" diyen Hataqoap onları öldürmek ister. Fakat Prens'in dediği aklına gelir ve sabahı beklemeyi tercih eder. Sabah olduğunda, karısının yanında yatan erkeğe, "Kalk oğlum bir misafir geldi" diyen karısının sesini duyduğunda Hataqoap "İyi ki onları dün gece öldürmemişim; yoksa karımı ve oğlumu öldürecektim" diye sevinir. Bundan sonraki yıllarını rahatlık içinde geçiren ailenin hayatı sadece masal olarak değil şarkı olarak ta söylene gelir; "Yamçın omzunun üstünde iken/ Lülen de ağzında iken/ Ayağının her tarafı çamurlu iken/ Domuz çobanı da oldun zavallı Hataqoap/ Verdikleri yüz domuz ölüyor/ Bilmiyorum neden ben ölmüyorum/ Büyük Allah'ın kahrına uğrayan/ Uğursuz Rus dost yapmış olan/ Fakir olarak da kalmış olan/ Karısının sözünü de dinlememiş olan/ Domuz sürüsünün içinde kalan/ En büyük domuzun ismi Garji idi/ Yüzü gözü, her tarafı çamurluydu/ Domuz sürüsünün içinde kalan Zavallı Hataqoap"

ATLANTİS EFSANESİ VE KAFKASYA İLE İLİŞKİSİ

Aydın Osman Erkan

Efsane şöyle başlar; zamanımızdan 11.500 yıl kadar önce, bir çoklarının Atlas Okyanusu olduğunu iddia ettikleri bir kıta varmış. Bu ülke, insanlığın, özellikle beyaz-Ari ırkın doğduğu ve çok üstün bir uygarlığa yükseldiği bir adaymış. Büyüklüğü Libya ve Asya'nın (Anadolu) toplam alanından daha genişmiş. Burada güneşe tapan bir dini ve teknolojide çok gelişmiş bir ilmi benimsemiş, çok yüksek kültüre sahip ve çok uygar bir millet yaşarmış... Atlantisli, Avrupa, Akdeniz, Karadeniz, Hazar Denizi ve Orta Amerika kıyılarına yaptıkları seferler ile ora halklarına bu uygarlıklarını aşılamış ve koloniler tesis etmişlerdi. Sık sık meydana gelen depremlere ada halkı alışmışsa da, gene de epeyce zararlı oluyordu. Bir gün çok şiddetli depremler sonucu, Atlantis adası tamamıyla sulara gömülerek yeryüzünden silinir gider.

Zamanımızdan 2400 yıl kadar önce yaşamış olan eski Atinalı filozof-düşünür Eflatun (Platon) MÖ. 428-348, Atlantis Efsanesini ilk yazan adamdır. Eflatun'a göre; Atinalı Solon, MÖ. 6. yy yaşadı, devlet adamı, eski Mısır'ı ziyarete gittiğinde orada büyük itibar görür ve Sais Mabedi rahipleri ile görüşür. Bu Mısır rahipleri Solon'a Yunan ve Mısır Uygarlıklarının daha bir çocuk kadar genç olduklarını ve fakat asıl insanlığın altın devrinin kendi zamanlarından 9000 yıl

evvel sulara gömülerek batan ve yok olan Atlantis Uygarlığı olduğundan bahsederler. Solon hayret ve ilgi ile bu açıklamaları dinler ve ilk defa bir batılı Atlantis'in varlığını efsane şeklinde dahi olsa öğrenmiş olur.

Sonradan bu notlar ve bilgiler Eflatun tarafından "Diyaloglar" adı altında kaleme alınır. Birince diyalog Timaeus, ikinci diyalog; Critias veya Atlantik'tir. Eflatun bu iki yazıda Atlantis kıtasını ve gelişimini sonuca kadar detaylarıyla izah eder (İlgilenenlere bu eseri okumaları tavsiye edilir).

Birçok alime göre Atlantis, Atlas Okyanusu'nda değil başka bir yerdeydi. Örneğin; Akdeniz'de veya Ege'de Tera Adası, Afrika'da, Kuzey Denizi'nde vs. Bazı araştırmacılar ise bu muamma ülkenin Kafkasya'da olduğundan bahseder, bunlar: Reginald A. Fessenden, Delisle de Sales, Hermann Wirth gibi tarihçi ve araştırmacılarıdır.

Atlantis Kıtası'nın Kafkasya'da olduğu gerçekte ispatlanamayacağı ve mantığa aykırı olabileceği düşünülebilir, fakat gerçek olan bir şey vardır ki; Kafkasya ile Atlantis arasında çok yakın bir ilişki saptanmıştır.

Atlantis'in sulara batışını izleyen büyük tufanın o zamanki bilinen dünyayı sular altında bırakmış olması da gerekirdi. Bu tufanda su yüzünde ancak yüksek dağların kalmış ola-

bileceği de çok mümkündür. Avrupa'nın en yüksek dağları Pireneler, Alpler ve Kafkas Dağlarıdır ve bu civarda yaşayan insanlar en yakın kara olduğu için tufanda kurtulanlar arasında sayılabilir. Bu büyük felaketten kurtulabilen bir kısım Atlantisliler'in de böyle dağlık kara parçalarında sığınarak hayatlarını kurtarabilecekleri de akla gelen bir teoridir. Eflatun da bunu bu şekilde yansıtmıştır. Milletler devir devir geçirdikleri gelişimleri ve uygarlıkları zamanla unuttular. Felaketler, tufanlar, depremler çok şeyi yok eder, kalan harabeler bir taş yığınıdır. Bir yüz yıl evveline kadar Mısır halkı hiyeroglifleri okumaktan ve geçmiş Mısır'ın üstün uygarlığının derecesinden habersiz yaşıyorlardı. İranlılar'ın Pers ve Darius hakkında hemen hemen hiçbir bilgileri yoktu. Sonraları arkeolojik araştırmalar sayesinde eski yazılarda deşifre olunca çok şeyler öğrenildi ve bu milletlerin bugünkü hallerinden çok daha üstün bir uygarlığa sahip oldukları anlaşıldı. Yunanlılar ve Romalılar da aynı sınıflandırmaya girebilir.

Kafkasya gelince konumuz dahiline giren, özellikle Kuzey Kafkasya bir çok efsane ve masallara konu olmuş; iklimi, geçmişi, coğrafyası, tarihi ve insanları ile çok ilginç bir ülkedir. Özellikle Çerkesya bölgesinde, Maykop ve civarında, 19. yy'dan beri yapılan arkeolojik kazılarda çok ilginç ve kıymetli kral mezarları ve Katakomb kültürü ve uygarlığının kalıntıları keşfedilmiştir (E. Chantre). Yine sahilde, Tuapse'den Osetya'ya kadar olan bölgede (Çerkesya mintikası olarak kabul edilir) Dolmen denilen yekpare taş yapıtlara rastlanmaktadır. Bunların birer mezar mı yoksa birer anıt mı oldukları henüz belirlenememiştir.

Kafkasya hakkında çok geniş kapsamlı iki eser yazmış olan ve bu ülkede Çarlık devrinde ve bizzat geziler yapmış bulunan İngiliz John F. Baddeley, ikinci eserinde Kuzey Kafkasya'da görmüş olduğu "devasa" harabelerden bahseder. Dünyada diğer bir eşinin ancak Güney Amerika'da (Bolivya'da) dört bin metre yükseklikte Titicaca gölünün sahillerinde "Thiuanaco" kalıntılarında görüldüğü bu "devasa" harabelerin nasıl bu yüksek yerlerde binlerce yıl evvel ne gibi aletlerle ve kimler tarafında muamması hala çözülmemiştir. Baddeley'in gördüğü harabeler Osetya mintikasında (Kaluat köyü sırtlarında) Edisa adı ile anılır. Yazar bu kalıntıları yerli Prof. Melitset Bekof ile gezmiş ve hayran kalmıştır. Adına "Devler Kalesi" denilen bu yapıtlar yüksek bir plato üzerine kurulmuş olup, birkaç dönümden fazla bir alanı kaplamaktaydı. Volkanik olduğu iddia edilen ve yüzlerce ton ağırlığında kayalardan yapılmıştır. Dikdörtgen şeklinde olan duvarlarının kalınlığı yerine göre üç metreden fazladır. Taşlar yekpare bloklar olup, kesilmiş veya yontulmuş değildir. Sanki kalıptan çıkmışa benzer, yüzlerce ton ağırlığındadır her bir taş. Herhangi bir çimento gibi bir madde ile yapıştırılmamış olup, gayet düzgün şekilde aralarında milimetrik bir açıklık olmadan birbirlerine uyum sağlamışlardır. Böylece bu görkemli yapıt insan üstü bir kalıntı görünümü vermektedir. Baddeley'in sorusuna cevaben Prof. Melitset Bekof bunların Keltler'den kalma olabileceğini söyler fakat, Baddeley'e göre bu eserin Kafkas Nart Mitolojisi'ne de dayanabileceği tasavvur edilebilir.

Bunun gibi daha bir çok izah edilemeyen sırlara sahip olan Kafkasya'da geçmişte çok

büyük bir uygarlığın bulunduğu ve orada yaşamış insanların etkilediği inkar edilemez.

Sonraları halk evvelce değindiğimiz gibi bu büyük uygarlığı unutmuş basit bir pastoral hayat yaşamaya başlamıştır. Fakat en ilginç nokta şudur: Kuzek Kafyasya halkları, özellikle Çerkes dediğimiz Adıgeler ilk çağlardan beri bu ülkenin otokhton yerel ahalisini teşkil etmektedir. Adıgelerin Xabze denilen yazılmamış ve fakat en küçük noktasına kadar uygulanan töre ve adetleri, yani bir nevi yasaları, vardır. 19. yy'da Avrupalılar'a kıyasla basit bir hayat ve toplum düzeni yaşayan bu Çerkesler'in arasına gelerek bin yıldan fazla yaşayan İngiliz araştırmacı ve seyyah James. S. Bell bu insanlar için: "bütün gördüklerimin bana verdiği kanı şudur; genellikle Çerkesler şimdiye kadar tanıdığım, işittiğim ve okuduğum milletlerin en kibar ve nazik olanıdır." diye yazmıştır.

Gene Çerkesler'i 1818 - 1819 yıllarında ziyaret etmiş olan Şövalye Kont T. de Marigny bu insanların arasındaki terbiye, büyüğe ve kadına saygı, boğazına, beline ve diline sahip olmada gösterdikleri irade ile misafirperverlik, fazilet ve inceliklerini uzun uzun anlatır ve eğer ailevi vaziyeti müsait olsaydı bu insanlar arasına yerleşip geri kalan hayatını orada yaşamak istediğinden bahseder.

Şimdi en mühim noktaya gelelim; yazılı bir kanunları, polisi, üniversitesi, yazılı bir edebiyatı ve maliye teşkilatı, para, altın ve diğer değerli kıymetlere dayanan bir ekonomik düzeni olmayan bu toplumun ilkel, barbar bir kabile düzeni olması gerekirken; halkın birbirin yağmaya sefalet, içkiye ve eğlenceye düşkün, korku ve dehşetin kol gezdiği bir düzende yaşamaları icap ettiği şartlarda

aksine bu ilkel şartların mevcut olduğu bu toplumda bin yıllık bir gelişmeden geçmiş bir İngiliz milletinin veya diğer ileri milletlerin tahsil, kanun ve devlet otoritesi ile gelişmiş niteliklerinin yerleşmiş ve geçerli olduğu görülmektedir. Bu ileri ülkelerde bu gibi töreleri ve terbiyeyi uygulamak için, yüzlerce yıllık tahsil eğitim ile devamlı tekamül eden kanunlar yapılır ve bunlar polis, asker vs. kuvvetlerle işleme sokulurken, Çerkesler'de tamamen doğal olarak uygulanmakta ve asırlardan beri devam edegelmekteydi. Rus işgaline kadar (1864) bağımsız Çerkesya'da yalnız misafir olmayan ve izinsiz ülkeye giren yabancılara karşı tecavüz, hırsızlık ve düşmanca hareket görülmüştür.

Çok eski devirlerde Araplar büyük tufandan önce var olan bir ada uygarlığından ve burada yaşamış olan AD diye bir kavimden bahsederler. Bu adanın deprem ve tufan sonucu battığını efsane ederler. Bu batan ada efsanesi Atlantis ile aynıdır (Charles Berlitz, Mystery of Atlantis, 1976).

Sonraları tek tanrı dinleri ilk insana Adem demiştir... Acaba bu ilk insan değil de ilk kavim olmasın?

Çerkesler kendilerine kendi lisanlarınınca ADıge derler. Bu da AD'dan gelen anlamına gelebilir. Bir de ADe mey adında bir Çerkes boyu vardır ki, geçmişinin Adem'e dayandığını iddia eder. Eflatun 'Kritiaz' adlı ikinci diyalogunda Atlantis'liler'den ve adetlerinden bahsederken şunları yazıyor: "törelerine ve adetlerine çok bağlıydılar. İlahların karşı saygılıydılar. Çünkü yüksek bir seciye ve ruh asaleti taşıyorlardı. Nezaket ve akıl onların hayatlarında ve karşılıklı ilişkilerinde en önemli yöntemleriydi. Ahlak en önem verdik-

leri kıymetti. Dünyevi şeyler ile o kadar ilgilenmezlerdi, mal mülk, altın, servet... onların alakadar oldukları mevzular değildi. Bunlara dünyevi bir yük olarak bakarlardı. Lüks ve sefalet onları zehirlememişti. Servet onların iradelerini kırmamıştı. Akli başında, ayık insanlardı. Bu dünyevi mal, mülk, servet ve sefahatin arkadaşlık, şeref ve karşılıklı saygılarını yitirebileceğinin tehlikesini kavramış, mütevazı insanlardı".

Eflatun'un Atlantis'lilerin adetlerinden bahseden bu sözleri, şaşırtıcı bir şekilde, Kont T. de Marigny, E. Spenser, J. S. Bell, J. A. Longworth ve D. Urkuhart gibi Avrupalılar'ın Çerkesler hakkındaki anılarına benzemektedir. Bu iki kavmin töreleri ve adetleri arasındaki benzerlik hayret vericidir.

Bazı şüpheciler, Atlantis'in tamamen hayal ürünü olduğunu ve Eflatun'un ideal bir Atina yaratmak için bu ideal halk ve devlet fikirlerini Atlantis efsanesini yaratarak yaymak istediğinden bahsederler. Eğer bu iddia doğru ise, demek ki Eflatun'un kurmak istediği ideal Atina ve ideal toplum binlerce yıl Çerkesya'da gerçekleşmiş olmuyor mu?

Avrupa'da Bronz Devri'nde etken olmuş bir Etrüsk Uygarlığı vardı. İtalya'nın Liguria yöresinde gelmiş olan Etrüsk Uygarlığı sonraları Romalılar tarafından tasfiye edilmiş ve yok olmuştur. Bugüne değin çözölememiş bir alfabeleri vardır. Silahları ve harp arabaları bronzdandı. Geriye çeşitli sanat eserleri bırakmış olan Etrüsk'ler, İtalya'ya Anadolu'dan Lidya'dan geldikleri söylenir. Bu kavim Hititler'in bir kolu idi. Anadolu'ya yerleşmiş Kafkas asıllı bir ırk olduğu için Fransız dilbilimcisi, Georges Dumezil ise Çerkeslerin Wubih boyu lehçesinin Hititçe ile

aynı olduğunu kanıtlamıştır. Britanica Ansiklopedisi, açıkça Etrüsk lisanının Kafkas dilleri ile alakalı ve çok fonetik benzerlikleri olan bir dil olduğunu yazar (Encyclopedia Britannica, Etruscan Language). Bir çok Avrupalı dilbilimci ve etnolog ve araştırmacı da bu tezi savunmaktadırlar. 19. yy da yaşamış Çerkes tarihçisi Noguma Sura Bekmurzin, Etrüskler'in, Ligurlar'ın ve Pelaskaslar'ın Kafkas asıllı kavimler olduğunu iddia eder. Bu tezi savunanlar arasında son devrin araştırmacı yazarlarından Aytek Natimok ve Gunokue K. Özbay da vardır.

Eflatun ise Etrüskler'in yerleşim merkezi ve ülkesi olan Ligorya için özellikle Atlantis'in bir kolonisidir der (C. Berlitz. Mystery of Atlantis).

Tarihçi Alexandre Basmakof, insanlığın geçmişinin esrarı hakkında şunu yazmıştır; "Tarih öncesi (prehistorik) devirlere ait anahtarlar halen Kafkas ve Pirene (Bask) Dağlarının yüksek vadilerinde kavimlerin elindedir."

Basklar, İspanya'nın Pirene Dağları ve Atlantik Okyanusu kıyıları ile Fransa sınırları yakınlarında yaşayan Avrupa'nın en eski bir değişmemiş kavmidir. Basklar dürüstlükleri, enerjik tavırları, sadakatleri ile temayüz etmiş bir kavim olup aynı zamanda hala büyü ve büyücülüğe inanırlar. Çok batıl inançları vardır.

Lisanları Avrupa'nın hiçbir lisanına benzemediği gibi, çok eski devirlere dayanmaktadır. Mağara devri günlerinin, Kro-Magnon insanların lisanını andırır bir kökten gelir. Mesela "tavan" kelimesi mağaranın üstü manasına olup, "bıçak" kelimesi ise kesici bir taş anlamına gelen bir cümleciktir. Bu milletin antikitesi, Atlantis hakkında bir kitap

yazmış olan, yazar Spence'in Atlantis'ten göç edenlerin zaman zaman İspanya ve Fransa sahillerine yerleştikleri yolundaki görüşünü bir nevi teyit eder gibidir.

Brittanica Ansiklopedisi, Bask lisanının Kafkas lisanlarıyla alakalı ve aynı aileden olduğunu açıkça yazar.

Atlantis'in esrarı kitabında Charles Berlitz, Bask lisanı için Avrupa'nın çok eski zamanlardan kalma bir yaşayan fosil lisanı diye bahseder, buzul çağından evvelki bir lisan yahut daha doğrusu Atlantis lisanının günü-müze kalmış tek temsilcisi der.

Öyleyse, Kafkas lisanları -özellikle Çerkes, Abhaz lehçeler de- bu temsilciliğe hak kazanmış olmaz mı?

Basklar, ırken ve lisanen Kafkasya'nın Abhaz-Abaza kavmine akrabadırlar. "Tarihte Kafkasya" isimli kitabında General İsmail Berkok, Basklar'ın, Abask Abhaz, ırkı ile aynı soydan geldiklerini açıklayarak izah eder. Bunlara Kafkasya'da hala "Baskheg" diye hitap edildiğinden bahseder. Böylece Atlantis efsanesi ile Etrüsk ve Basklar'ın ilişkilerini açıkça ortaya koymuş olduk. Etrüsk ve Basklar'ın da Kafkas, Çerkes-Adıge ve Abhaz kavmiyle yakın ilişkileri de inkar edilmez bir tarihi gerçektir.

Çerkesler arasında en küçük bir köydeki en cahil bir ihtiyar kadından dahi duyabileceğiniz yaygın bir söylence vardır, birisine kızdıkları zaman şöyle derler, "Tha ham hitug ou vieh" manası, "Allah seni o batan adaya sürsün". Kafkasya sahillerinde hiç ada yoktur ve bu söz çok eski bir deyiştir. Hatta dağ köylerinde denizden yüzlerce kilometre uzakta, deniz görmemişler arasında da kulla-

nılmakta idi. Gene Çerkesler'de ihtiyar dedeler ve nineler, küçük çocuklara yüzlerce yıl evvel dahi "uçan gemiler" ve "yelkensiz vapurlar" ile ilgili masallar anlattıkları bir folklor gerçeğidir (Circassian Star, No. 1, Vol. 1, Nana, Nina).

Günümüzde Atlantis'in geçmişteki varlığı tam olarak kanıtlanmış değildir. Fakat bir çok bilim adamı, yüzlerce yazar, yıllardan beri bu konuda yüzlerce eser yazmışlar, tezler yürütmüşler ve iddialarda bulunmuşlardır. Bu konu ile alakalı filmler çevrilmiş ve konferanslar verilmiştir. Bu incelememiz de bu konuya küçük bir ışık tutabilirse mutlu oluruz.

Bibliyografya

1. Baddeley, John F., Rugged Planks of Caucasians. Oxford 1940.
2. Bashmakoy, Alexandre, Ciquante Siécles d'évolution ethnic autour de la Mer Noire (Cimmertene-Circasseiene) Paris 1937.
3. Berlitz, Charles, Mystery of Atlantis. London 1976.
4. Berkok, İsmail, Tarihte Kafkasya-İstanbul 1958.
5. Beil, James S., Journal of a Residence in Circassia, London 1839.
6. Fessenden, Reginald A., The Deluged Civilization of the Caucasians Isthmus, Boston 1923.
7. Gunokue, K. Özbay, Kuzay Kafkasya Dergisi Sayı 58, İstanbul 1980.
8. P. T. S., Circassian Star, dergi. No. 1, Vol. 1, New York 1978.
9. Keskin, Ali, Özel Notlar.
10. De Marigny, Travels in Circassia, London 1837.
11. Namitok, Aytek, Origines des Circassiens, Paris 1939.
12. Noguma, Sora Bekmurzin, Çerkes Tarihi (Vasfi Güsar) 1844. İstanbul 1974.

Adigeler ve Onların Tarihleri ile Kùltùrleri

Şerces Ali – Hakun Muhamed

Adigeler - Kim Onlar?

Meot Gölünün (Azak denizi, Azav, Uzav denizi=darağızlı deniz) Çepe çevre meot yurdudur. Meotler (Adigeler) bir çok kabilelerden oluşurlardı. Bunlar Sindler, Aheyler, Zihler, Geniogler. Bu Adige kabileleri hep Azak denizi çevresinde yaşarlardı.

Strabon-Alıc (Grec-Yunan) Bilim Adamı, Tarihçi, Coğrafyacı. MÖ 1 ve MS 1 yüzyıl arasında yaşadı.

Kafkasya'yla Roma imparatorluğu arasında yaşayan Kasakların (Adigelerin) erkeklerinin yüz hatlarının güzelliği, vücutlarının muntazamlığı vücut hatlarının uyumluluğu güçlü adaleleriyle, narin yapılarıyla ender bulunan tiplerdir. Kadınları için söylenebilecek olan şey ise güzelliklerinin zarafetlerinin incelik ve temizliklerinin insanı hayrete düşürdüğüdür.

Abdul Hasan el Masudi
Arap Bilim Adamı 943 yılı

Ben hayatım boyunca duyduğum gördüğüm ve hatırladığım kadarıyla Zih (Adige) halkı kadar ilgimi çeken beni meraklandıran ve değer verdiğim bir konu olmadı. Onların büyük çoğunluğu son derece güzel insanlar, vücutlar muntazam uyumlu ve kusursuz. Kadınları için söylenebilecek şey ise fazlasıyla aynıdır.

George İnteriano
15 yy. da yaşamış Coğrafyacı Etnograf İtalyan Bilim Adamı

Ormanlarla kaplı yüksek yamaçların derin vadilerinde, Hazar denizinden Karadeniz'e kadar olan Kuzey Kafkasya'da yaşayan güzel halklardan bir tanesi de Adigelerdir. Uyumlu vücut yapılarıyla her türlü zorluğu yenme cesaret ve başarılarıyla

Hat Cengaver

yakın doğuda yaşayan halklardan tamamen farklıdır.

Onlar hiçbir zaman vatan topraklarını zorla hileyle genişletmek için uğraşmadılar. Hiçbir zaman yağmacı olmadılar. Onlar ciddi insanlardır. Başkalarının malında toprağında gözü olmadan güzel vatanlarının vadilerinde, yamaçlarında yaşarlardı. Korku nedir bilmeden vatanlarını hürriyetlerini korudular kültürlerini hep yaşadılar yaşattılar.

Komşu halkların hep yardımına koştular kendi canları ve rahatları pahasına onları düşmanlarından korudular. Vatan için savaşmayı hep görev sayan Adigeler kendilerine sığınanları hep korudular onların düşmanlarına karşı savaştlar. İşte böyle yaşıyorlardı bir çok kabileden meydana gelmiş bu güzel ve şanslı insanlar.

Fon Vakerbat 1798 yılı Alman Yazarı

Dünyaca meşhur bir çok bilim adamı binlerce yıllık Adige tarihi ve kültürü üzerinde bir çok araştırmalar yapmışlar bir çok görüş ve eser meydana getirmişler merakla, hayretle.

Öyleyse Kimdir Adigeler?

Bilim Adamlarının görüşüne göre dünyanın yaratılışı 5 milyar yıldan fazla oldu. Dünya üzerinde yaşayan bitki ve hayvanların yaratılışı ise birkaç yüz milyon yıl oldu insanın yaratılışı ise sadece birmilyon yıl olduğu sanılıyor. Dünya ve üzerinde yaşayan canlıların yaratılışı ile insanın dünyada varoluş zamanı çok kısa ve yeni olduğu görülür. Buna rağmen bu süre içinde gerek yüz ve kafa yapıları gerek dilleri gerek renkleri ve gerekse hayat tarzlarıyla birbirinden farklı insan toplulukları meydana geldi. Bu günkü bilim adamları yüz ve kafa yapılarına göre insanları üç gruba ayırıyorlar.

a- Negroidler b- Mongoloidler c- Avropaidler
19. asırda yaşamış meşhur Alman filozofu Hegel'in "Ruhun Filozofu" adlı eserinde yazdığına göre Adigeler Avropoidler sınıfının en üstün grubunu oluştururlar. Bu gruba Kafkas Grubu ismini vermiş. Gürcüler ve İtalyanları da aynı gruba dahil etmiştir. Dünya tarihinin temelinde ve yükselmesinde bu grubun büyük katkısı olduğunu yazar belirtmekte.

Halkımız kendini hep Adige diye tanıtır birbirlerine Adige diye hitap ederler, anadilleri Adigecedir. Dünya görüşleri yaşantıları örf ve adetleri yazılı

olmayan Adige yasaları (Xabze) ile düzenlenir. Binlerce yıllık tarihleri boyunca Adigelerin kat ettiği bu yolda başka milletlerin Adigeler için kullandığı değişik isimler oldukça fazladır. Bunun gibi dünyada değişik isimlerle anılan bir çok milletler vardır. Hatta kendileri için kullandıkları isimler birbirinden farklı da olabilir. Tarihte bunların bir çok örneği vardır. Adige-Abhaz-Abaza halkının temelini araştıran tarihçilerin görüşüne göre bu halkların temeli Hat krallığına dayanmakta. Bu krallığın sınırları içinde Karadeniz'in doğu ve kuzey sahillerinin tamamı, Anadolu'nun kuzey sahillerinin büyük bölümü iç Anadolu'nun büyük kısmı, Kuzey batı Kafkasya (Gürcistan, Abhazya Krasnodar Kray, Aşağı Adigey) giriyordu.

Hat krallığını meydana getiren Hatit halkından olan Abesla, Kask halklarından Adige- Abhaz- Abaza ırkının türediği kaydedilmekte. Bu görüşün temeli ise Hatitlerin kullandığı lisanla Adige- Abhaz-Abaza lisanlarının temelde aynı olmasıdır.

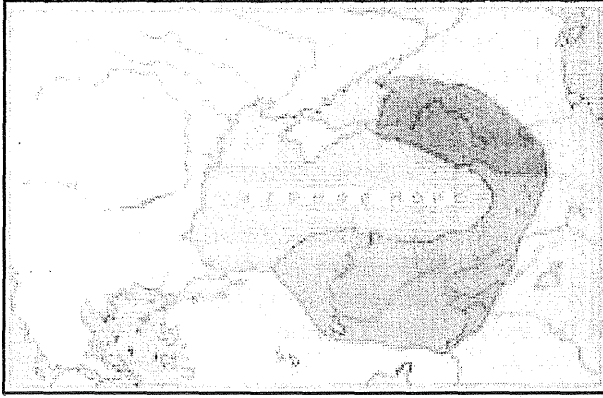
Kask isminden türemiş olup ta Adigeler için çok eski zamanlarda kullanılan isimler şöyle: Kesak, Kesag, Kasag, Kasog. Bu gün bile Asetinler ve Sivanlar Adigeler için Kasag, Kaskon derler.

İ.Ö. 8-7 yy. arasında Abesla ve Kask halklarından Meot krallığı doğdu. Bu krallıkta yaşayan halklara yabancılar meotlar derlerdi. Bu gün de yabancıların Adigeler için kullandığı isim de aynıdır.

Meot krallığında bir çok Adige kabilesi yaşırdı. Bunlar Sindler, Dendariyeler, Fettailler, kerketler, Toreatler, Doshler, Psesler, Zihler, Geniohler, Aheiyler ve diğerleri. Bu krallıkta yaşayan Adige kabilelerinden Sindler İ.Ö. 6-5 yy. da güçlü bir konuma gelmiş ve Sindike adlı devleti kurmuşlardı.

İ.S. 13. yy. dan sonra ise Adigeler için Çerkes ismi kullanılmaya başlanmıştır. Adigeler her zaman kendi topraklarında yaşamışlardır, hiç başka topraklarda yaşamamışlardır. Başka halklar da Adige topraklarında hiç olmamışlardır. Tarihlerinde bunun aksine kayıtlara rastlanmıyor.

Adige yurdu sınırları yukarıda Don nehrinden başlar güneyde Kafkas sıradağlarının zirvesine kadar uzanırdı. Doğuda ise Sunca Irmağının Terç'e ulaştığı yere kadar uzanmaktaydı. Bu sınırlar 15-16 y.y. arasında da aynıydı.

O Yüzyıllarda gerek topraklarında gerek nüfus sayılarında hep azalma olmuştur. Çünkü sonu gelmeyen uzun savaşıardan hiç kurtulamamışlardı. Güzel ve zengin yurtlarına Azak Denizinin (Uzev denizi) ve Karadeniz'in verdiği büyük imkanları da katarsak çevrede yaşayan diğer halkların hep ilgisini iştahını çekmiş güçlü ordularıyla bu enteresan ülkeye hep saldırmışlar. Adigeler bu güzel vatanlarını yüzyıllarca düşmana karşı savunmuşlar canlarını mallarını esirgemenen hep hür yaşamışlar güçlerini hep bu uğurda harcamışlar. İşte bu yüzden Adigeler büyük yerleşim yerlerinde kaleler yapamadılar. Hatti Krallığının ve Sindihe devletinin yazı dili olan lisanı kaybetmeleri, vatan topraklarının ve nüfusun küçülmesi hep bu savaşlar yüzünden oldu. Bu süreç 20 yy. kadar devam etti. Bunun dışında başka bir sebep daha var. 15-19 yy. arasında gerek Avrupa'da gerek Asya'da büyük devletler, imparatorluklar oluştu. Dünya düzeni bu büyük devletlerin isteği doğrultusunda oluşuyordu. Bu yüzyıllar içinde Adige yurdu çok rahat ve güçlü değildi bir çok savaşlara sahne oldu.

Bu gün Adigeler Rusya Federasyonu'nu oluşturan Adigey, Kabardey- Balkar, Karaçay Çerkes Cumhuriyetleriyle Krasnodar Kray, Stavropol Kray ve Kuzey Osetya Cumhuriyetlerinde yaşarlar ve kendilerini hep Adige diye tanıtır.

Çarlık Rusya'sının 18-19 yy da Adigelerle yaptığı yüzyılı aşkın büyük ve acımasız savaşta Adigeler büyük kayıplar vermiş beş bin yıllık vatanlarından büyük çoğunluğu zorla sürülmüş, Osmanlı topraklarına göç ettirilmiştir. O büyük kanlı savaşta gerek Adigeler'den gerek diğer halklardan ne kadar insan yok oldu bilen yok.

Bu gün diasporada üç milyondan fazla Adige yaşamakta. Bunun üç milyona yakını Türkiye'de, Suriye'de, Mısır'da, Ürdün'de, İsrail'de, Balkanlar'da, Doğu Avrupa'da, Amerika'da ve Rusya Federasyonunun muhtelif yerlerinde yaşarlar. Bu gün Anavatanlarında şu Adige kabileleri yaşamaktalar. Şapsiğlar (Karadeniz sahilinde), Bjeduglar, Abazalar, Çemguylar Adigey Cumhuriyeti'nde Besleneyler bir kısım Kabardeyler, Karaçay - Çerkes Cumhuriyeti'nde, Kabardeyler Kabardey Balkar Cumhuriyetinin Büyük Kabardey - Küçük Kabardey (Clehtseniy) de yaşarlar. Hristiyan Adigeler yukarı Osetya ve Mezdog bölgesinde yaşarlar. Stavropol ve Krasnodar Kray topraklarında serpilmiş vaziyette Adige köyleri vardır. Bunlar kendilerini hep Adige diye tanıtır. Adige dilini konuşur Adige örf ve adetlerini yaşarlar.

Diasporadaki Adigeler, yaşadıkları ülkelerin tarihinde kültüründe kalkınmalarında hep yapıcı olmuşlar hiçbir zaman yıkıcı olmamışlar içinde yaşadıkları halklardan hep itibar görmüşler saygı görmüşlerdir. Rusya'nın oluşmasında da Adigeler hep yapıcı olmuştur. Gerek Çarlık döneminde gerekse Sovyetler döneminde bir çok Adige bir çok önemli görevlerde bulunmuş, iyi ilişkiler devam etmiştir. Mesela Kabardeylerin büyük Prensi Temriko'nun kızı Göşney IV. Ivanla evlenmiş akrabalık bağları oluşmuştu.

Adigeler'in yaşantılarından komşu halkları çok etkilenmişler kıyafetlerini, silahlarını, Nart destanlarını, toprağı işleyişlerini, atlarını, hayvancılıklarını hep örnek almışlar bunu isteyerek ve severek benimsemişler. Özellikle Adige kılık kıyafeti bütün Kuzey Kafkasya'da çok benimsenir ve sevilir. Bunun dışında Adige oyunları, müzikleri de taklit edilir.

Adigeler'in en büyük özelliklerinden biri de diğer insanlara yardım etmek, onlara değer vermek paylaşmak. Bu özellikleri binlerce yıldır değişmeden devam etmektedir.

Adige tarihinde (binlerce yıllık) hiçbir zaman bir başka halka veya devlete saldırdıklarına dair kayıt yoktur. Ama kendilerinden çok daha güçlü ve kalabalık ordulara karşı vatanlarını hep savunarak gelmişlerdir.

Dünyada olup biten her şeyin bir sebebi manası değeri vardır. Varolan herşeyin bu dünyada bir görevi vardır. Öyleyse binlerce yıllık geçmişleri

olan Adige halkının bu yaşlı dünyada var oluş sebepleri ve görevleri neydi? Bunun cevabını Danimarkalı meşhur Jeolog ve Arkeolog Monpere de Frederik Dybua'nın Adigeler için yazdığı çok sayıda fikir yazılarında şöyle demektedir ki bunlar gerçektir, itiraz edilecek tarafı yoktur. Der ki "Keşke mümkün olsa da yüce Allah'ın işlerine bir kısım eski halkların bugünkü insanoğluna bıraktığı büyük mirasta güzel Adige halkına ne kadar büyük görev yüklendiğini ve değer verdiğini. Ama Allah'ın işine ve gücüne aklımız ermez."

Adige halkı uzun çileli tarihi yolculuğunda ne kadar çile çektilerse de, ne kadar zorda kaldılarsa da, ne kadar değişik halklarla iç içe oldularsa da, ne kadar sürgüne, azaba ducar oldularsa da güzelim örf ve adetlerini, anadillerini, Adigeliklerini hiç unutmadılar. Lisanlarını unutsalar bile Adige olarak kalmaları kesindir. Diğer bir deyişle elmas kadar saf ve temiz olan Adige Tarihi ve halkı hep varolmuştur, var olacaktır. Umut ışıkları her zamankinden daha güçlüdür, daha aydınlıktır bu gün.

Adigeler- Abhazlar-Abazalar Hatilerden türemiştir.

Hati Krallığı: Adigeler'in çok uzun bir geçmişe sahip olduğunda tüm bilim adamları hemfikir. İngiliz Edvard Spensir 1837 de şöyle yazmakta. "Adigeler'in diğer milletlerde olan yazılı Kanunları yoksa da yaşantıları birbirleriyle olan ilişkileri o kadar güzel o kadar uyumlu ki inanamıyorum. Bu kadar medeni bir halk uzun zaman önce yüksek bir medeniyet ve eğitimden geçmemiş olsun."

Bir çok bilim adamı Spensiri doğrulamakta ve Adigelerle ilgili bir çok eserde yazmışlardır. Bunlardan Gürcü Bilim adamlarından G. A. Melinkosvilli, Z. V. Ançabadze, O. M. Caparidze. Abhaz bilim adamlarından Y. İ. Kurupnov, A. A. Formazov, L. N. Solovev, İ. M. Dyakonov, Adige Bilim adamlarından Y. İ. Avutle, R. J. Betroj ve diğerleri ile birçok başka bilim adamı Adigeler, Abhazlar, ve Abazaların Hatlerden türediğini temelinin Hati Krallığı olduğunu kabul etmekte bu konuda bir çok eserde meydana getirmişlerdir.

Bu kardeş halkların Hatilerden türediğine başka şahitler de var. Mesela yaşlılarımız gençleri eğitirken onlara cesaret vermek için "geri durma, korkma Hat dedirt" derler. Enstitülerde okutulan bir çok kitapta bu gerçeği şüpheye yer kalmaya-

cak şekilde yazılmakta. Örneğin 1979 da yayınlanan "Yistoria drevnego Mira" adlı kitabın ilk bölümünde şöyle yazmakta "Hat Krallığında aynı soydan gelmeyen bir çok halklar vardı. Bunların içinde en önemli ve en önde gelenler Kafkas topraklarında yaşayan krallığa en yakın ve bağlı olan Adige -Abhaz dilini konuşan Hatlerdi. Bugün bile Adige düşünlerde törenlerde yapılan iyi dilek konuşmalarında eski Adige konuşma dilinde, Adige kabile ve şahıs isimlerinde yer ve aile isimlerinde Hat kelimesi temel olmak üzere bir çok isme ve sözlere rastlanmakta. Örnek: Hatuv, Hatat, Hate, Hatal, Hatram, Hatehu, Hatize, Hatiko, Hatite gibi şahıs isimler, aile ismi olarak da Hatejiko, Hategujovko, Hathiko, kabile ismi olarak Hatikuay, Hatko gibi daha bir çok örnek verilebilir.

Bunun dışında Hat kelimesinden türemiş bir çok kelime ve deyişler kullanırlar Adige kabileleri. Mesela: Adige düşünlerinde düşünüyü idare eden ortalığı düzenleyen düşünüyü sevk ve idare eden yetkiliye Şapsıqlar, Bjeduqlar, Çemguylar, Abhazlar "Hatiyako" derler. Becerikli sözü dinlenir bir topluluğu sevk ve idare eden kişiye Adigeler "Hatiy" derler bu günkü artist-oyuncu karşılığı gibi.

Adigeler süvari birliğini sevk ve idare eden onlara önderlik ve liderlik yapan kişiye "Şivhatit" Atlıhatit derler.

Adige - Abhaz - Abaza lisanının Hat lisanıyla akraba olduğunu gösteren şeyler sadece sözler değil. Arkeologların yaptıkları bir çok kazılarda mezarlardan çıkardıkları bir çok eşyaları silahlar, kap kacaklar, ölülerin gömülüş şekli ve başka bir çok belgeler bir başkalarıyla mukayese edilerek bir halkın başlangıcı ve bugünkü durumu hakkında neticeye ulaşmak mümkün. Öyleyse bu gün Adige topraklarında açılan ve çok eski çağlara ait Kurganlarda Anadolu'da yapılan kazılarda bulunan eserlerin ne kadar birbirine benzediğini aynı kültürün ürünü olduğunu Arkeologlar şüpheye yer bırakmadan kabul etmekte. Adigey Cumhuriyeti topraklarında Vunezevko mağarası yakınında bulunan (1986) altı bin yıllık Kurganda çıkarılan kemikler, özellikle kafatası kemikleri, Adige bilim adamı arkeolog Lehupase'nin yardımıyla bilimsel incelemeye alındı. Bu inceleme Ukranya Bilimsel Akademisi Arkeoloji enstitüsünde yapıldı. Aynı bilimsel araştırmaya pale ontolog ve tarihçilerin

hocası Potehine İnne ve Arkeolog tarihçi doktor Neçitaylo Anete katıldılar. Bu araştırmada antropoloji yönüyle ortaya çıkan neticede bilim adamları şu fikirde birleştiler.

Bugünkü Adigeler'in altı bin yıl önce Kuzeybatı Kafkasya'da (Bugünkü Adigey toprakları) o zaman yaşayan halklardan türediğini aynı soydan olduğunu ve o dönemde Anadolu-Küçük Asya'da yaşayan halklarla kan bağları olduğunu. Buna göre arkeologlar, antropologlar, tarihçiler ve dil bilimcilerden bir çok tanınmış bilim adamı şu temel gerçeği kabul ediyorlar. Adigeler, Abhazlar ve Abazalar Hatlerden türemiştir. Hat Krallığı'nda yaşamışlardır.

Hat Krallığı ile ilgili bir çok eski yazıt ve kitap bulmak mümkün. Bunlardan Asur Kralı Naramsin dört bin yıl önce Asur yazıtlarında şöyle demektedir. "Bin yıl önce Yukarı Mezopotamya'ya Vor Hatuv ordu komutanı emrinde Hat halkı gelmiştir". O yazıtta belirtildiğine göre Hat halkı Yukarı - Kuzey Batı Kafkasya'dan gelmişti.

Vor Hatuv soydaşları Hatuvkoler olduğu halde Fırat Nehri kenarına geliyorlar Kargamış ve Thapşeq şehirlerini kuruyorlar sonra da Akkad Krallığı'nı ele geçiriyorlar. Bu yazıtlar Hat Krallığı'nın çok geniş olduğunu ve Kuzey-Batı Kafkasya'yı sınırları içine aldığı gösteriyor.

Hat Krallığı beş bin yıl önce kurulmuştu, çok geniş topraklara sahipti. Küçük Asya'dan başlayıp Karadeniz Sahili boyunca Azak (Uzov) denizi sahillerini içine alıyordu., güneyde ise sınırları Mısır'a ulaşıyor. En büyük Krallıklardan sayılıyor. Çok güçlüydü. Sanatta, bilimde, kültürde çok ilerideydiler. Bu özellikleri her tarafa ulaşmıştı, çok rahat yaşıyorlardı. Çok güzel yazı dilleri vardı. Harfleri şimdiki Adige damgalarına çok benziyordu, büyük şehirler kurmuşlar taştan çok güzel evler inşa etmişlerdi. Savaş olunca savaş arabalarıyla savaşa katılırlardı.

Dünyada ilk defa demiri bulan onu kullanan Hatlerdi. Hat Krallığı'nın başkenti Hati şehriydi. Sonradan Hatusas ismini aldı. Hatlerin kabiliyetlerini gösteren binlerce yıllık "Hatitlerin Destanı" denen Adige şarkısında şöyle denmektedir :

Hatittir atalarımız
Çok eski bir kavimimiz biz
Tarihler öyle diyor
Hatit yurdu çok geniş
Denizleri aşmışta nam salmış her yana
Ta dayanmış Mısır'a
Ramses olmuş huzursuz
Savaş demiş Hatite
Hatit cengaverleri
Çoktan hazır bu işe
Hem cesurlar hem güçlü
Adeta kanatlanmış
Saldırmışlar düşmana
Savaş arabalarıyla
Titretmişler her yeri
Düşmanın kalbini de
Üstün geldi Hatitler
Bu büyük savaşta da
Mısır Kralı Firavun Ramses
Barış diyor Hatite
Barışı imzalıyor taraftar
Akrabadır sonunda
Ramses ile Hatitler

Bu şarkının sözleri gerçek İ.Ö. 1312 Mısır Fravunu II. Ramses Şam yakınındaki Kadeş denen yerde Hatler'le savaşmıştı. Bu savaşta Hatler üstün gelmiş ve Kadeş anlaşması yapılmıştı. Bunun nişanesi olarak Hat Kralı II. May'ın güzel kızı Ramses ile evlenmiş ve akraba olmuşlardı. Yapılan anlaşma 17 maddeden oluşuyordu, bunlarda hiyeroglif yazıyla pişmiş kil tabletler üzerine yazılmıştı. Bu antlaşma iki devlet arasında yapılan ilk yazılı antlaşmadır. İlk savaş kulesi de bu savaşta yapılmıştır. Hat gençlerinden bir kısmı Mısır ordusuna teslim olmuş gibi katılarak onlara yanlış bilgiler vermiş ve Hat ordusunun kuşattığı bir ırmak vadisine Mısır ordusunun girmesini sağlamıştır. Bu durum Hatlerin zafer kazanmasında en büyük etken oldu.

Mısır, İsrail, Grek ve Ermeni Krallarının temeli Hat Krallığı'nın tarihi temelleri üzerine kurulmuştur. Adigeler, Abhazlar ve Abazalar gurur duyabilirler ve duymalıdır. Hat Krallığı'nın tarih ve kültürüne yaptıkları katkı ve hizmetten dolayı. Bu hizmetin en büyüğü de Hat dilinin korunmuş olmasıdır. Bu gün dünya üzerinde Hat diline en yakın olan dil Adige, Abhaz ve Abaza dilidir.

[Çeviren: Çurmit Muzaffer]

NASIL BİR ADIGE?

NASIL BİR ADIGELİK?!

Narzan JAJI

Duymaya ve algılamaya başladığımdan beri sürekli bu buyruklar;

Vo vu Adıg!

Vu Adıg!...

Adıgeliğini unutma!!

Adige gibi ol!

Adıgegem yemuk!

Sen Adigesin!

Neydi bu Adıgelik? Neydi bu Adige?!

Annem, babam, anneannem, teyzeler, kuzenler, haydi onlar da Adige. Onlardan farklı veya onlarda olup benim görmediğim ve bende olması gereken ne vardı? Neydi göremediğim? Niye göremiyordum?!

Ya konu komşuya ne oluyordu? Aaaa... sen Çerkes kızsın, sen başkasın!?

Aaaa... Onlar Çerkes çok başka!

Büyük kentün küçük mahallesi, küçük insanlar, büyük insanlar, sen başkasın, siz başkasınız...

Doğru, biz evde başka bir dil konuşuyoruz. Misafir gelince fısıltılı buyrukları başka bir dilde alıyoruz. Büyüklerin özel uyarıları yine başka bir dilde...

Okula gidiyorsun, büyüyorsun herkes gibi olmak istiyorsun, olur mu hiç?..

Sen Adige kızsın unutmaaa!..

Adıgeliğini unutmaaa!..

Kendin gibi ol!..

Herkes gibi olamassın!

İyi güzel de kim gibi? Ne gibi? Nasıl?!

Koca kent arada bul.

Sonra sorgulamaya başlıyorsun. Gözlüyorsun, birde ne görüyorsun? Çok önemli bir emanet var, anneannenden, anneannenin annesinin çeyizinden, annenın çeyizinde, teyzenin çeyizinde... ama çok gizli, görmek istiyorsun göremiyorsun, dokunamıyorsun, tadamıyorsun.

Ah! Bir ulaşsam, bir ucundan tatsam, koklasam, ama neredeee..?! O kadar kolay mı?

Çok özel günlerde, bayramlarda, düğünlerde, bazen her gün çok yakın olduğunu hissediyorsun ama ulaşamıyorsun. Acaba nereye saklanır? Hangi kilit altında, hangi dolap, hangi sihirli kokulu samanlıkta?...

Evet yıllar böyle geçti, böyle geçiyor. 130 küsur yıllık kutsal emanet çeyiz bana böyle devredildi. Çok özel çok değerli, değer biçilmez.

Çocuklukla övgü dolu, ayrıcalık yaratan bir özelliği bu çeyize sahip olmak. Ama taşıyabilmek koruyabilmek ve kızıma devredebilmek, eksiltmeden incitmeden. Öyle ağır, öyle zor ki...

Neydi? Nasıldı? Ben hala göremedim, duyamadım, tadamadım, koklayamadım ki!

O kadar da değil ucundan tadına baktım. Çok Adige köylerine, çok derneklere gittim, onlarla yoğun yaşadım. Başkaları çeyizlerini kullanıyor mu? Görür müyüm diye... neredeee? herkesin benden farkı yok ama farkında değilim.

İlk gençlik yıllarımda bunaldım, bu çeyizi kullanmaya karar verdim. Rahatladım. Sandıklardan, dolaplardan bulup çıkardım, umutlandım. Heyecanla, coşkuyla tüm benliğimle sarıldım, ama bedenime uymadı. Yıllarım onu bedenime uydurma uğraşıyla geçti. Bazen onu didikledim, bazen kendimi...

Şimdi kızıma emanet edeceğim, oğluma emanet edeceğim. Hiç değilse küf kokmuyor. Benim bedenimde biraz şekillendi, gün yüzüne çıktı. Biraz aykırı, biraz asi, biraz ne biçim yargılarıyla bu güne kadar taşıdım ve taşıyacağım...

Kaygılarım beni eziyor. Ben tam bedenime o turtamadım ki! Kızım, oğlum ne yapsın? Mazeretler, öykünmeler sonu yok.

Kızıma, oğluma uyan, kızlarıma, oğullarıma uyan, bana, sana, eşime uyan, sandıklara, dolaplara saklanmayan, aksesuar olmayan, utanılmayan, korkulmayan, boş övgülerle yüceltip abartılmayan, yaşayan, solunan, tadılan, bu güne uyan bir Adige ve Adıgelik istiyorum.

Gelin beraber arayalım! Belki Pınarbaşı'ndaki, Arapçifliği'ndeki, Manyas'taki, Arıkbaşı'ndaki, Yeleme'deki, Alaçam'daki, Göksun'daki, Nalçık'teki, Golan'daki, Amman'daki, Maykop'taki çeyizler dökülür, BU GÜN, BU ÇAĞDA, BU DÜNYADA, BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDE! giyilecek, tadılacak, YAŞANACAK bir Adige ve Adıgelik bulunur.

açıyba'ya...

Her mısrada özlem gizlidir şiirde, kimi zaman sevgiliye yazılan bir dörtlüktür şiir, kimi zaman özlemin hüznünlü yanındır kelimeler, yaşanır duygu yüklü yağmurlarla ve bunu aktarma sanatıdır her kelime, bin duygudur, bazen bir ömür içinde; ama biraz sendir belki, biraz da ben...

İşte böyle devam eder şiirin öyküsü, anlatanlar değişir...ama anlatım tektir.

Duygu denizinin yaşamından bir kesittir.

Açıyba da bu denizde yelken açan balıkçılardan biridir. Her şiirinde farklı öyküler anlatır yaşamdan ama hep özlem vardır dizelerinde, rüzgarın estiği yön belirler öyküsünü, bizdendir; bizim acımızla yoğrulmuştur yüreği, o yüzden sevgiyi bilir, sevgi vardır dizelerinde...

*Gönlünden özlemin ve sevgin eksilmesin
Ve rüzgar hiç dinmesin denizinde.
Rastgele...*

Saşa

Anzorko Česlav'a
Kuşha Doğan'a.

Wered'lere yaslandı hüznler
sürgün acıları
"Artık
Kafkasyalı bir babaanne öyküsü... (ydü) hayat
çocuklara anlatılan:
Usulca ve rahat
ve doygun bir ses..." ti.
Gecenin unutkan örtüsünde büyüyor çığlık
ne göğü delen yeşil
ne de mavi
okyanus çatlatan
muhaceret çorak toprak
yorgun bir deniz... diaspora
Saşa!
sesin unutturamıyor karadenizi
bak yine emiyor anne'yi
üç aylık ölü bebek bak yine *pazarda...* yine satılıyor sarışın...
mavi gözlü çocuk
(*Saraylı hala!*
saraylı teyzeler! hep gözyaşınla mı suların
çiçeklerini saray(!)ının
yine özleştirdi kardeş
yine bir çocuğun... şekeridir elmalı)
Çığlığın...
dantel örüyor
yanık köşelerine
kabuslarımın...
Saşa!
birlikte... şarkıların ve kalbim!
sen de mutlaka...
mutlaka şiirimi... duymaktasın

Açıyba Erol

Adıgey'de Cumhurbaşkanlığı Adayları

13 Ocak 2002 tarihinde yapılacak Adıgey Cumhurbaşkanlığı seçimleri için aday olma suresi 9 Kasım tarihinde sona erdi. Buna göre Cumhurbaşkanlığına 12 kişi aday olmuş bulunuyor. Aday olanlar arasında Başkan Aslan Carım, Adıgey Slavlar Birliği Başkanı Nina Kanavalova, Maykop Belediye Başkanı Mihail Cernicenko, Sibiry'a'da altın işletmecisi işadamı Hazret Sovmen'in isimleri önde geçiyor.

Thamadelere İftar Yemeği

Kafkas Derneği Ankara Şubesi 01-12-2001 tarihinde Thamadelerimiz için bir iftar yemeği düzenledi. Sıcak bir atmosferde geçen yemek sonrası büyüklerimiz, geleneklerimiz ve günümüze uyarlanmaları konusunda karşılıklı fikir alışverişinde bulundu. Büyüklerimizin kendi bilgi ve birikimlerini gençlerle paylaşmak ve onlara aktarmak, günümüzde yaşatılan ya da yaşatılması gereken Çerkesliğin ne olduğu sohbetin ana konusuydu. Sonrasında bu amaca yönelik gençlerle daha çok birlikte olmak ve bundan dolayı derneğe daha sık gelinmesi konusunda fikir birliğine vardılar. Thamadelerle yaptığımız konuşmada kendileri için düzenlenen bu akşamı faydalı bulduklarını dile getirdiler.

Adıgey'de Kültür ve Sanat Etkinlikleri

AC Kültür ve Sanat Yardım Vakfı (Başkanı Fatima Carım) kültür ve sanat çalışanlarını ödüllendirdi. 20 Kasım tarihinde yapılan toplantıda, uzun yıllar başarılı sanat çalışmaları yapmış olanlar ile kültür ve sanat dalında eğitim gören basarılı gençler ödüllendirildiler.

Şair Ahmet Hatko'yu anma etkinlikleri devam ediyor. 17 Kasım tarihinde şairin köyü olan Hatujukuay'da yapılan anma törenine Başkan Aslan Carım, Eğitim ve Kültür Bakanları, şair ve

yazar Ishak Masbas ve köy halkı katıldılar. Alınan bir kararla Hatujukuay köyündeki okula Şair Ahmet Hatko'nun adı verildi.

Adıgey Mak - 20 Kasım 2001

Maykop'ta Federalizm Üzerine Konferans

Adıgey hükümeti ve Almanya'da faaliyet gösteren Fridirih Ebert Vakfı'nın işbirliğiyle Maykop'ta 2-3 Kasım tarihlerinde Rusya federalizminde yerel elitlerin rolü" üzerine bir konferans düzenlendi.

Konferansa Moskova, Rostov, Elista, Petesburg, Nalcık, Ivanova, Perm, Astrahan, Nazran, Taganrog, Cerkesk, Vladikafkas, Soçi, Vladimir kentlerinden bilimadamları ve Fridirih Ebert Vakfı Rusya Temsilcisi Politika Bilimleri Doktoru Sultse Peter katıldılar. Konferansın açılış konuşmasını yapan Ekonomi Bilimleri Doktoru V. Ignatov bu konferansın Maykop'ta düzenleniyor olmasının tesadüfi olmadığını; Adıgey'de halkların barış içerisinde bir arada yaşamasının, Adıgey Başkanı ve R. F. Federasyon Meclisi üyesi Aslan Carım'ın sürekli Rusya'da federalizmin güçlendirilmesi gerektiğini savunan bir politikacı ve aynı zamanda ekonomi bilimleri doktoru olmasının ve Adıgey'in güzelliği ile rahatlığının tercihte etkili olduklarını dile getirdi. Konuşmasını sürdüren Ignatov Rusya'da federalizmin çok önemli olduğunu ancak bugünkü durumu itibarıyla iyi bir durumda sayılamayacağını, bilim adamlarının, politikacıların ve yerel elitlerin federalizmin gelişmesinde katkılarının olabileceğini belirtti ve daha sonra sözü Aslan Carım'a verdi. Carım, konuklara Adıgey üzerine ayrıntılı bilgi verdikten sonra Rusya'da federalizmin durumuna da değindi ve federalizmin sağlam temeller üzerinde olmadığını, R. F. Başkanı'nın Bölge Temsilciliklerinin de Federalizm anlayışına uygun düşmediğini, bu uygulamanın belli bir süre sonra kaldırılacağını umut ettiğini söyledi. Sözlerine devamla Federasyon Meclisi adına Almanya'daki Federalizm uygulamasını incelemek üzere bu ülkeye gönderilen delegasyonda bulunduğunu, bu ülkedeki uygulamanın Rusya için örnek alınamayacağını belirtti. Rusya Federasyonu'nun tarihi sebeplerden dolayı başka ülkelerle karşılaştırılmasının güç olduğunu ve buradaki federalizmin kendine özgü olması gerektiğini söyledi. Adıgey'in küçük bir cumhuriyet olarak görüldüğünü ancak dünyada yüzölçümü itibarıyla Adıgey'den daha küçük durumda bir çok ülke bulunduğunu da sözlerine ekledi. Daha sonra Fridirih Ebert Vakfı Rusya Temsilcisi Sultse

Peter'e söz verildi. Konuşmacı Almanya'daki federal sistemi anlattı ve Avrupa'da federalizmin yaygınlaşmakta olduğunu söyleyerek Aslan Carım'ın Adıgey'in küçük ülke olduğu şeklindeki sözü üzerinde durdu. Dünya mal üretiminde önemli payları olan küçük ülkelerin olduğunu ve bu ülkelerdeki yaşam şartlarının büyük ülkelere göre çok daha iyi bir durumda olduğunu söyledi. Alman konuk sözlerine devamla ilginç benzetmelerde bulundu. Karl Marks'ın bir zamanlar komünizmin gölgesinin Avrupa'da gezindiğini söylediğini, bu günde de Avrupa'da federalizmin gölgesinin gezinmekte olduğunu belirtti. İngiltere'nin de bu sistemi düşünmekte olduğunu, Fransız ekonomik sisteminde de federalizmin belirtilerinin görüldüğünü sözlerine ekledi. Konferansta söz alan başka konuşmacılar da federal sistemde yerel elitlerin rolü üzerine görüşler dile getirdiler. Konferansta yapılan konuşmalardan çıkan sonuçta göre federalizmin hala çözülmemiş ağır sorunları bulunuyor. Demokratik sistemin toplumda giderek güçlenmesi ile birlikte federal sistemde de yeni değişiklikler olacak. Bizim kanaatimize göre de bugün itibarıyla Rusya'da federalizm geriliyor ve geliştiğine dair bir belirti yok.

Nurbıy Sohute, Adıge Mak, 9 Kasım

Adıgey'de Parlamento Çalışmaları

Adıgey'de ilk defa iki kanatlı olarak oluşan parlamentonun göreve başlaması sekizinci ayını dolduruyor. Bu süre içerisinde milletvekillerinin iyi bir çalışma yapmış oldukları söylenebilir. Bir yandan parlamentonun yeni yapılanması sağlanmaya çalışılırken diğer yandan da büyük bir hızla Adıgey'in yasa ve anayasası Rusya Federasyonu'nun anayasa ve yasalarına uydurulma çalışmaları yapıldı. Bu çalışmalar hala devam ediyor. Tüm bunlarla birlikte Cumhuriyetin ekonomisini ve sosyal yaşamını ilgilendiren birçok yasa da kabul edildi. Parlamentonun Cumhuriyet Meclisi Kanaat'ının yaptığı ve yapacağı işler üzerine bu kanadın Başkanı Muharbiy Tharkaho ile bir söyleşide bulunduk.

-Cumhuriyet Meclisi'nin göreve başladığından bu güne kadar yaptığı çalışmaları değerlendirdiğinizde yaptığınız en önemli çalışmanın ne olduğunu anlatır mısınız?

-Öncelikle Adıgey Parlamentosunun iki kanatlı yapısının oturmuş olduğunu belirtmek gerekiyor. Adıgey'in Parlamentosu'nun 10. kuruluş yıldönü-

münü gelecek yıl kutlayacağız. Böylesine bir temsil ve yasama meclisine sahip oluşumuzun A. C. tarihine belirgin harflerle geçtiğinin herkesçe anlaşıldığına inanıyorum. İşin doğrusu, iki kanatlı parlamento bizim buluşumuz değil. Bizden önce Rusya Federasyonu'nun diğer federe cumhuriyetlerinde uygulandı. Kardeş Kabardey Balkar Cumhuriyeti de bunlardan biri ve altı yıldır bu cumhuriyette iki kanatlı parlamento görev yapıyor. Cumhuriyet Meclisi ve Temsilciler Meclisi'ne mensup milletvekilleri ile birlikte seçmenlerin de bu uygulamanın önem ve bilincine varmaları için biraz daha zaman icap ediyor. Sekiz aylık surede Cumhuriyet Meclisi bir yasa yapma organı olduğunu ve bu konuda üzerine düşeni layıkıyla yaptığını gösterdi. Burada bir konuya dikkat çekmek istiyorum. Cumhurbaşkanı, hükümet ve Temsilciler Meclisi'nin yasa yapma görev ve yetkileri yoktur. Bu görev sadece Cumhuriyet Meclisine aittir. Cumhurbaşkanı'nın ve Temsilciler Meclisi'nin bizim yaptığımız yasayı benimsemeyip geri iade etme yetkisi vardır ama onlar bizim yaptığımız yasada bir harf dahi değişiklik yapamazlar. Cumhurbaşkanı tarafından iade edilen yasayı gerekli çoğunluk sağlanmak kaydıyla parlamentolar yasada hiçbir değişiklik yapmadan tekrar onaylanmak üzere Cumhurbaşkanı'na gönderebilirler. Yasa yapmanın kolay bir iş olmadığını iyi biliyorum. Cumhuriyet Meclisi Başkanı olarak ben bir kaç devredir parlamentoda görev yapmış olan tecrübeli parlamentoların meclisimizde yer almasını kendim için şans addediyorum. Onların yasa yapmadaki derin tecrübelerinden büyük yarar sağlamaktayız. Diğer yeni parlamentolar da onları gözlemleyerek yasa projeleri üzerinde daha verimli çalışabilir duruma geliyorlar. Ben daha önce yasama işlerinde çalışmamışsam da 12 yıl gibi bir süre yürütme organlarında çalıştığım için bunun yararını görüyorum. Kısaca söylemek gerekirse iki kanatlı parlamento uygulamasında biz ilk yolu açmış olduk. Bizden sonrakiler daha rahat çalışma imkanı bulabilecekler. Bu nedenle bugünkü parlamentolarımızın genç Cumhuriyetimizin parlamento tarihinde belirgin bir yer edineceklerine inanıyorum.

-Cumhuriyet Meclisi'nin tüm toplantılarına katıldım ve yaptığınız yasalar hakkında da bilgi sahibiyim. Size göre dönem içerisinde yaptığınız yasaların en belirgin yanı nedir?

-Doğrudan söylemek gerekirse en büyük güçlük Cumhuriyetimizin anayasa ve yasalarının federal yasa ve anayasaya uydurulması büyük güçlükler yaratıyor ve kısa zamanda biteceğe de benzemiyor. Çünkü federal yasalarda da devamlı değişiklikler oluyor ve kendi yasalarımızı da bunlara uydurmamız gerekiyor. R. F. anayasasında da değişiklikler yapılması gerektiğini burada belirtmek gerekiyor. Ama Cumhuriyet Meclisi'nin çalışmaları sadece bunlara yönelik değildir. En ana görevimiz Cumhuriyetimizin ihtiyacı olan yasaları ekonomimize ve insanlarımıza fayda sağlayacak şekilde yapmak ve düzene sokmaktır. Burada Cumhuriyetimizin ekonomisi, doğası ve etnik yapısındaki özellikleri dikkate almak zorundayız. Dönem içerisindeki çalışmalarımızda yirmibeş ayrı konuda çalışmalar yaptık. Bunların içinde anayasal olanlar da sosyo-ekonomik olanlar da vardır. İşimizin on-eminini kabul ettiğimiz yasa sayısı ile ölçmek doğru değildir. Esas olan bu yasaları geri iade edilmeyecek, cumhuriyetimiz ve insanlarımızı da fayda sağlayacak şekilde düzenlemektir.

-Parlamentelerimiz bu günlerde hangi önemli çalışmaları yapıyorlar?

-Bugünlerdeki en önemli konu Adıgey Cumhuriyeti' nin gelecek yıla ait bütçesini bu yıl sonuna kadar çıkarmaktır. Her sektörün bütçeye yapacağı katkı miktarını iyi belirlemek gerekmektedir. Çünkü her şey bütçe gelirlerinin miktarına bağlıdır. Cumhuriyetimizin kendi kendine yeterli bir ekonomik yapıya kavuşabilmesi bütçe gelirlerinin iyi tespit edilmesine bağlıdır. Bu işin kolay olmadığının da bilincindeyiz. Bir süre önce kutladığımız çiftçiler gününde yöremizde tarımın en önemli gelir kaynağı olduğunu tekrar belirtmiştim. Bu nedenle gelecek yıldan itibaren tarım alanında çalışanların eşit şekilde vergilendirilmelerini sağlayacak bir yasanın yapılması bugünlerdeki önemli çalışmalarımız arasında. Yani tarımsal alanda çalışma yapan devlete ve özel sektöre ait her kurum islediği miktarın büyüklüğüne bağlı olarak aynı oranda yılda bir kez olarak vergilendirmeye tabi tutulmalı ve bunu yapan kuruma başkaca bir vergi sorumluluğu yüklenmemelidir. Bu uygulama hem vergi veren hemde alan için büyük kolaylık olacaktır. Serbest pazar ekonomisinin gereklerine uygun yasalar çıkaracak şekilde parlamento çalışmaları düzenlenmelidir. Yerel yasalarda federal yasaların sınırlarını asmadan ve kendi bölgelerinin özelliklerini de dikkate alarak düzenlenebilmelidir.

-Esas sormak istediğim soruya sıranın gelmekte olduğunu sanıyorum. Bugünlerde Cumhuriyetimizin anayasa ve yasalarının federal anayasa ve yasalara uygun olacak şekilde düzenlemeler yapıyorsunuz ama merkezde anayasa ve yasalarda gereken değişiklikleri yapmak konusunda yeterli bir çalışma görmüyorum. Düzeltme ve düzenleme işlerinin tek taraflı olarak yapıldığını, diğer tarafın üzerine düşeni yapmadığını düşünmüyor musunuz?

-Şu anki durumla ilgili yaptığınız tespiti katılıyorum. Ancak Rusya bir kanunsuz ülke haline gelmişti ve bu nedenle tepeden başlayıp en aşağıya kadar devletin bir hukuksal yapıya kavuşturulması gerekiyordu. Devletin dağılmaması için her şeyin yeniden pekiştirilmesi gerekiyordu. Senin yaptığın tespit ile şimdilerde sağlanmış olan yeni düzenlemeyi teraziye koyup tarttığımızda şimdiki düzenlemelerin daha fazla yarar getirmekte olduğunu görüyoruz. Ama bundan da hep bu şekilde devam etsin anlamı çıkarılmamalıdır. R. F. anayasasında da değişiklikler yapılmalı, yasalarda belirli bir çerçeve içerisinde düzenlenmelidir. R. F. Başkanı da Krasnoyarsk eyaleti (Türkiye'nin yedi katı büyüklüğünde CN) ile Adıge Cumhuriyeti'nin aynı olamayacağını anlamıştır. Bu nedenle yasaların belirli bir çerçevesi olmalıdır. Moskova' da oturarak Adıgey'in ihtiyaçlarını anlamak mümkün değildir. Cumhuriyetlerin varlığı nedeniyle Rusya'nın bir federal ülke olduğunu da kimse unutmamalıdır. Burada bir konuya daha değinmek istiyorum. Derin düşünemeyen kimi politikacılar tuhaf düşünceler ortaya atmakta ve bu düşünceleri ile başkalarını da etkilemektedirler. Böyleleri Adıgey'in tekrar Krasnodar'a katılması gerektiğini, bu eyaletin güçlü bir ekonomiye sahip olduğunu ve katıldığı takdirde yaşamımızın daha iyi olacağını ileri sürmektedirler. Onlara anayasamızda Adıgey'in Rusya Federasyonu'nun demokratik devlet sistemine sahip bir üyesi olduğunun yazılı olduğunu hatırlatmak isterim. Krasnodar eyaleti federasyonun sıradan bir üyesi olup devlet sistemine sahip değildir ve bu yüzden cumhuriyetimizin oraya katılması yasal ve hukuksal olarak mümkün değildir. Bu tür düşüncelere sahip olanlar böyle bir girişimin Cumhuriyetimizde yol açacağı kargaşaları tahmin edemiyorlar ve barış ortamımızın bozulacağını anlamıyorlar. Kanaatimce de böyle bir şey kimsenin ihtiyacı değildir.

-Yeni yıla bütçeyi kabul etmiş olarak gireceğimizi söylemişsiniz. Bütçe hangi oturumda ele alınacak?

-Şu anda parlamenterler bütçe üzerinde çalışmaktadırlar. Rusya bütçesi kabul edilip bizim oradaki yerimiz belli olunca bizim bütçemiz de Aralık ayı içerisinde ele alınacaktır.

-Şimdi de Parlamentonun iç yapısına değinelim. Parlamentodaki çalışma gurupları arasında iyi bir iletişim olduğuna inanıyor musunuz? Bunu sormamın nedeni parlamento toplantıları esnasında bazı sorunların çıktığını görmemden kaynaklanıyor. Ele alınan konuların kimi çalışma guruplarına ulaşmadığı ve parlamenterlerin konu hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları bazen görülmemekte.

-Burada bir konuyu iyice anlamak ve dikkat etmek zorundayız. Parlamento bakanlar kurulu gibi çalışamaz. Eğer demokratik bir devlet sistemi kurmak istiyorsak yasa projeleri kabul edilmeden önce Cumhuriyet Meclisinde birkaç kez görüşülmesi gerekmektedir. Bunda şaşılacak bir taraf olmayıp gayet olağan bir durumdur. Konuşmamızın başında belirttiğim gibi önemli olan çıkarılan yasa sayısı değildir. İyi iş görecektir yasalar çıkarabilmek gereklidir. Çünkü oturumumuza bir kaç yasa projesi benimsenmemiş olup buna hayret edenlerde çıkmıştır, ama bunda bir tuhaflık yoktur ve bu durum parlamentarizmin bir gereğidir.

-Öyle ama bu yasa projeleri arasında sosyal önemi olanlar ve reddedilmesi gerekmeyenler de vardı?

-Üzüntüyle belirtmek gerekirse böyle yasa projelerinin de olduğu doğrudur. Parlamenterlerimiz Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile ilgili çalışmalardan etkilenmektedirler. Bu nedenle görüş birliğine varmaları güç olmaktadır ancak bu günlerde geçecek ve her şey doğal mecrasına girecektir.

-Söyleşimizin son olarak parlamenterlerimizin olumlu yanlarından ve seçmenlerle olan ilişkilerinden söz etmenizi istiyorum.

-Burada belirtmem gerekiyor ki çalışmalarımızın daha verimli olabilmesi için yasa projelerini en hızlı bir biçimde parlamenterlerimizin eline geçirebilmeliyiz ki onlarda oturuma gelmeden önce proje hakkında bilgi sahibi olsunlar ve oturuma

hazır olarak gelsinler. Oturumdan kısa bir süre önce yasa projelerinin parlamenterlere ulaştırılıyor olmasının zararlarını hepimiz görmekteyiz. Yasama konusunda yeterli tecrübesi olmayan parlamenterler de günden güne kendilerini geliştirmektedirler. Tüm parlamenterlerin seçmenlerle sağlam bir iletişim içerisinde olduklarını söylersem yanlış olurum. Çünkü şehirde, seçim bölgesinden uzakta oturan parlamenterler vardır. seçmenleri ile yeterli iletişim kuramamaktadırlar. Ama seçmenleri ile iç içe yaşayan ve onların ihtiyaçlarını yakından bilen parlamenterlerimiz de vardır. Lenin iktidarın gücünün halk kitleleri ile olan iletişimi ile orantılı olacağını söylemişti ve bu söz bugün de geçerliliğini korumaktadır. Bu tespit daha çokta yasama organı içindir. İnsanların sorunlarını yeterince bilmeden iyi yasalar çıkarmak mümkün değildir.

Sohute Nurbıy, Adıge Mak - 1 Aralık 2001

Rus ve Çeçenler Arasında Çatışma

9 Kasım tarihinde Argun Şehrinde Rus askerleri ve Çeçen ayrımcılar arasında çıkan 2 saatlik çatışmalarda başkaldıran 12 Çeçen yaralandı ve 17'si tutuklandı. Rus tarafının yaptığı açıklamaya göre her iki tarafın da askerlerinin yaralandığı açıklandı. Tutuklanan teröristlerin Argun şehrinin sakinlerinden olduğu ve geçerli ikametlerin olduğu belirlendi. Polisin yaptığı açıklamada, başkaldıran kişilerin dağlardaki gizli yerlerinden inerek sivil halkın arasına karıştıkları açıklandı.

Çeçen tarafının yaptığı açıklamaya göre 15 masum kişi öldürüldü ve 40 kadarı da yaralandı. Rus tarafı ise 15 kişinin öldüğünü ve 50'nin üzerinde yaralının olduğunu söylüyor. 40'tan fazla özel konut zarar gördü. Çeçen yönetiminin başkanı Ahmet Kadırov kullanılan toprakların yasal olmadığını bildirdi.

News Bulletin Glasnot Media - 11 Kasım 2001

Anavatana Bir Aile Daha Döndü

Son yıllarda dış ülke Adıgelerinden yüksek öğrenim görmek veya çeşitli işler yürütmek üzere Cumhuriyetimize gelenlerin sayısı pek de az değil ama bunlardan insana en çok sevinç ve mutluluk verenleri burada yaşamak üzere kesin dönüş yapmış olan ailelerin varlığı.

Kısa bir süre önce bu tür bir aileyle tanıştık ki o Yusuf Psiblane'nin uyumlu ve güzel ailesiydi. Yusuf bir yıl önce büyük kızı Sinef ile birlikte

Maykop' a yerleşmişti ve kısa bir süre önce diğer kızları Denef ve Reha ile birlikte anneleri Fatma da geldiler ve böylece aile vatanında bir araya toplanmış oldu. Yusuf'un mesleği kadın terziliği olmakla birlikte güzel yemekler yapmakta da usta ve bu yüzden işsiz kalacağını sanmadığını söylüyor. Anne Fatma ise öğretmen. Ailenin büyük kızı Sinef, Ekonomi Fakültesi' de okuyor, ortanca kız Denef üniversiteye girmek amacıyla Rusça kurslarına devam ediyor, küçük kız Reha ise Gimnazyum'da okuyor. Adigey'e ilk kez gelmiş olan Fatma'ya düşüncelerini sorduğumuzda şöyle yanıtıyor: "Adigeyler ilgili olarak duyduklarımın daha da güzel, görmüş olduklarım. Vatanımız huzur ve mutluluk veriyor insana. İnsanlarının güzelliği de aynı ülkenin güzelliği gibi. Ailece Adigey'e dönüş kararını uzun yıllar önce vermiştik. Evimizde vatanımızdan başka bir şey konuşmazdık ve her sözümüz dönüp dolaşıp ona gelirdi. Zaten insan en çok sevdiği şeyin sözünü eder. Biz de böyleydik ama işler istediğin gibi rast gitmiyordu. Şimdi şükürler olsun ki burada ailece bulunuyoruz. Çocuklarımızın burada yuva kurmalarını ve ulusumuz ile birlikte yaşamayı diliyoruz ve bunun gerçekleşeceğine de inanıyoruz. Kızlarımız burada edindikleri arkadaşları ile iyi anlaşıyorlar. Vatanlarını güzel ve hoş buluyorlar. Onların burada mutlu olmaları bizi de rahatlatıyor.

Fatma sözlerini şöyle sürdürüyor: "Bir gün eşimle birlikte şehirde gezerken, Adige bayrağının gönderde dalgalandığını gördüm. Bunun bana nasıl bir mutluluk verdiğini anlatacak söz bulamıyorum. Arap ülkelerinde yaşarken yalnız Arap bayrağı görüyorduk ve ne zaman vatanımıza kavuşup kendi bayrağımız altında yaşayacağımız derdik. Birlikte yaşadığımız halklara karşı bir düşmanlığımız yoktu ama büyüklerimiz bize güzel bir vatanımızın olduğunu öğretmiş olduklarından, ne kadar rahat yaşasak bile bulunduğumuz yerde misafir olduğumuza inanıyor ve vatanımıza kavuşacağımız günü hasretle bekliyorduk. "Evet, insanlara vatan anadır dedirtende bu tür düşünceler olsa gerek." Bu ailenin vatanlarında mutlu, sağlıklı olmalarını temenni ediyoruz.

Amin at Jacemiko Adige Mak - 30 Ekim 2001

Parlamentar Meclisinden Çeçenya Ziyareti

Parlamentar Meclis Temsil Heyeti 13-18 Kasım tarihlerinde Lord Judde başkanlığında Moskova

ve Çeçenya'yı ziyaret ettiler. Bu ziyaretin, Parlamento Meclis'in Çeçenya Barış Görüşmelerine aracı olacak bir rapor hazırlanması bekleniyor. Çeçenya Ayrılıkçı Hükümeti Dışişleri Bakanı İlyas Ahmedov, lider Aslan Mashadov'un Kremlin ile ön koşulsuz görüşme yapma konusunda kararlı olduğunu teyit etti. Ayrıca şu anda herhangi bir görüşmenin yapılmadığını ifade etti.

Rus Devlet Duma görevlileri ve Çeçen görevliler arasında gerçekleştirilen toplantı kabul edilmedi çünkü Başkan Putin herhangi bir görüşme için yetki vermediğini açıkladı. Aynı zamanda Putin Batı'yı ziyaret ettiğinde bildirmişti. Bu tür taktikler geçtiğimiz Ocak ayından itibaren uygulanıyor. Diğer ayrılıkçı lider Movlodi Udugov zıt bir görüş bildirerek "Çeçenya'da bir tane bile Rus askeri olduğu müddetçe barış olamaz" açıklamasını yaptı. Uzlaşmayı başlatacak tüm girişimlerin başarısızlık hareketlerini parçalamak ve avantaj elde etmek için yapıldığını söyledi.

News Bulletin Glasnot Media - 13 Kasım 2001

Dış Ülkelerdeki Soydaşlarımızın Sorunları

Adigeler İsrail'de yüzyıldan fazla bir zamandır yaşıyorlar. Yaşamları güzel, Adigeceyi konuşuyorlar, geleneklerimizi yaşıyorlar, ulusal kültürümüzü ellerinden geldiğince korumaya çalışıyorlar. Ancak onlar anavatanlarından uzaktalar ve bunun verdiği üzüntü her karşılaştığın kişide görülüyor. "Ulusal varlığımızı koruyabilmemiz için yaşadığımız ülkenin büyük yararını gördük. Birlikte yaşadığımız halk bizi içine almış olsaydı biz kısa sürede onların içinde eriyip giderdik. Kızlarımızı almadılar bize kızlarını da vermediler, bu yüzden bizde olduğumuz gibi kalabildik. Ama Kfarkama ve Reyhaniye gibi sadece iki köyden ibaret olan nüfusumuz birlikte yaşadığımız halkların kültürlerinden çok etkileniyor. Bu yüzden dilimiz ve kültürümüz ağır kayıplara uğruyor. Bazı Adigece sesler ve kelimeler konuşma dilimizden yok oldular. Ulusal danslarımızı ve şarkılarımızı günden güne unutuyoruz" diye anlatıyor köy halkından biri. İki köyde yaşamakta olan insanların sayıca az olmaları nedeniyle akraba evlilikleri yapılıyor. Kardeş çocukları birbirleriyle evleniyorlar. Durum böyle giderse on onbeş yıl sonra bu küçük halkın ne duruma düşeceği şimdiden belli oluyor. Bu da insanları derinden uzuyor. Köyde bulunduğumuz sürede evlilik yapmış olan kardeş çocukları gördük ve bu durumdan çok üzüntü duyduk. Başka bir çaresi yoksa elden ne gelir?

diyenlerde çıkıyor. "Çocuğum ömür boyu bekar kalacak olsa bile kardeşimin çocuğu ile veya bir başka halktan biriyle evlenmesine razı olmam" diyen ailelere de rastlanıyor. Peki bu ülkedeki gençler ne yapacaklar? Bu sorunun cevabını verebilmek ve bir çıkış yolu bulabilmek kolay değil. Ancak eldeki imkanlarımızı kullanarak bu soruna bir çözüm bulmamız gerektiğine inanıyorum. Çeşitli ülkelerde yaşayan gençlerimizin birbirlerini daha iyi tanımaları için ilişkilerimizi geliştirmemiz gerekiyor. Dış ülkelere bazı gençler kızlarımızla evlilik yapıyorlar ve bu güzel bir gelişme. Gençlerimiz de dış ülke Adıgelerinden kızlarla evlilik yaparlarsa bundan ulusumuz kazançlı çıkacak ve ulusal bilincimiz ilerleme gösterecektir. Adıgeler olarak varlığımızı sürdürürebilmemiz için her ülkede yaşayan Adıge ulusal varlığını korumalıdır.

İsrail'de ve diğer ülkelerde yaşayan soydaşlarımıza sesleniyorum:

Birbirimize daha çok yakınlaşalım, akraba olalım, tek bir Adıge dahi dilini ve kültürünü yitirmesin. Adıge dili ve geleneği korunursa Adıge ulusu da varolacak ve adı tüm dünyada iyilikle anılacaktır. Nefiset Cesebej,
Adıgey Devlet Üniversitesi Meslek Geliştirme Enstitüsü,
Adıge Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı.
Adıge Mak - 30 Ekim 2001

Moskova'da Dilbilimciler Konferansı

Her ulus için dil önemlidir. Dil toplumdaki fertlerin sadece bir anlaşma aracı olmayıp bunun dışında birçok fonksiyonları daha vardır. İnsanların eğitim ve öğretiminde, kişilerin düşüncelerini başkalarına aktarmasında, ulusun gösterdiği gelişme ve başarıları bir ambarda biriktirip korumada, yaşamdan çıkarılan dersleri atasözleri ile ifade etmede dilin önemi büyüktür. Dil ulusun bayrağı ve canı olup, onun başarı ve gelişmelerini diğer uluslara nakletme aracıdır. Her dil bu fonksiyonları yerine getirmek üzere ulusu için çalışır. Toplumdaki yaşam şeklini ve meydana gelen sosyal değişiklikleri de dilde bulabiliriz. Çeşitli dillerin yaşamda meydana gelen değişiklikleri aynı şekilde bir ayna gibi yansıtmaları da ilginçtir.

Çeşitli ülkelerin dil bilimcileri bu nedenlerden dolayı geçtiğimiz asırda dilbiliminde meydana gelen gelişmeleri ve bu alanda girdiğimiz asrın getirdiği sorumlulukları belirlemek üzere bir araya

geldiler. Bu toplantıyı Rusya Federasyonu Bilimler Akademisinin Dilbilimi Enstitüsü düzenlemişti. 23-25 Ekim tarihlerinde düzenlenen uluslararası bilimsel konferans "Yeni bin yılın eşiğinde dil ve toplum: Sonuçlar ve perspektifler" olarak adlandırılmıştı.

Toplantıya Avusturya, Avusturalya, Ermenistan, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Macaristan, Kamboçya, Gürcüstan, Litvanya, Ukrayna, ABD, Norveç, İtalya, İspanya, Endonezya, Tayvan, İngiltere, Kanada, Misir ve Japonya ile Rusya Federasyonunun Moskova, Petesburg, Abakan, Barnaul, Kazan kentlerinden 140 bilim adamı katıldı.

Toplantının açış konuşmasını yapan Rusya Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Direktörü ve Filoloji Bilimleri Doktoru Viktor Alekseyeviç Vinogradov Rusya'da son birkaç on yılda dilbilimi alanında yapılanlar ve yapılmak istenenler üzerine kısaca bilgi verdi.

Konferansta bir rapor sunan Filoloji Bilimleri Doktoru Mihalcenko Vida'nın (Moskova) konusu, "Yeni bin yılın eşiğinde Rusya Federasyonu'nda dil ve toplum" idi. Baskakov Aleksandr'ın (Moskova) konuşma konusu ise "Rusya Federasyonu'nda Türk dili konuşan halkların dil sorunları ile ilgili yönelimler" üzerineydi. Vahtin Nikolay'ın (Petesburg) konuşma konusu ise dilde ilerleme ve dilin kolaylaşması: Dili konuşanların ve dilbilimcilerin görüşlerine dairdi. Bu konuşmalarında dilbilimciler dilbiliminin çeşitli sorunlarına değindiler. Yaşamakta olduğumuz güç şartlardan dolayı dilbilimi bazı kayıplara uğruyor ve edebiyat dillerinin kuralları sıkça bozuluyor. Rusya'da resmi diller oldukça çoğaldı ama bu dillerin sorumluluk alanları yeterince belirlenmiş değil. Sorumlulukların belirlenmiş olduğu yerlerde de bu sorumlulukların yerine getirilip getirilmediği denetlenmiyor. Resmi dillerle resmi olmayan dillerin farklılıkları belirlenmedi, resmi olmayan dillerin gelecekleri üzerine hiçbir karar yok, ülkedeki diller politikası yeterince ayrıntılı değil, resmi dil ile devlet dili kavramları arasındaki ayrılığı bilim adamları hala belirlemiş değil. Rusya'da şimdiye kadar devlet dili haline gelen dillerin sorumluluklarını yerine getirememiş olması beraberinde bazı sorunları getiriyor: Devlet dili olduğu halde sorumluluklarını yerine getirmeyen bu diller devlet dili olarak kalabilecekler mi? Devlet dili olan diller ile olmayanlar arasında bir anlaşmazlık çıkmaya-

cak mı? Çıkarsa bu sorunlar nasıl çözülecek? Tüm bu sorulara cevap bulmak gerekiyor. Sorulara doğru cevaplar bulabilmek içinde büyük araştırmaların yapılması icap ediyor. Bu sorunların çözümünde bilim adamlarına da büyük sorumluluklar düşüyor. Daha sonraki günlerde bölümler halinde yapılan çalışmalarda bu sorunların çözüm imkanları araştırıldı. Konferansta bölümlerin çalışma alanları şu şekildeydi: Dilin sosyal fonksiyonları, ülkede ve federe cumhuriyetlerdeki dil politikaları, dillerin sosyal ve yerel alternatifleri, dil ve kültür ve aralarındaki ilişkiler, kaybolan diller, dil ve eğitim arasındaki ilişkiler, sosyal dil bilimi ve onun teori ve metodları, dillerin çatışmaları ve birbirlerini etkiledikleri alanlar, çok uluslu ülkelerde iki dillilik ve çok dilliliğin sorunları ve gelecekleri.

Benim yaptığım konuşmada Adıgey'de ki dil politikası üzerineydi. Konuşmam ilgi ile izlendi ve bir çok sorular yöneltildi. Bu da dilbilimcilerce Adıgelerin tanınıyor olduğunun kanıtıydı. Konferans düzenleyicilerinin büyük bir iş başarmış olduklarını samimiyetle belirtmem gerekiyor. Konferansın sonuçları "Yeni bin yılın eşliğinde dil ve toplum: Sonuçlar ve perspektifler" adıyla kitap halinde Moskova'da yayımlandı. Evet dil ve toplum birlikte ilerliyorlar. Konferansın gidişatından ve Moskovalı bilim adamlarının bizleri karşılamalarından memnun ayrıldık.

Zulkarin Blegoj,
Adıgey Devlet Üniversitesinde Profesör,
Dil Bilimleri Doktoru ve Konferans katılımcısı
Adıge Mak 13 Kasım

Röportaj Raporları

8-9 Kasım'da Argun'da beliren olaylarla ilgili olarak Memorial İnsan Hakları Merkezi tanıklarla yapılan röportaj raporlarını dağıttı. Bu raporda olayların ne şekilde cereyan ettiği ve ölü/yaralı sayısı hakkında bilgi verildi.

News Bulletin Glasnot Media - 15 Kasım 2001

İnguşetya İnsan Hakları Savunucusu Serbest Bırakıldı

Rus Çeçen Dostluk Derneği'nin bölgesel kol başkanı Imran Ejiev bir ay önce polis tarafından tutuklanmış ve yargılanmadan alıkoyulmuştu. Ejiev serbest bırakılmasının Çeçenya avukatı Vsevolod Chernov'un kişisel emirleri ile gerçekleştiğini ve avukatın Başkan Putin adına kendisinden özür dilediğini söyledi. Ayrıca Ejiev, arkadaş-

larıyla yaptığı telefon görüşmesinde, gözaltındayken birçok kez kalp krizi geçirdiğini ama hiçbir tıbbi müdahalenin yapılmadığını söyledi.

News Bulletin Glasnot Media - 17 Kasım 2001

Abhazya Resmi Görüşmeleri Reddetti

Abhazya Başbakanı Anri Djergena 15 Kasım'da Moskova'daki konferansta, Gürcüstan'ın Abhazya ile Gürcüstan arasında imzalanan anlaşmaları ihlal ettiğini kabul edene kadar herhangi bir uzlaşma görüşmesinin yapılamayacağını söyledi. Ayrıca, Gürcü Askeri birliklerinin Kodor Kanyon'undan çekilmesinin sebebinin sadece bölgedeki yoğun kar yağışının ve kış şartlarının olduğunu tekrarladı. Abhaz tarafının yaptığı açıklamaya göre, Kodor Kanyon'unda 200 civarında Gürcü Servis sağlayıcılarının olduğu ve Gürcüstan Savunma Bakanlığı'nın kalıcı bir temel oluşturmak için organize olma niyetinde olduğu belirtildi. Djergenia ayrıca Abhazya istilasında yaralanan Çeçen Bölge Komutanı Ruslan Gelaev'in şu anda Gürcüstan Askeri Hastanesinde tedavi altında olduğunu bildirdi. İstila girişiminde Abhaz tarafının ele geçirdiği silahlı kişiler arasında Gürcülerin, Azerilerin, Çeçenlerin ve Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerin kişilerin olduğunu söyledi. Silahlı kişilerin akıbeti mahkeme kararına göre belirlenecek.

News Bulletin Glasnot Media - 18 Kasım 2001

Zakaev ve Kazanysev Hiçbir Şey Hakkında Konuşmadı mı?

Çeçen ayrılıkçılar ile Kremlin arasındaki ilk resmi barış görüşmesi Çeçen İçkerya Cumhuriyeti Başkan Yardımcısı Ahmet Zakaev'in Türk Liberal Demokrat Parti Lideri Besim Tibuk'un aracılığıyla Moskova'ya gelmesiyle gerçekleştirildi. Toplantı Moskova'nın dışında kalan bir bölgede kapalı olarak yapıldı. Toplantının hemen ardından Zakaev İstanbul'a döndü. Kazantsev'in sözcüsü toplantının sonuçları ve detaylarının gözden geçirildikten sonra açıklanacağını bildirdi. Sözcü'nün bildirdiği tek şey toplantının olumlu ve yapıcı bir havada geçtiği idi.

RFE/ RL NEWSLINE - 19 Kasım 2001

Suikast Girişimi

Çeçen yönetiminin başı başka bir suikast girişiminden kıl payı kurtuldu. Argun'da belirlenemeyen silahlı kişiler tarafından açılan ateşte Ahmet Hacı Kadırov yara almadan kurtulurken, üç koruması yaralandı.

RFE/RL NEWSLINE - 8 Kasım 2001

İlk Rus – Çeçen Görüşmesi Moskova Yakınında Yapıldı

Çeçen Başkanı Aslan Mashadov'ın temsilcisi Ahmet Zakaev Güney Rusya Federal Bölgesi Başkanlık elçisi Viktor Kazantsev ile Çeçenya'daki çatışmalara nasıl bir son verilebilir konusunu görüşmek üzere 18 Kasım'da İstanbul'dan Moskova'ya uçtu. Her iki taraf da görüşmenin iyi geçtiğini, ileri ki görüşmelerin planlandığını ama zamanının belli olmadığını ifade etti. Zakaev İstanbul'a dönüşünde gazetecilere verdiği demeçte iki tarafın da savaşı tamamen politik ve diplomatik yollarla durdurmayı istediklerini söyledi.

RFE/ RL NEWSLINE - 20 Kasım 2001

Çeçenya'da Barış İnşa Edilemeyecek

Interfax'ın bildirdiğine göre, Rus Başbakanlık elçisi Viktor Kazantsev 19 Kasım'da Moskova'da gazetecilere yaptığı açıklamada Çeçen Başkan Aslan Mashadov'un elçisi Ahmet Zakaev ile önceki gün yaptığı görüşmede devam eden savaşı bitirmek için hiçbir pratik öneri üzerinde odaklanılmadığını bildirdi. Kazantsev Mashadov'un güçlerini, nasıl silahsızlandıracağına dair önerileri olduğunu takdirde görüşmelerin devam edeceğini söyledi. İnsan Hakları Savunucuları Birliği Başkanı Boris Nemtsov 18 Kasım'da Interfax'ın rapor ettiği Kazantsev – Zakaev görüşmelerine ilişkin düşüncelerini belirtti. Nemtsov böyle bir dialog olmaksızın Çeçenya'da barışın inşa edilemeyeceğini söyledi. Rus Duma Başkanı Gennadi Seleznev ise görüşmenin oldukça olumlu bir gelişme olduğunu ve Çeçenler silahsızlandığı takdirde uzlaşma arayışlarının devam etmesini umduğunu söyledi. Ancak Federasyon Konseyi Sözcüsü Yegor Stroev olaya daha şüpheli yaklaşarak, Çeçenlerin uzlaşmaya sıcak baktıklarını göstererek oyun oynamaya devam ettiklerini söyledi. Rus Güvenlik Konseyi Sekreteri Vladimir Rushailo daha sonraki görüşmelerin Çeçenlerin silahlarıyla birlikte koşulsuz olarak teslim olmaları üzerine odaklanılması gerektiğini belirtti.

Grozni'de ise Çeçen Yönetiminin basın sekreteri Abdulla Izrailov 19 Kasım'da Interfax'a yaptığı açıklamada Çeçenya'da barış'a ve istikrara dair atılan her adıma memnuniyetle yaklaştıklarını belirtti. Ahmet Hacı Kadırov'un şu anda öncelikli olarak çözümler bulmayı tercih ettiğini bildirdi. Fakat Kadırov'un 19 Kasım'da Moskova'da yaptığı konuşmada, Basaev ve Hattab Mashadov'un e-

mirlerine uymadığı müddetçe herhangi bir görüşmenin yapılmayacağını açıkladı.

News Bulletin Glasnost Media - 21 Kasım 2001

Mülteci Kampları Yaklaşan Kışla Karşı Karşıya

Inguş Başkan Aushev'in bildirdiğine göre Inguşetya'daki 150.000 Çeçen mülteci den her üçü yaklaşan kışa dayanıklı olmayan çadır kamplarda kalıyor. Başkan'ın Moskova'ya yaptığı yardım çağrıları hep cevapsız kalıyor. Rusya'daki Birleşmiş Milletler ofisi geçtiğimiz üç senede Çeçen mültecilere yardım sözü vermiş ve 300 adet dayanıklı çadır temin edeceğini söylemişti.

News Bulletin Glasnost Media - 22 Kasım 2001

Abhazya'da Özgür Basın Desteklendi

Bağımsız bir gazetenin editörü Izide Chonya, Cumhurbaşkanı Ardzinba'yı eleştiren bir makale yayımladığı için ölüm tehditleri alıyordu. Abhazların Chonya'yı destekleyerek, güvenliği için iki silahlı koruma tuttukları belirtildi. Resmi makamların büyümekte olan skandalı gözardı ettikleri belirtildi.

News Bulletin Glasnost Media - 23 Kasım 2001

Tıbbi Müdahale Merkezleri Toplantısı

Kabardey Balkar Cumhuriyeti'nin başkenti Nalçik'te tüm acil tıbbi müdahale merkezlerinin katıldığı bir toplantı düzenlendi. Toplantıya katılan doktorlar doğal hastalık ve afet durumlarında birlikte çalışmak üzere deneyim ve bilgilerini paylaştılar.

Abhazya'ya Yardım

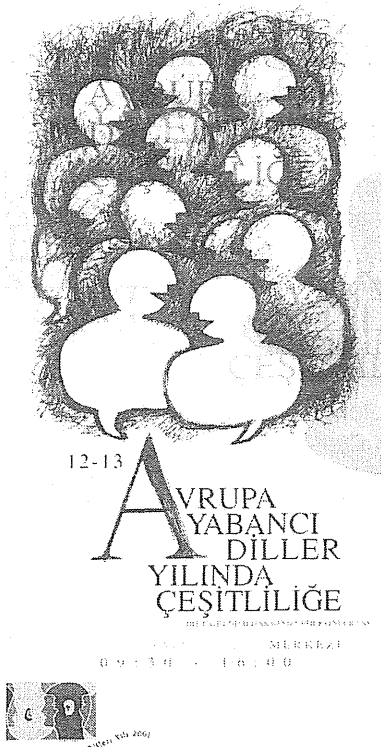
25 Ekim tarihinde Adıgey ve Krasnodar eyaleti yönetimlerinde temin edilen dokuz kamyon miktarındaki un, şeker, makarna, ilaç ve benzerinden oluşan insani yardım malzemesi Abhazya'ya gönderildi. Yardım malzemelerinin yola çıkarılışı nedeniyle Adıgekale kentine gelen Başkan Carım gazetecilerin "Bu girişim politik bir adım mı yoksa dostça bir yardım mı?" sorusunu şöyle cevaplandırdı: "Söz konusu olan uluslararası bir anlaşmazlık olduğunda her ikisi de geçerlidir. Abhazya'daki ilk silahlı çatışmaların üzerinden 9 yıl geçmiş olmasına rağmen Gürcüstan yönetimi bundan gerekli çıkarımlarda bulunmamıştır ve orada hala kan dökülmektedir. Üçüncü bin yıla girilmiş olması vesilesiyle sizlere hiç bir uluslararası anlaşmazlığın güç kullanılarak çözümlenemeyeceğini hatırlatmak isterim. Çözümün tek yolu barışçı

görüşmelerdir. Abhazya'da da böyle olacağına inanmak istiyoruz. Bu insani yardım ile bir kez daha kardeş cumhuriyetimizin yanında olduğumuzun altını çizmek istiyoruz. Kubanlıların, Adıgey ve Krasnodar Eyaleti 'nin bu yardımlarının Abhazya'daki komşu ve dostlarımızın durumunu biraz olsun rahatlatacağını umut ediyoruz. Bu yardımlar gelecekte de devam edecektir. Kardeş Cumhuriyeti yardım etme konusunda Krasnodar Eyaleti yönetimi ile anlaşmamız vardır." Sovetskaya Adıgeya gazetesi

Dil Çeşitliliği

12 -13 Ekim 2001 tarihlerinde ODTÜ Kültür Merkezi'nde "**Avrupa Yabancı Diller Yılında Çeşitliliğe**" isimli dil öğrenimi hakkında bir konferans yapıldı.

İki gün süren konferansa Türkiye ve Avrupa'dan konuyla ilgili pek çok uzman katıldı. Konferansın ilk gününde '*Makro düzeyde yabancı dil eğitimi ve öğrenimi, ulusal öğreti perspektifi*' ele alınırken ikinci gün ise '*Esas düzeyde yabancı dil eğitimi ve öğrenimi, metodoloji ve eğitimin içeriği*' tartışıldı. Konferansta Avrupa Perspektifinde eğitim sistemi incelenirken Fransa, Almanya, İngiltere, İsviçre ve Avusturya başta olmak üzere Avrupa ülkelerinden gelen dilbilimciler kendi ülkelerindeki eği-

tim sistemlerini anlatarak, yabancı dil eğitimindeki aşamaları sundular. Ayrıca İsviçre ve Avusturya gibi çok dilli ülkelerdeki dil zenginliğine dikkat çekilerek, dil çeşitliğinin desteklenmesi ve geliştirilmesi gerektiğinin üzerinde duruldu. Dilbilimciler, azınlık dillerinin de öğretilmesi, velinin isteğine bağlı olarak okullarda öğretmen tahsisinin gerçekleştirilmesinin olanaklı kılınmasını dile getirerek **Avrupa Yabancı Diller Yılında Çeşitliliğe** gidilmesini istediler.

Dilbilimciler Toplantısı

18-19 Ekim tarihlerinde Adıgey Devlet Üniversitesinde "Adıge filolojisi ve diğer dillerin aktüel problemleri" konulu, ünlü Adıge dilbilimci Zeynep Çerasese adına bir bilimsel toplantı düzenlendi. Bu amaçla bu yılın başlarından itibaren dilbilimcilere davetiyeler gönderildi ve toplam 208 dilbilimci hazırladıkları tezlerini Ekim ayına kadar üniversiteye gönderdiler. Amerika ve Kanada'dan dört, Berlin'den bir dilbilimci, Mohaçkale, Vladikafkas, Stavropol, Rostov, Grozni, Nazran, Pyatigorsk, Nalçık, Karacayevsk, Slavyanskna Kubani, Armavir ve başka şehirlerden gelen dilbilimciler toplantıya katıldılar. Gönderilen yazıların konuları dil, yazılı ve sözlü edebiyat üzerineydi ve birbirine yakın ve uzak olan dilleri kapsıyordu. Dilbilimciler arasında Moskova'dan katılan Muhadin Komaho'nun bildirisi en ilgi çekici olanıydı. Muhadin bildirisinde Wubih dilinin yokoluş sürecini anlattı ve dış ülke Adıgelelerinin dillerinin de aynı süreci yaşamakta olduklarını belirtti. Toplantı esnasında yerli ve yabancı bilim adamları 12 seksiyon halinde çalışmalarını sürdürdüler. Toplantıya bir çok ilgi çekici raporlar sunuldu. Örneğin Amerika'dan katılan bilim adamlarının bildirileri küçük halkların dillerinin öğrenimi üzerineydi. Konuşmacılar konuşmalarını Rus dilinde yaptılarsa da kendi dillerinde örneklemelerde de bulundular. Bu meyanda Çeçence, Inguşça, Avarca, Abhazca, Kabardeyce, Karaçayca, Osetçe'den örneklemeler yapıldı. Dilbilimciler tercümansız anlaşabildiler. Vatanına dönen Adıgelelerden Tijin Çurey konuşmasını üç dilde-Türkçe, Rusça ve Kabardeyce- yaptı. Toplantıdan şu tavsiye kararları çıktı:

1. XX. yüzyılda Rusya'da yaşayan halkların gelişimi için başlatılmış olan çalışmaların XXI. yüzyılda da bilim adamlarının güç birliği yapmaları ile daha ileriye götürülmesi.

2. Resmi dil statüsü olan küçük halk dillerinin geliştirilmesi, yeni terimler kazandırılması ve daha geniş alanlarda kullanılmasına gayret gösterilmesi.
3. Adige anlatım dilinin zenginliğinin bilincinde olunarak dil ile ilgili örneklemeler yapılırken bu zenginlikten daha çok yararlanılması.
4. Konuşma dili üzerine çalışan bilim adamlarının tüm Kafkas dillerinde eskimesi nedeniyle unutulmaya yüz tutan kelimeleri çalışmaları daha fazla kullanarak yeniden dile kazandırmaya çalışmaları.
5. Kuzey Kafkasya halklarının edebiyatlarının öğrenilmesi için daha sıkı işbirliği yapılması, Tüm Kafkas edebiyatlarının -Adige diasporası da dahil olmak üzere- ortak bir edebiyat oluşması için kullanılması.
6. Adige dili ve Kültürü Fakültesi'nin Kafkasoloji merkezince kitap basımı işlerinin de yerine getirmesi ve bu amaçla Adige Devlet Üniversitesi Bilim Adamları Kurulu'na ve Adigeler'in yaşadığı üç cumhuriyetin ekonomi kurullarına başvuruda bulunulması.
7. Bundan sonraki toplantıların sırası ile Maykop, Sohum, Nalçık ve Karacayevsk'te yapılması, bu amaçla bir koordinasyon kurulu oluşturulması.

Konferanslar sonucunda basılması gereken kitaplar ile ilgili sorunların bu kurul tarafından ele alınması. Toplantının Abhazya'daki karışıklıklara rastlaması nedeniyle katılan bilim adamları Abhazya'da savaşa karşı olduklarını bildiren bir bildiriye de kabul ettiler.

Adige Mak Gazetesi

Diasporanın ikinci baharı

Kendilerine "İkinci Bahar" adını veren bir zamanların en gözde Kafkas folklor ekibi, ilerleyen yaşlarına aldırış etmeden Pendik'te sahne aldı.

Kaf-Der Pendik Şubesi tarafından organize edilen Kafkasyalılar Gecesi, soğukların esir aldığı İstanbul'da Kafkasyalılara ikinci baharı yaşattı. Yağan yağmura aldırış etmeden 350 kişilik Pendik Kültür Merkezi'nin salonunu hınca hınç dolduran yaklaşık 700 kişi, folklor gösterileri ve müzik gruplarının şarkılarıyla coştı.

Türkiye'deki Kafkas folklor ekiplerinin ilk hocası Elbruz Gaytaoğlu'nun son öğrencilerinin yıllar sonra biraraya gelerek oluşturdukları İkinci Bahar folklor grubu, gecenin favori ekibiydi. Ankara'dan gelen ekip orta yaşın üzerindeki nostalji yâşatırken, ritminden ve ahenginden bir şey kay-

betmeyen figürleriyle gençleri hem heyecanlandırdı hem de imrendirdi. Ekipte Gaytaoğlu'nun gözde öğrencilerinden Cankat Devrim, Kafiad Başkanı Cihan Candemir, diş hekimi Bislan Hurmi gibi isimler yer alıyordu.

Hayri Kazbek ise Çerkesçe şarkılarıyla salonu coşturdu. Kazbek'in şarkılarına kalabalık büyük bir koro halinde eşlik etti.

Gurup Badin otantik ve modern enstrümanlarla oluşturduğu orkestrasıyla davetlilere gerçek bir müzik ziyafeti sundu. Kafkas Derneği Genel Merkezi'nce desteklenen ve Pendik Belediyesi'nin Ramazan Etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirilen geceye İstanbul'daki diğer Kafkas vakıf ve derneklerinin temsilcileri de katıldı.

Ajans Kafkas – 6 Aralık 2001

Kafkas Derneği İki Bin Ağaç Dikti

Kafkas Derneği Konya Şubesi tarafından 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda Korgeneral Lütfi Akdemir anısına Ilgın ilçesi İhsaniye köyünde iki bin ağaç dikildi.

Ağaçlandırma sahasına "Korgeneral Lütfi Akdemir Hatıra Ormanı" adı verildi. Bu iki bin ağaç dikime ayrıca 500 ağacın dikimi ile Orman Bölge Müdürlüğü Ilgın Orman İşletmesi de katıldı.

Yeni Meram – 5 Kasım 2001

Yeni Yönetimler

Aşağıda bulunan Kafkas Derneği Şubeleri ve Kafkas Kültür Dernekleri belirtilen tarihlerde yaptıkları Genel Kurulları sonucu yeni yönetimlerini seçmişlerdir. Göreve gelen Yönetim Kurulu çalışanlarına başarılar diliyoruz.

KAFKAS DERNEĞİ ANTALYA ŞUBESİ (28.10.01)

Yönetim Kurulu

▪ Selma Kankuş	Başkan
▪ Bekir Özbaş	Başkan Yrd.
▪ Seyit Besli	Sekreter
▪ Ayla Çatalkaya Özen	Muhasisip
▪ Yücel Kozok	Üye
▪ Nurettin Aytemur	Üye
▪ Murat Kara	Üye

KAFKAS DERNEĞİ SOMA ŞUBESİ (24.06.01)

Yönetim Kurulu

▪ Esat Türkan	Başkan
▪ Adnan Özcan	Muhasisip

▪ M.Emin Özsoy	Başkan Yrd.
▪ Yüksel İzgi	Üye
▪ Ramazan Apak	Sekreter
▪ İbrahim Ayaz	Üye
▪ Mehmet Deniz	Üye

KAFKAS DERNEĞİ SUNGURLU ŞUBESİ (09.09.01)**Yönetim Kurulu**

- Mesut Özsaray
- Zekeriya Yaver
- H.Ahmet Tosundere
- Ahmet Özsaray
- Zeki Uçar
- Ercan Özsaray
- Arslan Bulut

KAFKAS DERNEĞİ ERBAA ŞUBESİ (18.11.01)**Yönetim Kurulu**

▪ İbrahim Öz	Başkan
▪ Fahri Sönmez	Başkan Yrd.
▪ Ahmet Yüzügüleç	Sekreter
▪ Ünal Aytaç	Muhasip
▪ Adnan Doğan	Üye
▪ Fatih Önal	Üye
▪ Necmi Yüksel	Üye

KAFKAS DERNEĞİ KAYSERİ ŞUBESİ**Yönetim Kurulu**

▪ Seyfettin Dişner	Başkan
▪ Cahit Baykaldı	Başkan Yrd.
▪ İsmet Çelik	Sekreter
▪ Tuncer Özveri	Üye
▪ Nevzat Canbolat	Üye
▪ Sabahattin Karaçay	Üye

KAFKAS DERNEĞİ BURSA ŞUBESİ**Yönetim Kurulu**

▪ Şamil Jane	Başkan
▪ Oğuz Çelik	Başkan Yrd.
▪ Nuran Arslan	Sekreter
▪ Levent Turgut	Muhasip
▪ Özcan Sav	Üye
▪ Akanda Sah	Üye
▪ Hasan Özcan	Üye

İÇEL KAFKAS KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ**Yönetim Kurulu**

▪ Fettah Durgut	Başkan
▪ Mensure Özdemir	Başkan Yrd.
▪ Nihat Aşkın	Muhasip
▪ İbrahim Burcu	Sekreter
▪ Tuncer Kurşun	Üye
▪ Yaşar Boran	Üye
▪ Hakan Ovabaşı	Üye

KARAMÜRSEL KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ (30.11.01)**Yönetim Kurulu**

▪ Hasan Açıkel	Başkan
▪ Orhan Koç	Başkan Yrd.
▪ Baki Uysal	Genel Sekreter
▪ Fatih Demir	Mali Sekreter
▪ İrfan Çalifidan	Üye

Kaybettiklerimiz

Köy Hizmetleri personeli ve Yıldızeli Bulamır köyü AGAÇE ailesinden Gazi oğlu 1948 doğumlu Metin Baygüneş yakalanmış olduğu amansız hastalıktan kurtulamayarak 20 Kasım 2001 tarihinde Ankara'da genç yaşta vefat etmiş ve görülmemiş bir kalabalığın katılımıyla ertesi gün köyünde toprağa verilmiştir.

Hatay ili reyhanlı ilçesinde yaşayan Sayın Fahri Huvaj'ın eşi 1943 Giresun doğumlu Zehra Huvaj 25 Kasım 2001 tarihinde vefat etmiştir.

Uzunyayla Maraşlı köyünden Sayın Beşgür Hakkı'nın eşi, Kırkpınar köyünden Sayın Düriye Beşgül 24 Ekim 2001 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Cenaze 25 Ekim günü Ankara - Karşıyaka mezarlığında defnedilmiştir.

Uzunyayla'dan Sayın Şanıba İsmet 04 Kasım 2001 tarihinde Ankara'da vefat etmişlerdir. Cenaze 05 Kasım 2001 tarihinde Karşıyaka mezarlığında defnedilmiştir.

Reyhanlı'dan Sayın Fahri Kaşat'ın annesi 28 Ekim 2001 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Cenaze 30 Ekim 2001 tarihinde Karşıyaka mezarlığında defnedilmiştir.

Vefat eden hemşehrilerimizin ailelerine ve yakınlarına başsağlığı diliyoruz.

KAFKASYA İÇİN AYDA BİR DOLAR

Tüm Hemşehrilerimizi;

Orta ve Kuzeybatı Kafkasya'ya yönelik ekonomik ve
kültürel işbirliğini geliştirmek üzere;

"KAFKASYA İÇİN AYDA BİR DOLAR"

kampanyası çalışmalarına düşünce ve önerilerinizle
katkıda bulunmaya çağırıyoruz...

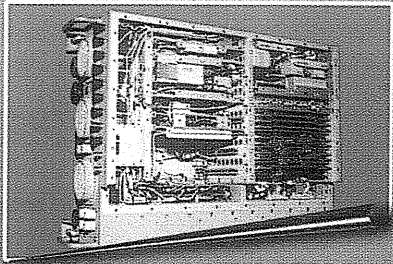
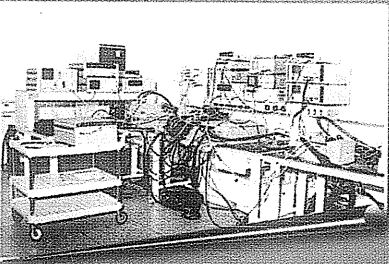
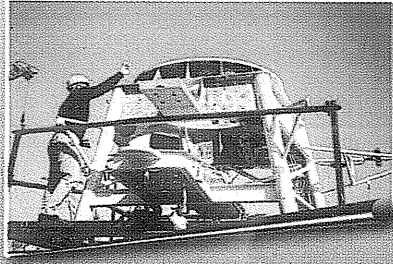
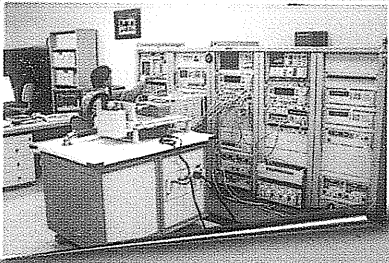
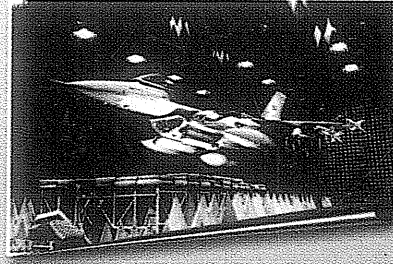
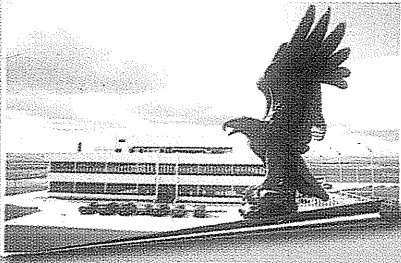
Bilgi için;

Kafkas Derneği Genel Merkezi

Tlf: 0 312 222 85 89 – 222 51 59

Fax: 0 312 221 09 18

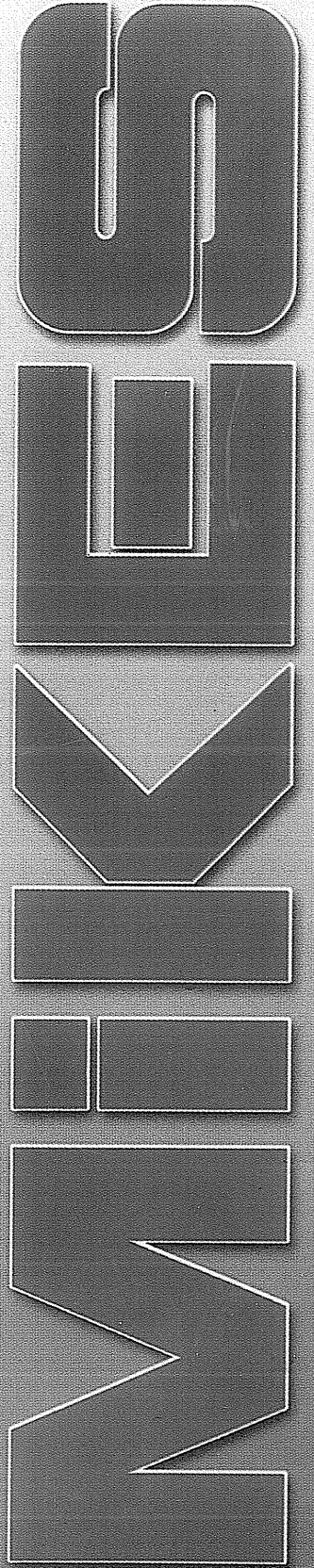
Elektronik harp alanında uzman **MIKES**, çeşitli platformlar için son teknolojiyi içeren modern ve etkin elektronik harp koruma ve elektronik destek tedbirleri sistemleriyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hareket ve lojistik destek ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

- Kapsamlı fiziki güvenlik önlemleri ile korunan tesisler
- Sinyal sızdırmaz (TEMPEST) yazılım laboratuvarı
- "Milli Gizli" güvenlik kleransını haiz Türk personel
- AQAP-110 ve ISO-9001 sertifikasyonu

www.mikes.com.tr

Cankırı Yolu 5. km. 06750 Akyurt - Ankara
Tel: 0 (312) 847 51 00 • Fax: 0 (312) 847 51 14
e-mail: info@mikes.com.tr

MIKRODALGA
ELEKTRONİK
SİSTEMLER A.Ş.

ANKARA KAFKAS ARAŞTIRMA KÜLTÜR VE DAYANIŞMA VAKFI
VE ŞEKERBANK İŞBİRLİĞİ İLE HAZIRLANAN KREDİ KARTINIZ

NARTCARD

hizmetinizde...

-vaka- 0312) 442 70 65 - 442 70 04

**Her türlü alışverişte
keyifle kullanacağınız
kredi kartınız**

**NARTCARD'ı
Şekerbank şubelerinden
ya da derneklerden
temin edebilirsiniz.**

Şekerbank-Ziraat Bankası arasında imzalanan bir anlaşma ile Şekerbank şubesi bulunmayan yerlerde kredi kartı ödemelerinizi Ziraat Bankası şubelerine yapabilirsiniz.

